

Izvorni znanstveni članak

*UDK: 78.071 (450 : 497.5-37 Dubrovnik)
"14/16"*

NACRTAK/ABSTRACT

Autor je godinama istraživao glazbenu prošlost u bivšoj Dubrovačkoj Republici te je rezultate istraživanja objelodanio u dvije knjige. Prva nosi naslov "Glazba i glazbenici u Dubrovačkoj Republici od početka XI. do polovine XVII. stoljeća", Zagreb, 1981., a druga "Glazba i glazbenici u Dubrovačkoj Republici od polovine XVII. do prvog desetljeća XIX. stoljeća", Zagreb, 1989. U njima je svestrano osvijetlio sve vidove glazbenog života starog Dubrovnika, otkrivši preko 200 do sada sasvim nepoznatih imena glazbenika. Na temelju arhivskih dokumenata¹ autor stavlja početak orkestralnog muziciranja u Dubrovniku već u prvo desetljeće XIV. stoljeća kada pada osnutak Kneževe kapele glazbenika, koja kasnije u XVIII. stoljeću prerasta u tri zasebna instrumentalna sastava, tj. Kneževu glazbu, Katedralnu kapelu i Knežev Orkestar. Ukazao je da je Dubrovnik privlačio glazbenike gotovo iz svih tadašnjih europskih država, Grčke, Španjolske, Njemačke, Italije pa čak i frankoflamanske glazbenike. Uz imena svirača iznio je u raspravi brojne podatke o instrumentima, izvođačkoj praksi, društvenom položaju i drugim pojedinostima ne samo tog uglednog dubrovačkog glazbenog tijela, već o životu i radu svakog pojedinog glazbenika. Do sad nije posebno pisao o glazbenicima s talijanskog govornog područja te ovaj rad predstavlja prvu sažetu raspravu o tom sloju glazbenika koji su u svim vremenima povijesti Dubrovačke Republike bili najzaslužniji i najzaslužniji za razvitak stare glazbe u Dubrovniku.

UVOD

Kroz više stoljeća najznačajnijim čimbenikom glazbenog života starog Dubrovnika treba smatrati Kneževu glazbenu kapelu. U početku je to manji ansambl sastavljen od svirača raznovrsnih instrumenata, a kasnije u 18. st. orkestar. Kapela je bila ustrojena po uzoru na slična glazbena tijela koja su djelovala na vladarskim dvorovima europskih država. Njezino djelovanje može se, na temelju arhivskih dokumenata, pratiti i proučavati od početka XIV. pa sve do početka XIX. stoljeća, kad je godine 1809. francuska okupacijska vlast starije glazbenike, koje je zatekla u času okupacije, poslala u mirovinu zajedno s ostalim državnim službenicima, navodeći u službenim dokumentima njihov položaj kao Pensionati dell'Antico Governo, a mlađe jednostavno otpustila iz državne službe.²

U Dubrovniku je od godine 1301., kad se u arhivskim dokumentima susreće ime prvog dubrovačkog svirača koji se zvao Matej, pa do godine 1808. kada je dokinuta

---

¹ Sve u bilješkama naznačene arhivski knjige čuvaju se u Historijskom arhivu u Dubrovniku.

² Acta Gallica 1809, F. II, shema n. 5.

Dubrovačka Republika, djelovalo preko 200 svirača raznovrsnih glazbenih instrumenata koji su u spomenutom razdoblju bili namještenici dvora dubrovačkog kneza. Podrijetlom dubrovačke glazbenike možemo podijeliti na domaće i strane. Domaći su redovito sinovi dubrovačkih građana, ali ih ima i naturaliziranih, tj. sinova došljaka rođenih u Dubrovniku. Domaćima treba smatrati i svirače što potječu iz pojedinih hrvatskih gradova, kao Nicolaus de Ysagrabia, Georgius de Segna, Georgius de Narente, Jurek de Brinn i drugi.³ Od stranih zemalja iz kojih potječu dubrovački svirači zastupljene su Njemačka, sjeverna Francuska, odnosno flamansko-francusko područje, Španjolska i Grčka, i svi dijelovi današnje ujedinjene Italije.

Iz Njemačke glazbenici dolaze od 1378. do 1558. Bili su to Helias Theutonicus, Juanis Theutonicus, Radassinus Theutonicus, Peterchinus Allemanus, Pater Noster de Prussa, Petrus de Colonia, Matheus de Zanpiccolo i Petrus Germanus.⁴ Zanimljivo je uočiti da oni dolaze iz svih predjela njemačkoga govornog područja. Iz Flamanskog kulturnog područja potječu Gallus Piffarus, Petrus Bodon, Andreas de Bruggis, Michael Andree de Bruggis, Johannes Flamengus i Lambert Courtoys stariji.⁵ Grci su Georgius de Candia, Antonius de Candia, Theodorus Grechus, Johannes Grechus, Marcus Grechus, Laurentius Manes i Alysus Manes.⁶ Iz Španjolske su podrijetlom Bernardus Catalonus i vjerojatno Johannes Hispanus, te Gregorius de Medina.⁷

Najviše inozemnih glazbenika privukao je Dubrovnik iz Italije, posebice u potresnom razdoblju svoje prošlosti. To je i razumljivo ne samo zbog blizine, nego i zbog visoke glazbene kulture u Italiji, koja je u svim razdobljima odgajala brojne glazbene kadrove. Od gradova iz Italije iz kojih dolaze glazbenici u Dubrovnik, u arhivskim spisima se spominju Venecija, Verona, Tarvisio, Padova, Roma, Rimini, Firenca, Brixen (Bressanone), Pace, Reato, Licio (Lecce), Brescia, Brundisi, Aschuli, Chiavena, Monopoli, Napulj i Pontignano, Livorno, Palermo.⁸ Glazbenici iz Italije prisutni su u svim razdobljima koja su obuhvaćena ovim radom. Neki dolaze u Dubrovnik na poziv Dubrovačkog senata, a drugi s putujućim opernim talijanskim družinama. Njihov broj posebno je značajan početkom XVIII. stoljeća, dok u drugoj polovini istoga stoljeća u Dubrovniku, zahvaljujući ustrojenom školstvu, prevladavaju domaći svirači.

³ Consilium Maius 1, 7', 9, 33'; Consilium Minus 13, 68.

⁴ Consilium Minus 1, 22, 67; Consilium Maius 7, 160; Consilium Rogatorum 55, 43'; 54, 43.

⁵ Consilium Maius 3, 69; 9, 79'; 12, 23 at; Consilium Rogatorum 89, 59; 62, 125; Testamenta Notariae 67, 33, ASMM 466,12.

⁶ Consilium Maius 3, 104; 4, 75, 136; 5, 174'; Consilium Rogatorum 32, 1277; 49, 83'; 7, 107; 11, 66; Diversa Notariae 12, 184'.

⁷ Diversa Notariae 10, 20; Diversa Cancelariae 12, 166; 46, 55; Consilium Maius 12, 29; Consilium Rogatorum, 45, 57.

⁸ Reformationes 11, 20; Diversa Cancelariae 29, 220; Dotes 2, 155'; Consilium Minus 1, 62; 14, 143; 22, 179; Consilium Maius 9, 141; Consilium Rogatorum 32, 211; 51, 111; 54, 138'.

Ako se ima na umu tako šarolika slika podrijetla dubrovačkih glazbenika, nije teško na temelju te činjenice zaključiti da su na glazbeni život starog Dubrovnika imale utjecaj ne samo talijanska, već i njemačka, flamansko-francuska, grčka i španjolska glazbena kultura. Naravno, najutjecajnija je bila talijanska kultura, barem što se odnosi na kontinuitet i broj glazbenika Talijana.

Svakako treba istaknuti da je na glazbenu kulturu Dubrovnika najviše utjecala Venecija, ne samo zato što je većina stranih glazbenika došla iz tog grada ili preko njega, nego i stoga što su dubrovački glazbenici veoma često putovali u Veneciju, pa su sigurno tada pratili i neka glazbena zbivanja u tom gradu te iskustva venecijanskih glazbenika prenosili u Dubrovnik. Zna se također da su iz Venecije dobavljali instrumente. Dosljedno tome, trebalo bi zaključiti da su iz Venecije nabavljali i notnu građu, na temelju koje su stvarali svoj glazbeni repertoar.

Prvi poznati svirači dubrovačke Kneževe kapele bili su regrutirani iz redova gradskih glasonoša ili, kako su ih u Dubrovniku nazivali, zdura. Arhivski podaci nazivaju ih latinskim riječima *preco* i *riverius*.⁹ Po ondašnjem običaju, glasosvrtao na čin koji je imao izvršiti. U Dubrovačkom arhivu susreću se vijesti o takvoj praksi i u nekim drugim gradovima kao npr. Draču, gdje su se građani okupili u crkvi 25. siječnja 1383. ad sonum tubicte, kako je to zapisano u povelji o slobodnom trgovanju između Dubrovnika i Drača,¹⁰ ili u talijanskim gradovima Bari i Trani, u kojima su 12. veljače 1472. (Bari, trubač Petrus) i 11. veljače iste godine (Trani, trubač Nardum) trubači čitali građanima povelje.¹¹

Prvi svirači bili su truur trubači, kako je istaknuto, a prvi se zvao Matheus. On se prvi put spominje 17. kolovoza 1301. u vezi s izvikivanjem jedne odluke za koju je zabilježeno da ju je objavio Matheus Preco.¹² God. 1302., 11. siječnja, u Malom vijeću izglasan je zaključak da se tom glasonoši povisi plaća za dva perpera godišnje uz obvezu da svira trublju danju i noću i kad god to bude potrebno.¹³ Da je u to vrijeme u Dubrovniku djelovalo više svirača trublje, pokazuje odluka Velikog vijeća od 28. veljače 1302., kojom je odlučeno da se na radilištima u osam susjednih sela (Breno, Bellen, Stivaca, Vergato, Malce, Jancheto, Umbla, Palice) postavi po jedan trubač koji će sviranjem davati znak za početak i završetak

⁹ Zvanje zdura u Dubrovniku staro je koliko i položaj kneza. U statutu grada iz godine 1272. donesen je i obrazac zakletve o vjernosti službe, točnosti izvršavanja naredaba i o govorenju istine, po kojem su se dubrovački zduri primali u službu. Dužnost zdura bila je izvršavati naredbe kneza i njegovih zamjenika, što se ogledalo u priopćavanju naredaba i zakona javnosti u gradu i na teritoriju Republike, čuvanju povjerenih stvari i osoba, traženju dugova i obveza koje su građani imali prema državi. Primali su plaću u novcu i naravi. Usp. Liber statutorum Civitatis Ragusii, Monumenta historico-iuridica Slavorum Meridionalium IX, Zagrabiae, 1904., str. 41, 23.

¹⁰ Radonić, J., Dubrovačka akta i povelje I, cl, Beograd, 1934., str. 115.

¹¹ Isto, 722. 723, c2.

¹² Reformationes 1, 17.

¹³ Reformationes 1, 25.

radova.¹⁴ Iz naznačenih podataka ne da se zaključiti da je Matheus, ili tih osam anonimnih svirača iz godine 1302., bio glazbenik u nekoj umjetničkoj ulozi, ali se to može naslutiti, jer su glazbenici trubači mogli sjediniti i taj zabavni vid sviranja sa službenim zaduženjem davanja znakova za početak i završetak radova, uzbune ili svraćanja pažnje na čitanje neke naredbe, i slično. To više što je broj trubljača što su te godine djelovali u Dubrovniku razmjerno velik: s Matheusom devet, što pretpostavlja glazbeno tijelo sposobno za zajedničko muziciranje. Osim tih trubača što su djelovali pri službi glasonoša i na radilištima, bilo je i onih koji su služili na brodovima, što pokazuje zaključak Vijeća umoljenih od 5. veljače 1380., gdje se u broj od 40 poslužitelja jedne galije, uz kneza i pisara, uključuje i trubač.¹⁵ Postoji i niz drugih arhivskih vijesti o službovanju trubača na brodovima. Tako je Bernardus de Perpignano 8. VIII. 1340. bio dodijeljen kao trubač brodu koji je imao prevesti bugarsku caricu u Apuliju;¹⁶ 17. ožujka 1396. je udijeljena dozvola da se posude dvije trublje nekom Rufinu, koji je bio zadužen oko prijevoza opet jedne carice, čije se ime ne spominje.¹⁷ Da su svirači koji su službovali na brodovima muzicirali i za zabavu građana, pokazuje jedan podatak, također iz Dubrovačkog arhiva, prema kojemu je dubrovački knez u mjesecu ožujku 1547. nagradio trubače nekih brodova koji su se zbog kvara zaustavili u Dubrovniku, i to dva puta.¹⁸ Osim na brodovima trubači su služili kao članovi posade poznate tvrđave Sokol u Konavlima, kako je to određeno zaključkom Velikog vijeća 1423. godine, kad je također zabilježeno slanje jedne trube u tu tvrđavu.¹⁹

POČECI KNEŽEVE KAPELE

Od svirača trube postupno se stvara Kapela glazbenika. Jednom odlukom Velikog vijeća od 15. veljače 1327. ovlašćuje se dubrovački knez da može izdržavati iz državne blagajne dva trubača, koji će ujedno obavljati i dužnost zdura.²⁰

Dana 27. travnja 1331. isto vijeće ovlastilo je kneza da može izdržavati dva do tri trubača, ali je ovdje jasnija stilizacija, jer su uvršteni izrazi iz kojih se zaključuje da se nije radilo o glazbenicima koji su samo svirali radi uspješnijeg obavljanja dužnosti glasonoše, već i radi zabave. To se vidi iz izraza “cum aliis instrumentis”, kojim je zapisano to imenovanje u knjizi Reformationes.²¹ Ti svirači nastupaju ne samo u času kada ih treba knez zbog svoje reprezentacije, već i na zabavama građana, kao što su bile svadbene svečanosti i matinate. To se posebno ističe i u

¹⁴ Reformationes 1, 32.

¹⁵ Reformationes 24, 266, Consilium Rogatorum 14, 41.

¹⁶ Diversa Notariae 6, 149.

¹⁷ Reformationes 30, 32.

¹⁸ Detta 1, 186.

¹⁹ Consilium Maius 2, 124; Consilium Minus 3, 69.

²⁰ Reformationes 8, 82.

²¹ Reformationes 10, 14.

pismima upućenim povjerenicima u Italiju, koje je vlada zaduživala da pronađu pojedine svirače i pošalju ih na službu u Dubrovnik, kao što je to bilo godine 1360. i 1361. posebno naglašeno.²² U istim uputama tvrdi se da je visina zarade od sviranja na takvim svečanostima veoma visoka.

U tom najranijem razdoblju povijesti Kneževe kapele notari kao da žele sakriti pojedina imena glazbenika. Oni će radije upotrijebiti opći izraz tubator, fistulator, cornicinus i slično nego dodati i zapisati ime ili prezime čovjeka koji je taj instrument svirao. Brojni su takvi dokumenti, kao npr. odluka od 28. listopada 1336. da se potvrde trubači pod uvjetima pod kojima su službovali i godinu dana ranije,²³ ili od 15. svibnja 1361. i 30. rujna 1434. da se mogu razići,²⁴ ili od 13. kolovoza 1385.²⁵ da budu isplaćeni od prihoda solane,²⁶ ili od 21. prosinca 1385. da mogu gostovati kod kneza Jurja Balše,²⁷ ili od 29. listopada 1381. i 16. studenoga 1387.²⁸ kada se raspravljalo o plaći svirača, ili od 10. prosinca 1384.²⁹ da se pusti iz zatvora neki trubač. Da su se navela i imena pojedinih glazbenika u tim dokumentima, danas bismo na temelju njih mogli zaključiti i ukazivati na mnoge pojedinosti i zanimljivosti iz prvog razdoblja povijesti toga dubrovačkog glazbenog tijela. Ali i takvi podaci kako su zapisani, značajni su, jer pokazuju da je to glazbeno tijelo bilo aktivno i djelovalo u kontinuitetu. Predmet daljnjeg našeg izlaganja nisu domaći dubrovački glazbenici niti svirači iz ostalih europskih država, već jedino glazbenici podrijetlom iz talijanskih gradova.

PRVI SVIRAČI IZ ITALIJE

Prvi poznati svirači iz Italije bili su Niccola Mathie de Pontignano i Angelus de Nei. Oni su 28. svibnja 1331. izabrani za trubače "cum aliis instrumentis". Vršili su i dužnost glasonoše, pa su uživali i neke njihove povlastice, kao npr. besplatno dobivanje dvaju odijela godišnje, novac za isplatu stanarine i drugo.³⁰

"MAJSTORI" SVIRAČI

5. ožujka 1333. zabilježeno je u dubrovačkim arhivskim knjigama novo ime svirača. Bio je to Michael Canni koji je, kako se navodi, živio u Veneciji, u ulici

²² Lettere e commissioni de Levante II, 17, 27.

²³ Reformationes 11, 18.

²⁴ Reformationes 19, 76.

²⁵ Reformationes 25, 75.

²⁶ Reformationes 26, 129.

²⁷ Reformationes 26, 135.

²⁸ Reformationes 24, 250; 27, 114.

²⁹ Reformationes 26, 33.

Sancti Johannis novi. Po zanimanju bio je postolar. Znao je svirati “trubecta, taburello et aliis instrumentis”. Godišnja plaća spomenute godine iznosila mu je 35 perpera. Uz to je imao mogućnost zarade, kako se to u dokumentu naglašava, i izvan službene plaće.³¹ U godini 1356. plaća mu je iznosila samo 20 perpera.³² Po svoj prilici Michael je nakon 23 godine službe već bio ostario i nije više kao svirač zadovoljavao, pa je to bio razlog za manja novčana primanja. Michael pripada sviračima zanatlijama. Da su oni i u Dubrovniku kao društvo razmjerno dosta rano bili organizirani, pokazuje jedan zaključak Velikog vijeća od 10. rujna 1387. godine, po kojem se ovlašćuje Malo vijeće da može pokloniti “*artistis pro faciendum gaudium*” 20 perpera.³³ U pronađenoj arhivskoj građi (kako će biti kasnije izneseno) susrest će se još pokoje ime glazbenika zanatlije što upozorava na to da je i Dubrovnik u tom pogledu imao i glazbenike zanatlije poput ostalih gradova u Europi. Dapače, utjecaj zanatlija na glazbeno-zabavni život starog Dubrovnika zadržat će svoj kontinuitet sve do francuske okupacije godine 1808., na što upozorava i jedan akvarel dubrovačkog sitnoslikara i tiskara Frana Martecchinija iz XIX. stoljeća. U njemu je prikazan ples s obručima, ispod kojega stoji napisano *Skupine postolara pri plesu*.³⁴ Dubrovački kroničar Anonymus smatrat će kao važan događaj kulturnog života u Dubrovniku ples postolara 1. svibnja 1432., i to obilježiti kao početnu prigodu kad su prvi put plemići i plemkinje sudjelovali u plesnoj zabavi, a ubuduće su i dalje priređivali takve zabave.

U razdoblju šezdesetih godina XIV. stoljeća osjećao se manjak glazbenika pa su godine 1360. i 1361. upućena pisma u Italiju radi pronalaženja i dovođenja u Dubrovnik novih svirača.³⁵ Čini se da su poslana pisma urodila plodom. Godine 1365., 28. srpnja, primljen je u službu trubač Cola de Monopolo. U kratkoj zabilježbi o imenovanju stoji da se uzima u službu pod istim uvjetima pod kojima su primljeni i ostali svirači, pa treba zaključiti da je tih godina bilo primljeno u službu više glazbenika. Jedan od njih mogao bi biti Yamca Tubator, koji je zapisan u arhivskoj knjizi *Debita Notariae* 27. I. 1364., kao štićenik i povjerenik neke Yaromelle, koja je te godine prodavala drvenu kuću u predjelu grada koji se zvao “*Sesterij sv. Nikole*”.³⁶ Omiljeno ime Dubrovčana u tom razdoblju, čini se, bilo je Nikola, latinski Niccolaus ili skraćeno Cola.

U drugoj polovini XIV. i prvoj polovini XV. stoljeća u arhivskim knjigama sve je više glazbenika imenom Cola ili Nikola, pa će u pojedinim dokumentima

³⁰ Reformationes 10, 21.

³¹ Reformationes 11, 120.

³² Reformationes 17, 3.

³³ Reformationes 26, 48.

³⁴ Taj tekst talijanski zapisan je ovako: (...) 1432. “Fu cominciato a far ballo per li caligari al di di S. to Jacomo Apostolo, a primo di maggio, perché fu consueto sempre, et fu stato per avanti, a far ballo per li gentilhomeni e gentildonne” (*Annales Ragusini Anonymi, Monumenta spectantia Historiam Slavorum Meridionalium XIV, Scriptorum I, Zagreb, 1883., str. 55.*)

³⁵ *Lettere e commissioni de Levande* II, 17, 27.

³⁶ Reformationes 22, 15; *Debita Notariae* 6, 57.

biti teško razlučiti o kojem se zapravo glazbeniku Nikoli govori, ali ih se sve treba smatrati podrijetlom iz Italije. Za neke se uz ime navodi i grad iz kojeg se doselio u Dubrovnik, kao za Colu de Monopola koji je službovao od 1365. pa sve do 28. XI. 1391., kada je umro u Dubrovniku ostavivši svoju imovinu s kućom u dubrovačkom predgrađu Gruž svojoj ženi Mariji.³⁷ Marija je bila kći nekoga Andrije iz Šibenika. Taj podatak dao bi naslutiti da je Cola prije služio u Šibeniku ili u blizini Šibenika.³⁸

U godini 1380. djeluju u Dubrovniku još dva svirača imenom Nikola, kako to pokazuje zapis u knjizi *Distributiones Testamentorum*. Te je godine Cola Antiquior primio nagradu za sudjelovanje na svadbenim svečanostima bogatoga dubrovačkog kancelara Theodora Scolmafogia de Brundisija.³⁹ Naziv Antiquior pretpostavlja suprotni izraz Junior. Da je tada djelovao i Cola Junior pokazuje podatak od 12. srpnja 1380., kojim se dopušta tom sviraču da kroz mjesec dana može otputovati iz Dubrovnika u Italiju.⁴⁰ Po svoj je prilici Cola Antiquior identičan Coli de Monopolu. Tko je bio Cola Junior teže je ustanoviti, jer se u tom razdoblju susreću četvorica svirača tog imena, i to Colla de Palermo, Colla de Durachio, Colla de Brundisio i Nicolaus de Florentia. Colla De Durachio, čini se, nije podrijetlom iz Italije. Započeo je službu u Dubrovniku prije godine 1390., jer je u Malom vijeću 22. ožujka te godine donesen zaključak da se taj svirač ponovno potvrdi u svojoj dotadašnjoj službi.⁴¹ Dana 9. svibnja 1399. oženio se Bocco, sin Johanna de Brundisija i uzeo kćer Colle de Durachija za ženu.⁴² Iz te okolnosti može se zaključiti da je Colla te godine bio u dobi od oko 45 godina, pa je moguće daljnjim nagađanjem pretpostaviti da je početak njegova djelovanja u Dubrovniku mogao biti negdje oko 1380. godine. Da je djelovao u Dubrovniku još i godine 1404., pokazuje zapis od 8. rujna iste godine u vezi s bijegom neke Stanule, koja se spominje kao sluškinja Colle de Durachija.⁴³

Colla de Palermo službovao je najprije u Zadru. Malo vijeće mu je 10. travnja 1389. pisalo u Zadar da dođe u Dubrovnik. On je tu ponudu prihvatio uz godišnju plaću od 100 perpera.⁴⁴ Iz tog podatka se također razaznaje da je plaća sviračima kroz pedesetak zadnjih godina rasla i da je povišena pet puta od godine 1355., kada su primali godišnje samo 20 perpera.⁴⁵ Colla de Palermo djelovao je u Dubrovniku i godine 1390.⁴⁶

³⁷ Testamenta Notariae 8, 11.

³⁸ Dotes 2, 155.

³⁹ Distributiones testamentorum IV, 130a.

⁴⁰ Reformationes 24, 11.

⁴¹ Reformationes 28, 38.

⁴² Dotes 4, 35.

⁴³ Diversa Cancelariae 35, 101.

⁴⁴ Reformationes 28, 16, 19.

⁴⁵ Vidi broj 23 i 28.

⁴⁶ Reformationes 28, 38.

Colla de Brundisio zapisan je pod tim imenom u arhivskoj građi od 12. lipnja 1391. u vezi s posudbom novca.⁴⁷ Iz oporuke registrirane 23. VI. 1418. razaznaje se da je bio sin Tomasa di Santa Angela, mjesta identična s istoimenim svetištem sv. Mihovila Arhandela u Montegarganu u Italiji, u blizini Brundisija.⁴⁸

U to isto vrijeme djelovao je u Dubrovniku kao trubač i obrtnik za izradu konjske opreme Nicolaus de Florentia, kako pokazuje zaključak Malog vijeća od 14. lipnja 1395. da se taj glazbenik u tom istom gore spomenutom svojstvu ponovno potvrdi.⁴⁹ Za niz pojedinih drugih podataka koji se odnose na glazbenike imenom Nikola iz toga razdoblja, nije u svakom pojedinom slučaju moguće odrediti kojem bi se od gornjih imena trebao pripisati.⁵⁰ Ali oni i ne donose neke nove značajne građe koja bi mogla podrobnije osvijetliti djelovanje tih svirača. Jedan od svirača, najvjerojatnije Colla de Monopolo, imao je i brata svirača koji je primljen u službu 1. studenoga 1381.⁵¹ Zvao se Antonius Tubator. On je 1385. primio i povišicu od 10 perpera za isplatu stanarine.⁵² U to vrijeme djeluju još dvojica talijanskih glazbenika, i to Thomasius de Neapoli i Robertus Melci Adde de Aschuli. Obojica su bili trubači. O njihovu djelovanju nisu nađeni brojni po-daci pa se na temelju poznatoga može samo registrirati njihovo djelovanje u Dubrovniku, za prvog u godini 1380., a za drugog u 1395. i 1396.⁵³

NATJECANJE U SKLADANJU

Čini se da je podrijetlom iz Italije bio i svirač zabilježen u talijanskoj inačici Marchetus i s nadimkom Saracenus. Izraz Saracenus daje mogućnost naslućivanja da je krvne korijene baštiniio od nekog vojnika koji se zadržao u Italiji nakon tolikih arapskih upada u prostore južne Italije. Taj je glazbenik posebno zanimljiv jer je uz njegovo ime povezano prvo poznato natjecanje u kompoziciji koje se održalo između njega i grčkog glazbenika Laurentiusa Manesa 1504. godine. Kako nije bilo jasno tko je pobjednik, intervenirale su gradske vlasti pa je o tom nastao arhivski dokument, zbog posebne zanimljivosti, donosim u prijevodu.

20. lipnja 1504. na zahtjev Laurentiusa Tromboniste općinski zdur Andrija izvijestio je da je po nalogu uglednog gospodina Miha Kalistova obavijestio kneza i naredio Marchettu Trombonistu da tijekom cijelog idućeg dana, 21. lipnja 1504., treba doći i donijeti pred izabranu porotu svoje popijevke kako je to bilo

---

⁴⁷ Diversa Cancelariae 29, 220.

⁴⁸ Testamenta Notariae 10, 133.

⁴⁹ Reformationes 30, 151.

⁵⁰ Evo nekih signatura: Reformationes 28, 36, 28. Diversa Notariae 10, 16, 132. Diversa Cancelariae 29, 99, 35, 135. Distributiones Testamentorum 4, 117.

⁵¹ Reformationes 24, 198.

⁵² Reformationes 26, 33.

⁵³ Reformationes 24, 144; 30, 13, 36.

određeno po međusobno učinjenom sporazumu i budući da je već postavljena nagrada - nakon isteka ovog roka ima se smatrati da je nagradu izgubio i gubi pravo na daljnje uredovanje.

22. lipnja 1504. Eduard orguljaš i Jakob Frulaš izjavili su da Market nije došao.

23. lipnja 1504. gore spomenuti Eduard skupa s bratom Benediktom iz sv. Dominika došao je i u prisutnosti stranaka izjavio da su Marketove popijevke mnogo lošije od Lovrinih popijevaka i da je Lovro pobijedio Marketa u stvari rečene pjesme, i tako su se sporazumjeli.

24. lipnja 1504. naprijed zapisani zdur Antun izjavio je da je po nalogu gore spomenutog kneza naredio Jakobu Frulašu da preda Lovri nagradu kao pobjedniku.⁵⁴

Iz gornjeg zapisa proizlazi da su dvojica dubrovačkih svirača trombona ugovorili međusobno natjecanje u vještini skladanja (komponiranja). Budući da je natjecanje imalo javni značaj, čini se da se sastojalo i u pjevanju, i to popijevaka, tj. kako to naziva latinski tekst, *cantiones* i *cantus*. Te *cantiones* bile su vlastiti proizvod natjecatelja što je, kad je govor o *Marchettu*, izraženo kao *eius cantiones*. Prema tome radilo se o skladateljskom vokalnom djelu ili obliku, koje bi, uzimajući u obzir da je to razdoblje cvata *frottole*, mogao biti i glazbeni oblik *frottole*.

Drugi sudionik gore spomenutog natjecanja bio je *Marchettus Saracenus*, svirač trombona Kneževe kapele. Prije godine 1504. o njemu se nisu u Dubrovniku našli nikakvi podaci. Godine 1512. učinio je neki prekršaj pa je Vijeće umoljenih odlučilo da ga se otpusti iz službe.⁵⁵ Sačuvana je oporuka njegove sluškinje, koja se tu naziva *Cattarina servicialis olim Marchetto Saraceno trombono*.⁵⁶ Oporuka je sastavljena 7. kolovoza 1516., a registrirana je 20. veljače 1539. Iz oporuke proizlazi da je *Marchetto* umro prije 7. kolovoza 1516. U knjizi *Lamenta* od 13. srpnja 1533., spominje se trombonist *Marchetto Negro*.⁵⁷ Po svoj prilici ovdje se radi o istom trombonistu, jer bi izrazi *Saraceno* i *Negro* bili sinonimi kojima bi se opisivao vanjski izgled puti ovog glazbenika. *Saracenus*, naime, označava čovjeka iz arapskog svijeta koji je po izgledu i boji kože taman i crn, a u tomu bi odgovarao izraz *Negro* - crn. Arapski izraz za istu stvar je *carra*. Tim postupkom su tvorena i neka hrvatska prezimena, dapače i u kombinaciji s njemačkim izrazom *mann*, tako da u Hrvatskoj postoji prezime izraženo u složenici, kao *Karaman*.⁵⁸ Nešto slično građeno je i ime velikog turskog vezira *Kara Muusttastafe*, koji je godine 1676., desetak godina nakon katastrofalnog

⁵⁴ *Diversa Cancelariae* 97, 133.

⁵⁵ *Consilium Rogatorum* 13, 110^r.

⁵⁶ *Testamenta Notariae* 137, 219.

⁵⁷ *Lamenta de foris* 94, 143.

⁵⁸ Tako je sastavljeno i prezime povjesničara Ljube Karamana i ime Crno More "Kara Denis". (Uporedi: *Encyclopédie de Islam*, Paris, 1927., str. 774).

potresa u Dubrovniku, zatražio od Dubrovčana isplatu danka od 150.000 dukata, pod prijetnjom osvajanja grada. Iz navedenog proizlazi da je Saraceno umro negdje oko 1533., a u oporuci naznačena brojka 1 u sastavu godine 1516. možda mogao biti lapsus calami, pa bi onda oporuka mogla biti sastavljena godine 1536., a ne 1516. Istodobno u Italiji djeluje skladatelj frotola imenom Marchettus Cara. Postavlja se pitanje smijemo li naslutiti da je ovaj dubrovački Marchettus zapravo spomenuti talijanski skladatelj frotola Marchettus Cara. S obzirom na to da se radi o skladatelju, moglo bi se možda naslutiti da se potkraj svog života Marchetto Cara preselio u Dubrovnik.

I u tom se razdoblju susreću još imena talijanskih glazbenika kao Antonia Petrucija de Verone čije se djelovanje na temelju arhivskih dokumenata, nastalih uglavnom uz imovinsku problematiku, može utvrditi prije godine 1406. - 1408., kada je taj svirač trube napustio Dubrovnik i preselio se na dvor Domini Despoti, najvjerojatnije u Bosnu,⁵⁹ i Johannes de Pace, koji je bio podrijetlom iz istoimenog grada u Italiji. Stupio je u službu prije 4. siječnja 1415., kada je ponovno potvrđen uz godišnju plaću od 170 perpera.⁶⁰ On je iz godine u godinu, gotovo istim riječima, ponovno potvrđivan u službi trubača sve do 28. XII. 1420.⁶¹ Godine 1414. bio je dužan sviraču Georgiju 10 perpera, i po ondašnjem je običaju za taj dug založio neke svoje stvari, među kojima se spominje i par malih glazbenih instrumenata.⁶² On se s Petrusom Pifarom (de Colonia) pojavljuje i kao svjedok u tužbi Marina Martinuševića protiv Paladina Vitanovića u vezi s nekom tučnjavom, koju su ta dva svirača vidjela ispred gradskih vrata Pila u godini 1415.⁶³

Svog sina Aloysiusa de Pacea učio je svirati instrument kojim se bavio. Iz arhivskih vijesti zanimljivo je pratiti umjetnički razvoj jednoga mladog dubrovačkog svirača. U godini 1415. otac ga uči svirati trubu, pa je to razlog što mu je Malo vijeće poklonilo odijelo.⁶⁴ Sljedeće godine (1416.) mladi trubač će također dobiti 10 perpera da bi napravio odijelo.⁶⁵ U godini 1418. Malo vijeće će predložiti Velikom vijeću da tog mladog svirača primi u službu s plaćom od 20 perpera, što će Veliko vijeće i izglasati.⁶⁶ U godini 1421. on će već imati plaću od 50 perpera, a tom godinom završavaju pronađeni arhivski dokumenti o Aloysiju de Pacea.⁶⁷

Franciscus de Reato bio je također rodom iz Italije. Stupio je u službu kao tubeta godine 1417., a možda i ranije, jer je notar u zabilježbi imenovanja upotrijebio izraz firmando, a ne conducendo, koji se upotrebljavao za svirača koji se ponovno

⁵⁹ Diversa Cancelariae 36, 125'; 37, 34, 35', 36.

⁶⁰ Consilium Maius 1, 1'.

⁶¹ Evo signatura tih potvrda: Consilium Maius 1, 29, 37, 59, 95'; 141; 2, 52', 81'.

⁶² Diversa Cancelariae 40, 25'.

⁶³ Liber Malefitorum 4, 79.

⁶⁴ Consilium Minus 1, 11'.

⁶⁵ Consilium Minus 1, 128.

⁶⁶ Consilium Minus 2, 17; Consilium Maius 1, 128.

⁶⁷ Consilium Maius 2, 75. Ostale signature: Consilium Maius 2, 12, 41, 152.

prima u službu.⁶⁸ Veliko vijeće se ustručavalo uzeti ovog svirača u službu ili zato što je bio popunjen broj svirača ili stoga što su njegove sposobnosti bile manjkave,⁶⁹ ali po primanju plaće od 125 perpera može se ipak zaključiti da Franciscus nije bio nevjest svirač. Djelovao je u Dubrovniku i godine 1434., kada mu se ime spominje u naredbi dubrovačkog kneza, kojom mu je skupa s ostalim sviračima, pod prijetnjom kazne od 5 perpera, naređeno da svira na svadbenim svečanostima Siuche Grubacevich.⁷⁰

Da je i Zagreb u XVI. stoljeću u svojoj sredini odgajao sposobne glazbenike, pokazuje slučaj Jakova i Franje iz Zagreba, koji su sredinom XVI. stoljeća služili kao svirači u Udinama.⁷¹ Ne samo Zagreb, već i Senj je u isto vrijeme imao takve okolnosti da osposobi glazbenike instrumentaliste, što pokazuje pojava Georgiusa de Segne o kojemu su se u dubrovačkom Arhivu sačuvali mnogi podaci.⁷²

SVIRAČI HARFE I LUTNJE

Je li svirač harfe i lutnje imenom Georgius podrijetlom bio Talijan ne može se potvrditi na temelju arhivskog dokumenta. O njemu su se sačuvala dva arhivska zapisa u kojima je zabilježen kao magister leuti e arpa. U dubrovačkoj staroj terminologiji poznat leut je inačica za lutnju. Taj je svirač 26. III. 1423. uputio vladi molbu da mu se dodijeli stan u državnom vlasništvu,⁷³ a 18. VIII. iste godine da može otputovati u Veneciju zbog nekih svojih poslova.⁷⁴ Naslov magister upozorava na to da je imao najveći stupanj naobrazbe koji je u to vrijeme mogao postići jedan glazbenik. On dobiva kuću u kojoj je možda održavao i glazbenu poduku u sviranju leuta i harfe. Harfa i leut bili su instrumenti koji se nisu mogli upotrebljavati za sviranje koračnica i budnica kao i kod sličnih nastupa dubrovačkih kneževih glazbenika, već za sviranje lake zabavne glazbe. Činjenica da dubrovačka vlada uzima u službu i ovakva glazbenika ukazuje na to da se i takva vrsta glazbe izvodila u XV. stoljeću u Dubrovniku. Napomenimo da se u ovom razdoblju (5. X. 1503. godine) spominje lautar Mighelco Lautarius, koji je bio Ciganin i Pether Textor lautar,⁷⁵ te Marin Stojach, koji godine 1466.

⁶⁸ Consilium Minus 1, 162.

⁶⁹ Consilium Maius 1, 85, 110.

⁷⁰ Diversa Cancelariae 48, 273. Ostale signature: Consilium Minus 2, 2'; Consilium Maius 1, 85', 119.

⁷¹ Usp. Vale, G., *Cappella musicale del Duomo di Udine*, Note d'archivio X, Roma, 1933., str. 115.

⁷² Evo tih signatura: Consilium Minus 12, 119': 13, 71. Consilium Maius 1, 3, 24, 60'; 2, 23, 35'; 4, 194', 281, 297', 5, 37, 77', 137', 158; 6, 105; 7, 17, 102, 177, 199, 276; 9, 33', 47': Pacta Matrimonialia 2, 37': Dotes 5, 178; Diversa Cancelariae 47, 100'; 48, 355': 59, 92': Testamenta Notariae 9, 218, 14, 125.

⁷³ Consilium Minus 3, 56'.

⁷⁴ Consilium Minus 3, 85.

⁷⁵ Lamenta de intus 67, 18'.

ostavlja novi leut Ratku di Braiju, koji je možda i sam znao svirati leut.⁷⁶ On je bio sin lautara Stoiaza (Stojca).

Je li Marcus Tubeta, koji je možda umro 1429. u Trevisu u Italiji, bio podrijetlom Talijan, također se ne može doznati iz jedinog pronađenog dokumenta s njim u vezi, a koji je zapravo priznanica njegove sestre Gojoše da je primila neke stvari, koje su se našle nakon Markove smrti.⁷⁷

SVIRAČI IMENA ADREAS

Ovom razdoblju pripada i djelovanje više glazbenika imena Andreas i Filipus. O sviraču Andruschusu Sonatoru (u varijantama je zapisano i kao Andronicus, Adreco, Andreco, Andrelinus) pronađeno je više od četrdesetak arhivskih podataka⁷⁸ iz kojih se može zaključiti da je taj problematični glazbenik svirao duhački drveni instrument od prije godine 1415. pa sve do godine 1444., kad je registrirana njegova oporuka. Treba smatrati da je u toj godini i umro Andreas Tubeta koji djeluje u Dubrovniku od prije godine 1430.⁷⁹ s početnom plaćom od 150 perpera, do koliko je dosada istraženo, godine 1459., sa završnom plaćom od samo 80 perpera.⁸⁰ On je služio i u gradu Stonu i na galijama ne samo kao trubač, već kao vojnik i ranar, a obavljao je i druge raznovrsne poslove,⁸¹ iz čega se može zaključiti da ni Andreas nije bio vrstan svirač kada je bio prinuđen latiti se i drugih zanimanja u državnoj službi. Prije svojega dolaska u Dubrovnik službovao je u Veneciji ili u predjelima koji gravitiraju Veneciji, jer mu je obitelj godine 1431. još živjela u Veneciji. Stoga mu je Veliko vijeće udijelilo dva mjeseca dopusta da bi doveo obitelj iz Venecije u Dubrovnik.⁸² Početkom godine 1456. Andrija je zbog nekog prekršaja bio u zatvoru.⁸³

Andreas de Licio (pifarus) bio je rodom iz istoimenog grada u Italiji. Njegovo djelovanje u Dubrovniku uz godišnju plaću od 185 perpera svakako je počelo prije godine 1450., jer se u odluci ponovnog primanja naglašuje da mu se povisuje plaća sa 180 na 185 perpera.⁸⁴ U godini 1450. putovao je u talijansku pokrajinu

⁷⁶ Testamenta Notariae 19, 132.

⁷⁷ Diversa Notariae 16, 130.

⁷⁸ Evo signatura: Consilium Maius 1, 3, 29', 63', 64, 102, 145'; 2, 56', 84, 118, 128'; 3, 28, 77, 121, 176, 216', 224', 225'; 4, 2', 58, 113', 163', 223, 308; 5, 100, 228; 6, 65, 152; 7, 67', 138: Consilium Minus 1, 11, 72', 118; 2, 50, 177; 3, 56'; 5, 155'; Liber Malefitorum 4, 43', 48; 6, 33; Diversa Cancelariae 50, 51.

⁷⁹ Consilium Maius 5, 105'.

⁸⁰ Consilium Maius 11, 55.

⁸¹ Consilium Minus 13, 303'.

⁸² Consilium Maius 4, 126.

⁸³ Consilium Rogatorum 14, 262. Ostale signature: Consilium Minus, 13, 92; 15; 12; Diversa Cancelariae 66, 125'; 67, 166: Consilium Rogatorum 15, 93.

⁸⁴ Consilium Maius 9, 141.

Apuliju,⁸⁵ i to je opet ponovio u idućoj godini.⁸⁶ Odnose li se i podaci iz godine 1493., koji govore o bijegu sluškinje Andriji Pifaru,⁸⁷ na ovoga Andriju ili na Andruscha, ili pak na frankoflamanskog glazbenika Andreasa de Bruggisa, čije djelovanje spada također u ovo razdoblje, ne može se sa sigurnošću ustanoviti pa ni pronaći početnički, uobičajeni termin njegova djelovanja u Dubrovniku i prije godine 1439.

SVIRAČ GABRIEL DE ARIMINO, PIONIR DUBROVAČKOG TURIZMA

Neobično zvuči, ali je ipak činjenica, da je početak dubrovačkog turizma povezan s imenom jedinoga renesansnog glazbenika. Bio je to Gabriel de Arimino, rodom iz istoimenoga talijanskog grada Rimini. On je došao u Dubrovnik prije godine 1458. i stupio u službu trubača i zdura,⁸⁸ ali već 1461. Veliko vijeće izglasat će zaključak da on uz to što služi de tuba može držati hotel s najmanje pet kreveta (*lectos furcitos*), naglasivši pri tom da je takva ustanova veoma potrebna dubrovačkoj državi zbog njezina ugleda, kako bi stranci koji je posjećuju imali za vrijeme boravka u Dubrovniku smještaj i opskrbu.⁸⁹ Nakon toga datuma susretat će se iz godine u godinu kraći zapis u knjigama dubrovačkih vijeća da se Gabriel imenuje kao *tubicina et hospite*, i to sve do godine 1484., kada je Vijeće umoljenih odbilo ga ponovno potvrditi, najvjerojatnije zbog toga što je već ostario i kao takav bio nesposoban i dalje obavljati dotadašnje poslove.⁹⁰ On će kao glazbenik biti obvezatan, kao što su to prije bili drugi glazbenici kao npr. Johannes Grecus i Antonius Grecus, svirati i pri smaknućima osuđenika.⁹¹ Republika će ga obvezati i s još jednom drugom dužnošću. Gabriel će uzgajati i sokolove, posebnu vrstu ptica dubrovačkog podneblja, koju je Dubrovačka Republika svake godine slala na dar napuljskom kralju te smatrala poklonom izuzetne pažnje tom tradicionalno veoma prijateljski raspoloženom kraljevstvu. O izuzetnoj životnoj poslovosti Gabriela de Arimina ne govore samo brojne dužnosti koje je u Dubrovniku obavljao, već i jedno putovanje u Mađarsku godine 1459., kada je putovao zajedno s dubrovačkim diplomatskim poslanstvom.⁹² Najvjerojatnije je da su Gabrielovim posredništvom u Dubrovnik došla i dva orguljaša koja djeluju koncem XV. stoljeća. Bili su to Pelegrinus i Bonifacius de Arimino, o kojima je prije bilo govora.⁹³ Gabriel je bez sumnje, kako proizlazi iz iznesenog, bio vješt

⁸⁵ *Consilium Minus* 12, 195.

⁸⁶ *Consilium Maius* 9, 195'. Ostale signature; *Consilium Maius* 9, 142, 191, 207'.

⁸⁷ *Diversa Cancelariae* 53, 169.

⁸⁸ *Consilium Minus* 14, 243.

⁸⁹ *Consilium Maius* 12, 5 at.

⁹⁰ *Consilium Rogatorum* 24, 266'.

⁹¹ *Consilium Maius* 11, 180'; Vidi bilješku 106 i 107.

⁹² *Consilium Maius* 11, 76, 13, 36.

⁹³ *Diversa Cancelariae* 67, 2 at; 93, 34'.

u više pojedinih poslovnosti, ali se čini da nije bio isto toliko vješt u glazbenoj umjetnosti. Bio je svirač skromnih sposobnosti i zbog toga je trebao vršiti i službu zdura hotelijera i gostioničara te druge poslove.⁹⁴

TROMBONIST PROIZVOĐAČ SAPUNA

U godini 1484. opet se osjetio manjak sposobnih glazbenika u Dubrovniku, stoga je Veliko vijeće dalo slobodu knezu i Malom vijeću da mogu uzeti u službu dva trombonista i jednog pifara.⁹⁵ Ti novi svirači bili su Johannes Antonius de Tarvisio i Zanetus Augustini de Durachio, trombonisti, te Franciscus Marchi de Venetiis, svirač visoke tenorske dionice. Oni su primljeni uz mjesečnu plaću od pet dukata.⁹⁶ Čini se da su se ta tri svirača našla te godine u Dubrovniku, i da su ih Dubrovčani, jer su već bili u njihovu gradu i pokazali se sposobnim umjetnicima, uzeli u službu. Osim glazbom, Johannes Antonius bavio se proizvodnjom sapuna, kako proizlazi iz dokumenata iz godine 1498.⁹⁷ Kako se vidi iz jednog podatka zapisanog u *Diversa Cancelariae*, Johannes je djelovao i godine 1500.⁹⁸ Zaneta Augustini bio je slabe sreće u svojem dubrovačkom životnom razdoblju. On se najprije oženio Petronilom, kćerkom Božićka Božidarevića,⁹⁹ koja je nakon četiri godine braka umrla (1490.), pa je Zaneta ostao udovac. Po smrti žene Petronile učinjen je službeni popis stvari u kući Zanetinoj, ne zna se zbog čega. Kao dio inventara, između ostaloga, nabraja se i jedna *cassa di trombone*, a kao rijetkost treba spomenuti 6 oslikanih čaša od muranskog stakla, velike umjetničke i kulturne vrijednosti i za bogatije plemićke dvorove.¹⁰⁰ Drugi put se Zaneta oženio 1491., Marijom kćerkom Filipa de Burga.¹⁰¹ Nije dugo s njom živio, jer je već iste godine završio u zatvoru.¹⁰² U zatvoru je bio i 1492. godine, zbog neke krađe, pa je Vijeće umoljenih raspravljalo o kazni koju treba primijeniti na Zaneti. Jedan od prijedloga tražio je da mu se odsiječe ruka.¹⁰³ Zaneta je zbog krađe bio zatvoren i godine 1487. Propovjednik koji je držao korizmene propovijedi pokušao je tada izbaviti Zanetu iz zatvora, što je Vijeće umoljenih i odobrilo, navodeći razlog da je Zaneta podnio deset rastezanja i da nije uz tako teške muke ništa priznao, a da je Johannes Franciscus Tubicen, koji

⁹⁴ Ostale signature: *Consilium Maius* 11, 45', 107; 12, 14', 26', 32; 13, 8', 14, 15', 22, 28, 35; 14, 4, 11, 18, 25, 30, 35. sve at.; *Consilium Rogatorum* 18, 25; 24, 149; *Diversa Cancelariae* 79, 219; *Dotes* 84, 100', *Lamenta de intus* 18, 50'.

⁹⁵ *Consilium Rogatorum* 24, 266.

⁹⁶ *Consilium Minus* 22, 179.

⁹⁷ *Diversa* 92 at, 167; *Consilium Minus* 24, 235'.

⁹⁸ *Diversa Cancelariae* 94, 135.

⁹⁹ *Dotes* 9, 3'.

¹⁰⁰ *Diversa Cancelariae* 87, 46.

¹⁰¹ *Dotes* 9, 46.

¹⁰² *Consilium Minus* 24, 74.

¹⁰³ *Consilium Rogatorum* 27, 5.

je pobjegao iz Dubrovnika, pisao da je sâm ukrao onih 17 dukata¹⁰⁴ zbog kojih je Zaneta bio u zatvoru. Svakako je višegodišnje tamnovanje znatno skratilo život tog glazbenika, jer je umro već koncem 1495. godine.¹⁰⁵ Johannes Franciscus i Franciscus Martii ne spominju se u daljnjim spisima. U godini 1485. pojavio se i Hercules Trombonus koji privremeno zamjenjuje Johannes Antonija.¹⁰⁶ On je godine 1486. putovao u Veneciju,¹⁰⁷ pa je možda tamo ostao i djelovao, jer nisu nađeni dokumenti o njegovu daljnjem boravku u Dubrovniku. Tom razdoblju pripada i djelatnost trojice glazbenika podrijetlom iz Padove. Bili su to Pelegrinus de Bartolomeo de Padua, Laurentius de Francesco de Padua i Franciscus Danielis de Padua. Svirač Pelegrinus de Bartolomeo de Padua 1482. stupio je u Kneževu kapelu kao tibicen¹⁰⁸ uz plaću od 155 perpera i već sljedeće godine umro.¹⁰⁹ Iz njegove oporuke saznaje se da je posjedovao ove instrumente: uno trombon, un trombon nuovo cum la sua quaina, e una zaramela sovran de pifaro. U oporuci se spominje i Helias Trompeta. Taj Helias mogao bi biti Ilija Filipi de Drivasto, o kojemu je prije bilo govora. Laurentio de Francesco spominje se u vezi s posudbom novca godine 1470., gdje se naziva tubicen.¹¹⁰ Franciscus Danielis djeluje od 1496. do 1513. godine,¹¹¹ kad je dobio dozvolu da posjeti majku.

PETERCHINUS PIFFARUS SVIRAČ I PJEVAČ

U posljednja dva desetljeća XV. stoljeća spada i djelovanje glazbenika koji je zabilježen u arhivskoj građi pod imenom Peterchinus Piffarus. Njegova pojava osobito je zanimljiva. Bio je, naime, obvezan službovati kao bombardijer te svirač i pjevač (de canto).¹¹² Taj izraz de canto ovdje nas posebno zanima, jer se radi o vremenskom razdoblju cvata frotle kada su po velikaškim dvorovima u Europi djelovali pojedini glasoviti pjevači, kao što je npr. bio već spomenuti Marchettus Cara (druga polovina XV. stoljeća do iza godine 1525.), glasoviti talijanski pjevač i skladatelj, koji je živio na dvoru u Mantovi. I u Firenci su u tom istom razdoblju djelovali pjevači cantores cantilinarum.¹¹³ Stoga treba pretpostaviti da

¹⁰⁴ Consilium Rogatorum 25, 160. Ostale signature o ovoj trojici svirača: (Johannes Antonius): Consilium Maius 15, 80'; Consilium Minus 24, 61; Diversa Notariae 51, 177, 241; 52, 78, 109; 53, 17, 54, 60.

¹⁰⁵ Diversa Cancelariae 91, 47.

¹⁰⁶ Consilium Minus 22, 282'.

¹⁰⁷ Consilium Minus 23, 14.

¹⁰⁸ Consilium Maius 14, 37.

¹⁰⁹ Testamenta Notariae 24, 149.

¹¹⁰ Debita Notariae 39, 62.

¹¹¹ Diversa Cancelariae 91, 111'; Consilium Rogatorum 32, 211. Ostale signature: Diversa Cancelariae 93, 16; Debita Notariae 39, 69.

¹¹² Consilium Minus 23, 133'.

¹¹³ Usp. Cellesi, L., *Documenti par la storia musicale di Firenze*, Rivista musicale Italiana XXXV, Torino, 1928., str. 558.

je dubrovački izraz *de canto* identičan talijanskom izrazu koji je označavao takvu glazbenu ulogu, a dosljedno tome može se zaključiti i o sličnosti s glazbenim životom, kakav je bio u Italiji, u vezi sa službom glazbenika pjevača.

Inače o životnom putu toga dubrovačkog pjevača arhivski podaci ne govore nešto osobito. Zapisano je da je godine 1488. putovao u Veneciju nabaviti glazbene instrumente (*instrumenta artis suae*) i tom zgodom podigao je zajam, za koji su mu jamčili drugovi iz Kneževe kapele Zaneta Trombonus i Jacobus Piffarus (*Costich*), o kojima je prije pisano.¹¹⁴ Putovao je negdje i godine 1491., jer ga je tom zgodom zamjenjivao ostarjeli svirač Kosta.¹¹⁵

NOVAČENJE NOVIH SVIRAČA NAKON KUŽNIH EPIDEMIJA

Iako su teške kužne epidemije u prvoj polovici XVI. stoljeća u više navrata hametice harale Dubrovnikom, oduzimajući živote tolikih građana (po povjesničaru Serafinu Razziju one su harale godine 1500., 1503., 1516., 1526., 1527. i 1540.),¹¹⁶ ipak je taj grad privlačio mnoge glazbenike baš u ovom kužnom razdoblju. Izuzevši trojicu glazbenika čije je djelovanje padalo pred konac XV. stoljeća, Franciscusa Danielisa de Padua, Johannesa Antonija i Jacobusa Costicha, u ovom će se razdoblju pojaviti kroz arhivske spise dvadesetak glazbenika, što je za razdoblje od samih 50 godina mnogo. Ti su glazbenici bili Laurentius Manes, Marchettus Saracenus, Aloysius Manes, Toma Costich, Mighelcho Cinganus, Pether Texter, Aloysius Piffarus Franciscus Tubicina, Rado Trompeta, Joseph Piffarus, Alfons Magister, Antonius Francisci, Sigismundus Piffarus, Johannes Hispanus, Bartolomeus Rossi, Johannes Marini, Vicenitius Simonis, Dominicus Mauri, Joseph Johannis Mariae.

Prvih tridesetak godina XVI. stoljeća pripada glazbenicima Laurentiusu Manesu i njegovu sinu Aloysiusu, Jacobusu Costichu i sinu mu Tomi, te Marchettu Saracenu i trojici prije spomenutih glazbenika, čije djelovanje obuhvaća prijelaz iz XV. u XVI. stoljeće. O tim glazbenicima već je bilo pisano.¹¹⁷

Ostalima (njima 13-15) pripada drugi dio prve polovine istog stoljeća i prijelaz u drugu polovinu. Čini se da je epidemija kuge oduzela život nekim od gore navedenih glazbenika i da je to razlog je taj broj relativno velik. U kužnoj epidemiji 1527. umro je Aloysius Manes, a vjerojatno i još koji drugi svirač. Ispražnjena mjesta Vijeće umoljenih odlučilo je popuniti pa je na svojoj skupštini od 18. veljače 1528. ovlastilo kneza i Malo vijeće da iz Venecije dovedu za službu u Kapelu glazbenika dva tibicina, koji će imati mjesečnu plaću od 5 dukata.¹¹⁸ Ta dva nova svirača mogla bi biti Aloysius Piffarus i Franciscus Tibicinus. Aloysius

---

¹¹⁴ *Diversa Notariae* 24, 210; *Consilium Minus* 23, 119.

¹¹⁵ *Consilium Minus*, 24. 55.

¹¹⁶ *Usp. Razzi, S.*, nav. dj. 113, 115, 120, 121, 127, 145, 214.

¹¹⁷ Vidi bilješke 124, 132, 261-269.

¹¹⁸ *Consilium Rogatorum* 39, 31.

Piffarus, naime, isposlovaio je 26. kolovoza iste godine dozvolu od Vijeća umoljenih da može putovati u Veneciju, a kako je bio dužan, trebao je prije odlaska naći jamce da će dug isplatiti.¹¹⁹ Taj dug mogao bi ukazati na to da je Aloysius tek bio došao u Dubrovnik, jer se dug kod svirača redovito pojavljuje na početku službovanja. Čini se da se Aloysius dulje zadržao u službi dubrovačkog kneza; o tome govori činjenica da je godine 1555. primljen u Kapelu svirača mladi glazbenik imenom Johannes Aloysius, koji bi mogao biti i sin Aloysiusa o kojem je ovdje riječ.¹²⁰ Franciscus Piffarus 19. travnja 1529. putuje u Veneciju da bi u Dubrovnik doveo svoju majku. To bi također upozoravalo na to da je stupio u službu istovremeno kad i Aloysius u godini 1528.¹²¹ Rado Trompetta služio je na brodu kao trubač, a spominje se u zapisnicima dubrovačke kancelarije od 8. listopada 1532. u vezi s nekim imovinskim sporom.¹²² Godine 1534. opet se osjetio manjak u Kapeli glazbenika, pa je Vijeće umoljenih dalo plaćeni odmor od dva mjeseca već prije spomenutom Aloysiusu Piffaru, da u Italiji pronađe i u Dubrovnik dovede dva tibicina koji će primati uobičajenu plaću.¹²³ Tko su bili ti novi svirači, nije se moglo ustanoviti na temelju dosad istraženih dokumenata. Pet novih imena dubrovačkih svirača susrećemo u dokumentima od godine 1538. do 1541., pa je možda netko od njih mogao doći u Dubrovnik naznačene godine. Joseph Piffarus zapisan je u uredovnoj knjizi Vijeća umoljenih od 27. ožujka 1538., kada mu je udijeljena dozvola da može otputovati iz Dubrovnika tri mjeseca i ići obaviti neke svoje poslove u Italiju.¹²⁴ Notar je bio toliko savjestan da je zabilježio kako je 3. svibnja Joseph otišao i da se vratio 19. srpnja.¹²⁵ S istim takvim putovanjem ostao je zabilježen 1. srpnja 1541. Antonius Patavinus, svirač trombona koji je, kako proizlazi iz nadimka kojim je zapisan, bio podrijetlom iz talijanskog grada Padove.¹²⁶ Johannes Hispanus također je iste godine izbivao 6 mjeseci, a zamjenjivao ga je za odsutnosti Sigismundo Piffaro i za tu zamjenu primio 6 dukata.¹²⁷ Taj Johannes Hispanus mogao bi biti svirač koji se susreće još zapisan kao Johannes Maria i kojega je 21. rujna 1540. godine Vijeće umoljenih odlučilo ponovno primiti u svirače uz običajnu plaću.¹²⁸ Njegov bi sin mogao biti Joseph Johannis Mariae, koji je zatražio da bude primljen na mjesto Laurentiusa Manesa preminulog godine 1549.¹²⁹ Da je tih godina bilo na izbor glazbenika

¹¹⁹ Isto, 119.

¹²⁰ Isto, 53, 43.

¹²¹ Isto, 39, 194.

¹²² *Diversa Cancelariae* 120, 40 at.

¹²³ *Consilium Rogatorum* 41, 284.

¹²⁴ *Consilium Rogatorum* 44, 37'.

¹²⁵ *Consilium Rogatorum* 44, 37'.

¹²⁶ *Consilium Rogatorum* 45, 157.

¹²⁷ *Consilium Rogatorum* 45, 57.

¹²⁸ *Consilium Rogatorum* 45, 51.

¹²⁹ *Consilium Rogatorum* 49, 83.

u Dubrovniku, vidi se i iz slučaja Alfonsa Magistera. Taj je trombonist, koji je posjedovao i najveći ondašnji akademski stupanj naobrazbe - naslov magistra, godine 1538., budući da je bio popunjen broj svirača u Kapeli, služio kao vojnik na pijaci i obavljao druge poslove koje mu je vlada povjeravala. Uz to je trebalo svirati kada je bilo potrebno, a sve to uz plaću od tri dukata na mjesec.¹³⁰

ZBIRKA MUZIKALIJA

Godine 1549. umire Laurentius Manes, glazbenik skladatelj o kojemu je već bilo govora. On je svoju glazbenu zbirku na prijelazu u drugu polovicu XVI. stoljeća oporučno ostavio sviračima koji su u oporuci zabilježeni ovako: Johannes Marini, Bartholomeus, Vicentius, Dominicus, tibicines civitatis Ragusii.¹³¹ Bartholomeus (Bartolomej) Rossi, kako iz jednog kasnijeg podatka proizlazi da mu je bilo prezime, stupio je u službu dubrovačkog kneza prije godine 1539., kada se u uredskim knjigama dubrovačkih vijeća njegovo ime susreće u vezi s čestim putovanjima u Italiju. Na takva putovanja, osim 1539., Bartholomeus je išao i 1542., 1547., 1568. i 1578., kada je i umro, pa ga je na sviračkom mjestu naslijedio Dominicus Sylvestri.¹³² U spisima se ne navodi zbog kojih je razloga tako često putovao u Italiju, ali prezime Rossi ukazuje na to da bi mogao biti rođen u Italiji, pa je najvjerojatnije da je išao na putovanja zbog posjeta rodbini. Četrdeset i šest godina službe u Kneževoj kapeli glazbenika, koliko je arhivskim podacima zajamčeno, izuzetno je velik umjetnički staž, posebno kada se zna da su glazbenici u Dubrovniku birani samo za jednu ili dvije godine. To bez sumnje pokazuje da su Dubrovčani bili zadovoljni s Bartholomeusom kao umjetnikom i čovjekom.

Vicentius Simonis, drugi nasljednik u spomenutoj ostavštini svirao je u Kneževoj kapeli od godine 1542. sopransku (najvišu) dionicu duhačkog sastava.¹³³ 28. IV. 1547. ispitivan je kao svjedok kada je u Dubrovniku iskrsla politička afera u povodu izvješavanja plakata po gradu protiv vlade. Taj ga dokument još naziva Siciliano. Plakati su se, čini se, pojavili u noći s Velike subote na Uskrs, a to je bio dan kada su rano ujutro svirači svirali budnicu po gradskim ulicama. S obzirom na to da su bili prvi koji su rano ustali i opazili plakate, bilo je posve prirodno očekivati da će ih vlada ispitivati o toj pojavi.¹³⁴ Kada je umro, nije se moglo na temelju dosad otkrivenih podataka utvrditi.

¹³⁰ Consilium Rogatorum 44, 8.

¹³¹ Testamenta Notariae 40, 20.

¹³² Consilium Rogatorum 44, 148; 45, 255'; 48, 57; 59, 31; 64, 236; 234', 66, 89; 69, 164', Testamenta Notariae 47, 186'-187; Consilium Rogatorum 69, 236'.

¹³³ Consilium Rogatorum 45, 253'.

¹³⁴ ASMM XVI, 15/8. Naznačenog dana, kako opisuje iskaz, Vicentius je ustao prije Zdravo Marije i u mraku izišao iz kuće i dozvao zviždukom najprije svirača Giovannija Mariju, a zatim Bartola Piffara. Kasnije ih je dostigao Moro Trombono pa su u Ulici od crevljara bili već svi svirači

O Johannesu Mariniju nije otkrivena posebna građa, pa se na temelju podatka iz spomenute oporuke može jedino zaključiti da je djelovao kao svirač u Kneževoj kapeli pedesetih godina XVI. stoljeća.¹³⁵

Dominicus Mauri umro je u drugoj polovici 1552. godine, samo tri godine nakon Laurentiusa Manesa, čije je glazbene baštine bio i on jedan od nasljednika. U sastavu Kneževe kapele naslijedio ga je Lucentius de Neapoli.¹³⁶ Obojica su svirala trombon. Odmah nakon smrti Laurentiusa Manesa obratio se Vijeću umoljenih Joseph Johannis Marie s molbom za mjesto svirača u istoj Kapeli. U molbi navodi da je mladost proveo pod nadzorom dobrih učitelja i da je od njih naučio mnoge glazbene vještine, da zna svirati flautu, kontratrombon i pifar. Molba je pozitivno riješena pa je Joseph Johannis već 1549. nastupio u Kneževoj kapeli kao svirač početnik.¹³⁷ Joseph je svoju početničku plaću iz godine u godinu uspio povisivati, tako da je godine 1552. imao mjesečno već tri dukata, ali mu je tom zgodom bilo naglašeno da za iduće tri godine ne smije tražiti povišicu. U godini 1551. putovao je u Italiju¹³⁸ i tamo se zadržao dva mjeseca. Koliko je dugo djelovao kao svirač Kneževe kapele, nije na temelju dosad pronađenih dokumenata vidljivo, ali se može pretpostaviti, kako je to redovito bivalo, barem tridesetak narednih godina.

JOHANNES FLAMENGUS - JEAN NASCO?

Johannes Flamengus, ili kako je u talijanskoj varijanti zapisan Giovanni Fiamingo, došao je u Dubrovnik skupa s Lambertom Courtoysom godine 1554., jer su istoga dana oba svirača primljena u službu, kako se navodi, s uobičajenom sviračkom plaćom.¹³⁹ On se spominje u arhivskim spisima i godine 1560., kada je 14. XII. bio preslušavan u vezi s bijegom nekog Francesca Protobombardijera.¹⁴⁰ U povijesti glazbene umjetnosti susreće se više imena flamanskih majstora s nazivom Jean, Johannes ili Giovanni. U Firenci se spominje jedan Jean de Flandre kod kojega su učila dva dječaka pjevača Nicolaus Dalmata i Petrus Pannonus godine 1406., koji su pjevali u crkvi Sv. Lovre.¹⁴¹ Izrazi Dalmata i Pannonus pokazuju da su bili podrijetlom iz istoimenih pokrajina, Nicolaus iz Dalmacije, a Petrus iz nekog kraja koji se uključuje u geografski pojam Pannonia.

---

na okupu, a tada su svirali Matinatu pred Sponzom. Moro bi mogao biti nadimak za kojeg od ondašnjih svirača, prije nego prezime ili vlastito ime, pa se prema tome ne bi ovdje radilo o novom sviraču.

¹³⁵ Testamenta Notariae 40, 20'.

¹³⁶ Consilium Rogatorum 51, 111'.

¹³⁷ Consilium Rogatorum 49, 83.

¹³⁸ Consilium Rogatorum 49, 166; 50, 62; 51, 78.

¹³⁹ Isto, 52, 89.

¹⁴⁰ ASMM XVI, 446/12.

¹⁴¹ Jorga, N., *Notes et extraits* II, Paris, 1889., str. 110.

Jedan drugi glazbenik imenom Johannes ili Giovanni djeluje najprije u Veroni, od 1547. do 1551., kao umjetnički ravnatelj novoosnovanog glazbenog tijela koje se u duhu renesansnih akademija nazvalo L'Accademia Filarmonica (di Verona), a zatim u Trevisu do godine 1561. Taj glazbenik zvao se Jean Nasco, a neki ga poistovjećuju i s poznatim flamanskim majstorom Jeanom Lecocqom. Postoje razlozi prema kojima se može naslutiti, da bi taj maestro Fiamingo mogao biti glazbenik koji je 1554. primljen u službu dubrovačkog kneza za svirača. Naime, u Trevisu je početkom godine 1554. došlo do nesporazuma između pjevača i magistra Kapele, što se zaključuje po tome da su pjevači nakon jedne izvedbe bez magistra bili pozvani na odgovornost kod biskupova vikara koji im je zabranio unaprijed nastupati bez umjetničkog ravnatelja, pod kaznom oduzimanja jednomjesečne plaće.¹⁴² Možda je nekakva napetost između Nasca i pjevača bila razlog da je odlučio napustiti Treviso i potražiti službu u Kneževoj kapeli u Dubrovniku, i to skupa s poznanikom glazbenikom Lambertom Courtoysom, kojega je početkom godine 1553. došao u Veneciju nagovoriti da stupi u službu pri akademiji filharmoničara u Veroni i za kojega u pismu, upućenu 9. veljače 1553. tom umjetničkom tijelu, piše da je dobar i da poznaje izvrsno glazbenu umjetnost.¹⁴³ Činjenica da se ta dva glazbenika poslovno uzajamno potpomažu mogla bi objasniti okolnost da su Johannes Flamengus i Lambertus Courtoys istoga dana, 29. svibnja 1554., primljeni u službu svirača u Kneževoj kapeli u Dubrovniku. Lambertus Courtoys ostao je u Dubrovniku sve do godine 1570. Čini se da Johannes Flamengus nije dugo djelovao u Dubrovniku, jer se o tome nisu pronašli arhivski podaci. Možda bi tome bio dokaz i to, ukoliko je dubrovački Johannes Flamengus identičan Jeanu Nascu, što se taj glazbenik opet vratio u službu u Treviso, gdje se spominje daljnjih godina u arhivskim knjigama. To što se u Dubrovniku javlja 14. XII. 1560. u arhivskoj knjizi ime Giovanni Fiamingo moglo bi se tumačiti kao njegov posjet poznaniku Lambertu Courtoysu u Dubrovnik. Tim više što se on u tom slučaju spominje uz ime Pietro d'Argentina Piffaro. Odgovorom na pitanje tko bi mogao biti taj Pietro, čiji je nadimak Argentina, može se naslutiti da je možda podrijetlom iz bosanske Srebrenice, kako se latinski nazivalo to mjesto. Ali čini se da je bliže istini da je ovaj Pietro d'Argentina identičan Pietru Argentu, graditelju i učitelju lutnje, koji je djelovao u Trevisu od 1536. - 1561.¹⁴⁴ Onda je Jean Nasco mogao doći u Dubrovnik u društvu tog glazbenika i u spomenutoj aferi biti skupa s tim glazbenikom ispitivan i zapisan u dubrovačkim arhivskim knjigama. Sve su to okolnosti koje bi išle u prilog iznesenoj hipotezi.

¹⁴² Usp. D' Alessi, G., *La Cappella musicale del duomo di Treviso (1300.-1633.)*. Treviso, 1954., str. 111.

¹⁴³ Usp. Turini G., *Il Maestro fiamingo Giovanni Nasco a Verona (1547.-1551.)*, Note d' Archivio XIV, Roma, 1937., str. 209.

¹⁴⁴ Consilium Rogatorum 53, 41'.

Godine 1555. primljen je u službu i mladi svirač Johannes Aloisii.¹⁴⁵ On se, kao i uvijek mladi svirači, bori za povišicu plaće, koja je 1559. iznosila samo dva dukata.¹⁴⁶ Njegovim stupanjem u službu broj se svirača povećava, a posebno god. 1558. kada su primljena u službu još dva nova svirača, i to Hector Brixiensis i Johannes Alfonsii. O Hectoru nisu nađeni podaci pa se ne zna koliko se dugo zadržao u Dubrovniku.¹⁴⁷ Kako ukazuje izraz Brixiensis, bio je podrijetlom iz Brixena. Danas postoje dva grada takvog naziva, jedan u Austriji i manje poznat, a drugi u talijanskom dijelu Tirola, koji se danas naziva Bressanone. Taj drugi je u prošlosti bio kulturno središte i sjelo biskupije. Čini se da bi Hector mogao biti podrijetlom iz toga talijanskog Brixena. U prilog tome govori i činjenica da su tih pedesetih godina XVI. stoljeća na području sjeverne Italije djelovali i Lamberto Courtoys, a možda i Johannes Flamengus, i da su otamo došli u Dubrovnik. Johannes Alfonsii susreće se češće u uredskim knjigama 1560., a u Vijeću umoljenih raspravlja se o njegovom ponovnom primanju u službu. U godini 1563. optužen je zbog nekog lakšeg prekršaja.¹⁴⁸

SVIRAČI OTVARAJU KNJIŽARU

U to razdoblje spada i djelovanje svirača, koji su u građi zabilježeni kao Vivianus Musicus i Dominicus Musicus. To su glazbenici koji su godine 1567. posudili 60 zlatnih dukata da bi svome zetu Silvestru pomogli otvoriti knjižaru u Dubrovniku. Dominicus je imao uz sina Vivianusa još jednu kćerku, čiji će sin nositi ime svojega djeda, Dominicus Silvestri, i biti primljen u Kapelu dubrovačkog kneza 28. XII. 1587. Vivianus će ostati zabilježen u arhivskoj građi još 1574. u vezi s jednim putovanjem u Italiju, i 1577. u vezi s nekim prekršajem zbog kojeg je bio i u zatvoru.¹⁴⁹ Godine 1579. još je primljen i svirač koji je zabilježen kao Silvester Trombonus.¹⁵⁰ Možda je taj svirač istovjetan sa Silvestrom koji godine

¹⁴⁵ Consilium Rogatorum 53, 43'.

¹⁴⁶ Consilium Rogatorum 54, 246.

Godine 1555., kako proizlazi iz dokumenata, bili su svirači Bartholomeus Rossi, Vicentius Simonis, Johannes Marini, Lucentus de Neapoli, Johannes Flamengus, Lambert Courtoys, Petrus Germanus, Joseph Johannis Marie, Johannes Aloisii.

¹⁴⁷ Consilium Rogatorum 54, 128'.

¹⁴⁸ Consilium Rogatorum 54, 128; 55, 76; 56, 273.

¹⁴⁹ Consilium Rogatorum 62, 208; 64, 149;

Consilium Rogatorum 58, 183'; 44, 148. Vivijan je bio u zatvoru mjesec dana. Razlog tomu zatvaranju, ne vidi se iz zapisnika Vijeća umoljenih. No čini se da bi posrijedi mogla biti neka svađa sa ženama, prema kojima je Vivijan bio surov, kako to proizlazi iz optužnice neke Anice udovice pok. Ivana Pelegrina, kojoj je dao zaušnicu tri puta godine 1588. (Lamenta de foris 128, 24-24'), ili Radosave Radojeve kojoj nije za količinu graška koji mu je prodala platilo 4 bagatina koliko je ona tražila, već samo 1, i nakon toga je tako izudarao da joj je tekla krv (Lamenta de foris 127, 119'). On je u toj knjizi 21. IX. 1587. opet zapisan u vezi s nekom svađom i kao svjedok.

¹⁵⁰ Consilium Rogatorum 65, 145.

1567. otvara knjižaru u Dubrovniku i čiji sin Dominik od godine 1587. svira također u Kneževoj kapeli.

U prvoj polovici XVII. stoljeća nađene vijesti o sviračima Kneževe kapele nisu brojne. Razlog tomu, čini se, je činjenica koju je iznio u svojoj već spomenutoj molbi za povišenje plaće Lambert Courtoys mlađi godine 1658., gdje je naveo da jednaku plaću kao on primaju i bivši njegovi đaci, iz čega se zaključuje da su u tom vremenskom razdoblju svirači uglavnom domaći ljudi,¹⁵¹ koji su, čini se, svoje životne potrebe rješavali usmeno. Iz pojedinih nađenih vijesti doznaje se da koncem XVI. stoljeća (1590.) u Kneževoj kapeli nije bilo popunjeno mjesto svirača *quinta parte i parte di contralto*, pa je upućeno pismo u Veneciju da se dovedu svirači za te dvije dionice.¹⁵² Ali imena novih svirača susrest će se u nađenim dokumentima tek godine 1627. Čini se da su te godine doputovala u Dubrovnik tri svirača, i to Petro Negrini, Leonardo Belhuomo i Joannes Vicentii. Vijeće umoljenih riješilo je kompromisom njihovu vjerojatnu molbu za primitak u to glazbeno tijelo, tako da je svoj trojici dodijelilo samo jednu plaću od 60 dukata godišnje, koliko je primao jedan od, u to vrijeme, umrlih svirača.¹⁵³ Koliko su se prva dvojica svirača zadržala u Dubrovniku, nije se moglo ustanoviti. Oporuka trećega od njih, Joannesa Vicentija, pronađena je registrirana u Dubrovniku 1665., pa je sigurno da je do tada djelovao u tom tijelu kao svirač.¹⁵⁴ S tim dokumentom završavaju arhivske vijesti o glazbenicima koje smo pratili u ovom radu kontinuirano od godine 1300. do potresa 1667. godine.

KATASTROFALNI POTRES U DUBROVNIKU 1667. GODINE

Zlatni vijek, kako povjesničari nazivaju razdoblje 15. i 16. stoljeća starog Dubrovnika nije imao svoj prirodni postupni silazak naniže, kao što to biva pri svakom kulturnom usponu i propadanju. On je uništen prirodnom vanjskom silom u katastrofalnom potresu 6. travnja 1667. godine. U tren oka tog kobnog dana potres je srušio taj divni grad, usmrtivši, kako se misli, i do 5 tisuća žitelja. uništivši tolika materijalna i kulturna dobra. U njemu je privremeno nestala i Kneževa kapela koja je na dan katastrofe potpuno prestala s radom. Preživjeli inozemni glazbenici, ako je tko od njih i preživio kobni dan, najvjerojatnije su napustili Dubrovnik, a domaći, jer su bili vezani za svoj rodni grad, dijelili su sudbinu teških poslijepotresnih dana s ostalim građanima razrušenog Dubrovnika. Zanimljivo bi bilo otkriti sudbinu i doživljaj katastrofe glazbenika koji su se zatekli u trenutku razarajućeg podrhtavanja tla u Dubrovniku godine 1667. To će,

---

¹⁵¹ Knjiga računa crkve Svetoga Vlaha Giornale (Arhiv B iskupije) fol. 13, 18, 22, 24, 30, 81, 90, 258.

¹⁵² Lettere e commissioni de Ponente 6, 96.

¹⁵³ Consilium Rogatorum 90, 91'.

¹⁵⁴ Testamenta Notariae 67, 101-104'.

čini se, ostati tajna, jer arhivska građa nastala neposredno nakon tog događaja o glazbenicima šuti. Ne susreće se u arhivskim zapisima ni jedno ime glazbenika koji je preživio razarajući potres. K tome nema ni traga u arhivskoj dokumentaciji o kakvoj njihovoj djelatnosti prvih desetak godina nakon katastrofe. Sličnu tragičnu sudbinu imali su i notna građa i glazbeni instrumenti. Sve kao da je u onom kobnom času nestalo i zauvijek propalo.

PRVI POSLIJEPOTRESNI SVIRAČI

Trebalo je početi iznova. I počelo je tek godine 1677. kad je prvi put u poslijepotresnom razdoblju zabilježena novčana nagrada glazbenicima za nastup na karnevalskim svečanostima. Ona glasi: Per due trombete e un cornetto sonato il giorno di Carnevale Yperperi 22.¹⁵⁵ Dakle, radilo se samo o tri svirača duhačkih instrumenata. S njima su mogli već tada muzicirati i gradski bubnjari, koji su, istina, prvenstveno bili dodijeljeni gradskoj straži i bubnjali su u raznim prigodama, osobito pri zatvaranju i otvaranju gradskih vrata. U računskoj knjizi *Detta* zapsan je izdatak za godinu 1774., izdan za popravak *il tamburo del Pile*, što pretpostavlja da su i gradska vrata Ploče isto tako imala svog bubnjara.¹⁵⁶ Ta služba danom katastrofe nije postala suvišna, već, dapače, još potrebija zbog većeg broja obavijesti koje je trebalo uz najavu bubnja čitati preživjelima. Kao svjedoci u pritužbama građana zapisana su i dva imena bubnjara godine 1684. i 1685., što ukazuje na to da su bubnjari djelovali i neposredno nakon potresa. Bili su to Pietro Caligaro Tamburino i Antonio Milain Tamburo.¹⁵⁷ Nešto više o sviračima bubnja, truba i onog korneta nije bilo moguće ustanoviti iz pregledane arhivske građe. Čini se da se ne bi pogriješilo tvrdnjom da su to bili prvi poslijepotresni priučeni domaći svirači. Nemoguće je bilo, u času kada se grad obnavljao i dok je trebalo odvagnuti kamo će se utrošiti i svaki najmanji novčić, pozvati iz inozemstva izvrsne glazbenike, kao prije godine 1667., i dodijeliti im dosta visoka novčana primanja.

UČITELJ GLAZBE ZA SVIRAČE

Stoga je 23. siječnja 1676. Vijeće umoljenih našlo kompromisno rješenje. Odlučilo je pozvati iz Italije učitelja glazbe, kako se navodi, za pifare.¹⁵⁸ Kada je taj glazbenik stigao u Dubrovnik nije točno poznato, ali činjenica da se već iduće godine, nakon donesenog zaključka o karnevalskim svečanostima, muziciralo, ukazuje na to da je trebao biti u Dubrovniku još tijekom 1676. i da je započeo s

¹⁵⁵ *Detta* 17, 24 (g. 1677).

¹⁵⁶ *Detta* 78, 32' (g. 1774).

¹⁵⁷ *Lamenta de criminale* 22, 1; 152' javnim nastupima suverena Republike i u crkvama.

¹⁵⁸ *Consilium Rogatorum* 172, 26.

obukom novih svirača. Po svoj prilici taj novi učitelj glazbe u Dubrovniku bio je Domenico Bonomo, jer je to jedini glazbeni stručnjak koji se spominje, koliko je do danas istraženo, u arhivskoj građi nastaloj prvih dvadesetak godina nakon potresne katastrofe. U pregledanoj arhivskoj građi prvi put se spominje u naredbi dubrovačkog nadbiskupa Vicenza Lucchesinija, od 12. studenoga 1691., kojom nadbiskup obavezuje katedralni kler na pohađanje škole za crkveno pjevanje. Učitelj i voditelj škole, kako se nadbiskup izjašnjava, bit će gospodin Domenico Bonomo koji će slušateljima, uz, ostalo, i diktirati, kako nadbiskup predviđa, potrebna glazbena pravila.¹⁵⁹ U potvrdu te pretpostavke ide i podatak iz godine 1695., koji ukazuje na to da je u knjizi računa Kneževa dvora Bonomo zabilježen kao *maestro di pifari*.¹⁶⁰

PRVI POSLIJEPOTRESNI SVIRAČI IZUČENI U DUBROVNIKU

Prvi poznati svirači nakon katarofalnog potresa bili su domaći sinovi koji su svoja glazbena iskustva stekli u Dubrovniku. To su Giovanni di Marco, Paolo Juanelli i Marco Florio. Iako nose talijanski oblik imena i prezimena nisu bili Talijani jer su imali i hrvatski oblik imena i prezimena, a kako su se zapisnici vodili talijanskim jezikom notari su talijanizirali njihova imena i prezimena. U molbi za povišicu plaće, upućenoj 29. travnja 1706., navode da su po naredbi Senata počeli učiti svirati zvuk pifara prije 21 godinu, što bi značilo da početak njihove sviračke obuke treba postaviti u godinu 1685.¹⁶¹ Najvjerojatnije su se u kasnijem razdoblju toj obuci pridruživali novi učenici, što je omogućavalo osposobljavanje domaćih svirača, odnosno stvaranje domaćeg sviračkog osoblja. Ali kao što se i očekivalo, domaći svirači, iako brojni, nisu mogli tako brzo svladati teške tehničke zahtjeve sviranja raznovrsnih instrumenata, pa njihovo muziciranje nije moglo doseći višu estetsku razinu. Stoga godine 1706. njihov vođa Domenico Bonomo predlaže Vijeću umoljenih da se iz Italije dovede nekoliko sposobnijih svirača, osobito svirača viole ili trombona, jer su sadašnji svirači, kako navodi, *rotti e disfatti* i ne mogu potpuno zadovoljiti svojim sviranjem. On se nudi vladi da će osobno otputovati u Napulj gdje, inače, postoji izbor izvrsnih svirača i da će ugovoriti njihov dolazak na službu u Dubrovnik.¹⁶² Čini se da u tom času nije još bilo udovoljeno njegovoj molbi, jer je državna blagajna bila veoma opterećena izdacima oko obnove grada i gradnjom triju monumentalnih zdanja: Dubrovačkog kolegija, katedralne crkve i crkve Svetog Vlaha. Dapače, iz istih razloga u tom su razdoblju bile smanjene plaće svim državnim namještenicima, pa i sviračima, što oni ističu u svojim molbama. Odmah nakon što je grad obnovljen i nakon što

¹⁵⁹ Diversorum u Arhivu Biskupije od 1691. – 1693. fol. 74-75.

¹⁶⁰ Detta 21, 3' (g. 1695.).

¹⁶¹ ASMM 18/3552, br. 4.

¹⁶² ASMM 18/3552, br. 10.

su sagrađene istaknute monumentalne građevine (katedrala 1713., crkva Svetog Vlaha 1715., Dubrovački kolegij s crkvom 1725.), broj svirača se povećava inozemnim glazbenicima.

NOVI INOZEMNI SVIRAČI

Njih naručuje dubrovačka vlada, ali oni dolaze u Dubrovnik i kao svirači gostujućih talijanskih opernih družina, i nakon uspješno završenog gostovanja mole dubrovačku vladu za namještenje u Kneževoj kapeli, kao što su to učinili 1757. oboist Michael Bianchi¹⁶³ i violinist Michiele Marchigiani,¹⁶⁴ ili Francesco Boriani koji je godine 1785. nastupao u dubrovačkom kazalištu kao prvi plesač u izvedbi opere *Il conte del bel'umore*, a zatim dobio namještenje svirača violine u Katedralnoj kapeli.¹⁶⁵ Veći broj sposobnih svirača naručila je preko svog konzula Espertisa u Napulju dubrovačka vlada godine 1756. Radilo se o petorici novih svirača, i to triju u Kneževoj glazbi (dva svirača lovačkog roga i jednog svirača oboe) i dvaju u Katedralnoj kapeli (dva violinista). Od violinista se zahtijeva da s vještinom mogu svirati prvu ili drugu dionicu u orkestru, i to *a prima vista*, a po mogućnosti da znaju još svirati čelo ili kontrabas, od duhača da su sposobni svirati ne samo u orkestru, nego, po potrebi, i solo. Poželjno je da u isto vrijeme znaju svirati i neke druge instrumente kao flautu, fagot, trublju i kontrabas.¹⁶⁶

KNEŽEVA GLAZBA, KATEDRALNA KAPELA, SIMFONIJSKI ORKESTAR

Prvotna namjera dubrovačke vlade bila je obnoviti pretpotresnu Kneževu kapelu instrumentalista. Međutim, kako je instrumentarij u XVII. stoljeću već bogato nijansiran i raspoređen u simfonijski orkestar u kojem su zastupljeni gudački, duhački i drugi instrumenti, nisu ni Dubrovčani mogli dulje ostati pri grupi svirača duhačkih instrumenata pretpotresne Kneževe kapele. Stoga se u prvoj polovini XVIII. stoljeća, a posebno nakon posvete katedrale godine 1713., svirači razvrstavaju u tri glazbena tijela: Kneževu glazbu (Banda di Principe), Katedralnu kapelu (Cappella di Duomo) i Simfonijski orkestar (Orchestra Rettorale). Kneževa se glazba u arhivskoj građi naziva ovim izrazima: Musica,¹⁶⁷ Banda,¹⁶⁸ Publico concerto,¹⁶⁹ Accompagnamento de Illustrissimo et Eccellentissimo Retorre.¹⁷⁰ Sim-

¹⁶³ Consilium Rogatorum 170, 106-106'.

¹⁶⁴ ASMM 18/3353, br. 75.

¹⁶⁵ Usp. (Marcello di Capua) *Il conte del bell'umore* (libreto), Ragusa, 1785., str. 6.

¹⁶⁶ Lettere e comissioni di Ponente 105, 52-52'.

¹⁶⁷ Consilium Rogatorum 197, 40'.

¹⁶⁸ Lettere e comissioni di Ponente 105, 52.

¹⁶⁹ Consilium Rogatorum 160, 56'-57'.

¹⁷⁰ Consilium Rogatorum 168, 197-197'.

fonijski orkestar, pak, Orchestra della Cappella Rettorale,¹⁷¹ Publicha cappella,¹⁷² Orchestra.¹⁷³ Dirigent Kneževe glazbe nosi naziv *maestro di piffari*,¹⁷⁴ *maestro di musica*,¹⁷⁵ a Kneževa orkestra *maestro della cappella*,¹⁷⁶ *director orchestrae*.¹⁷⁷ Glazbenici se nazivaju *musico della corte*¹⁷⁸ ili npr. *oboista alla corte*.¹⁷⁹

Obnovljena Kneževa kapela počela se početkom XVIII. stoljeća najprije razlučivati na Kneževu glazbu i Katedralnu kapelu, da bi sredinom XVIII. stoljeća fuzijom svih prisutnih glazbenika nastao Simfonijski orkestar. Njega treba, svakako, razlikovati od Katedralne kapele jer ga razlikuje i arhivska građa. Tako se u uredbi o upravljanju katedralnim prihodima od 19. travnja 1785. izričito naglašava kako je Preuzvišeni Senat odredio da orguljaš, dirigent, četiri violinista i kontrabasist budu isključivo službenici Katedrale.¹⁸⁰ Teško je među glazbenicima, koje nam otkrivaju arhivski upisi, odrediti posvemašnjom točnošću tko je kojem glazbenom tijelu pripadao. Općenito uzevši, u Kneževoj glazbi svirali su đaci pripravnici, gradski bubnjari, vođa glazbe i pokojni profesor. U orkestru su svirali profesori glazbe, svirači Katedralne kapele, svirači orkestra koji nisu bili ujedno i profesori, te svirači Kneževe glazbe i eventualno pokojni glazbenik amater. Srž orkestra činili su profesori glazbe. Oni su bili stručno obrazovani, davali su službenu pouku mladim instrumentalistima i svirali posvuda gdje ih je tko pozvao, osobito na skupovima učenih plemića u njihovim dvorcima i palačama, ali, od polovine XVIII. stoljeća, i kao svirači u kazalištu ne samo pri domaćim izvedbama, već i pri izvedbama gostujućih opernih družina, koje, čini se, nisu redovito dovodile sa sobom u Dubrovnik i orkestar. U daljnjem izlaganju posebno se govori o Talijanima kapelnicima, sviračima i njihovoj izvođačkoj praksi bez obzira na to radi li se o Kneževoj glazbi ili Kneževu orkestru.

KAPELNICI

Dubrovačka arhivska građa kapelnika ili ravnatelja instrumentalnih glazbenih tijela naziva talijanskim izrazom *maestro* ili latinskim *magister*. Tako se, kako je već istaknuto, susreću izrazi *maestro di musica*, *maestro di cappella*, *maestro del coro*, *magister capellae*, *magister musicae*. Izraz *magister* u dubrovačkim dokumentima označuje prvenstveno ravnatelja glazbenog tijela, a ne akademski

¹⁷¹ ASMM 18/3354, br. 89.

¹⁷² Consilium Rogatorum 158, 217.

¹⁷³ Consilium Minus, 113, 115.

¹⁷⁴ Detta 21,3' (g. 1695.).

¹⁷⁵ Isto, fol. isti.

¹⁷⁶ Consilium Rogatorum, 165, 106.

¹⁷⁷ Consilium Minus, 113, 115.

¹⁷⁸ ASMM 18/3354, br. 177.

¹⁷⁹ Isto, fol. isti.

¹⁸⁰ Consilium Rogatorum, 193, 68'-70.

stupanj diplomiranog glazbenika. Ostale stručno izobražene glazbenike isti dokumenti nazivaju profesorima i u slučajevima kada oni ne podučavaju glazbu ni privatno, ni po odredbi Senata. Treba smatrati da su baš kapelnici bili glazbenici koji su najviše pridonijeli vidljivom uzrastu dubrovačke glazbene kulture nakon potresa. Dubrovački senat je toga i te kako bio svjestan, pa je već u odluci od godine 1676., kojom se ovlašćuje Malo vijeće da dovede *maestra pro pifaris*, u odredbu upisao klauzulu *ut melius videbitur* (kako se najbolje bude moglo).¹⁸¹ Istodobno će uzdržavati već od godine 1695. i dva kapelnika,¹⁸² od kojih će prvi biti zadužen za Kneževu glazbu, a drugi za Katedralnu kapelu i Knežev orkestar. Prvi poznati dirigent u tom razdoblju bio je Domenico Bonomo. Njega je izabrao nadbiskup Vincenzo Lucchesini (upravljao Nadbiskupijom od 1669. do 1699.) godine 1692. (a možda i prije) da poučava dubrovački kler crkvenom pjevanju,¹⁸³ iz čega se može sasvim sigurno zaključiti da je Bonomo bio i prvi ravnatelj pjevačkog zbora katedralne crkve u Dubrovniku nakon potresa iz godine 1667. Bonomovo službeno zaduženje bila je Kneževa kapela sastavljena od svirača duhačkih instrumenata koje još bilježnici uvrštavaju u zapisnike tradicionalnim starim izrazom pifari, pa je tako i Bonomo 1795. uvršten u knjigu računa Kneževa dvora kao *maestro di pifari*.¹⁸⁴ I on sam taj izraz upotrebljava u svojoj predstavi od 25. veljače 1706., u kojoj predlaže da se dovedu sposobniji svirači iz Napulja, navodeći da dosadašnji ne zadovoljavaju jer sviraju nečisto.¹⁸⁵ Bonomo se u Dubrovniku oženio Anom, kćerkom Mihaela Gambarija i, koliko je poznato, imao je dva sina:¹⁸⁶ starijega Mihaela i mlađega Vincenza. Oba je sina obrazovao u glazbenoj umjetnosti: Mihaela u sviranju orgulja, a Vincenza u sviranju oboe. O Mihaelu je već bilo govora u poglavlju o crkvenoj glazbi, a o Vincenzu će biti govora kasnije. S kojim uspjehom je Bonomo obavljao svoju dužnost dirigenta Kneževe kapele i katedralnog kora, ne može se ustanoviti jer nisu pronađeni arhivski podaci. Svakako ga treba smatrati pioninom unapređivanja glazbenog života u Dubrovniku, neposredno nakon razdoblja teške katastrofe iz godine 1667. Umro je razmjerno mlad, 22. rujna 1720., u 58. godini života, i pokopan u crkvi Svetog Dominika.¹⁸⁷ Ako je točno da je umro u 58. godini života, onda bi se kao datum njegovog rođenja mogla naznačiti godina 1662.

Istodobno s Domenicom Bonomom djeluje u Dubrovniku i *magister musicae* Johannes Paulucci. Iz njegovog se prezimena Paulucci s puno vjerojatnosti može naslutiti da je bio podrijetlom Talijan, a duži boravak u Napuljskom Kraljevstvu godine 1713., 1714. i 1715. upućuje na to da u toj talijanskoj pokrajini tražimo

¹⁸¹ Consilium Rogatorum 172, 26.

¹⁸² Detta 21, 3', 5, 26 (g. 1695.).

¹⁸³ Diversorum u Arhivu Biskupije od 1691. - 1693., fol 74.

¹⁸⁴ Detta 21, 3', 5, 26 (g. 1695.).

¹⁸⁵ ASMM 18/3352. br. 10.

¹⁸⁶ Zabilježba CC 2-3 u ostavštini Nike Gjivanovića, kutija 200.

¹⁸⁷ Liber mortuorum I/5, fol. 7'.

mjesto njegova rođenja.¹⁸⁸ Dubrovačka arhivska građa nije ostavila zabilježbe o nekoj posebnoj glazbenoj djelatnosti Johannesa Pauluccija. Ono što se iz nje doznaje ograničuje se jedino na to da je on od 1695. do 1723. obavljao dužnost *magistra musicae*, kako se to bilježi u zapisnicima latinskim jezikom. Taj latinski naziv treba svakako shvatiti istoiznačno službi dirigenta zbora i orkestra katedralne crkve, ali ne treba iz njega isključiti ni nastavničku glazbenu ulogu u školi Dubrovačkog kolegija i onu što se pružala mladim sviračima pripravnicima za službu glazbenika u Kneževoj glazbi, Katedralnoj kapeli i Kneževu orkestru. Paulucci je umro 15. lipnja 1723., svega tri godine nakon Domenica Bonoma.¹⁸⁹ U Matici mrtvih dubrovačke katedralne župe naznačuje se da je umro u 66. godini života i da je pokopan u franjevačkoj crkvi. Na temelju takvog podatka treba zaključiti da se Paulucci rodio godine 1647.

Nakon smrti Domenica Bonoma i Johannesa Pauluccija, mjesto voditelja Kneževe glazbe i zborovođe katedralne crkve, čini se, ostalo je nepopunjeno. Praznina se morala vidno osjetiti i na kvaliteti izvođačke glazbene prakse, pa je trebalo ta mjesta što prije popuniti novim sposobnim glazbenikom. To je bio razlog da se u godini 1725. i 1726. u Vijeću umoljenih ozbiljno raspravljalo o položaju novog kapelnika (*magister musicae*), kojega je trebalo opet dovesti iz Italije. Nakon duljeg promišljanja vijećnici su mu izglasali plaću i zaključili da ga se što prije namjesti.¹⁹⁰ Međutim, odlukom nisu bili zadovoljni nadglednici državnih odredaba (*provisores civitatis*), ni vrhovni suci, pa je taj zaključak Vijeća umoljenih poništen. Stoga se o istoj stvari opet vijećalo 16. veljače i 2. ožujka, i nakon izuzetno duge rasprave (prijedlog je mijenjan desetak puta) izglasano je da se dovede *magister musicae* uz plaću od 9 dukata na mjesec. Prvi je prijedlog bio da se dodijeli tom glazbeniku mjesečna plaća od 12 dukata, koji je propao, pa se predlagalo 10 i pol dukata, pa 10, dok se nije izglasao prijedlog po kojem je novi *magister musicae* za mjesečnu plaću od 9 dukata trebao još nastupati kao flautist (tibicina) u svim nastupima kao ostali svirači i poučavati đake u glazbi (*et docere musicam discipulos*).¹⁹¹ Čini se da je, nakon što je izglasana ova odluka, doveden iz Italije novi glazbenik čije se ime nije uspjelo još otkriti. Tom razdoblju pripada početak djelovanja domaćeg kapelnika Matteja Pozza (Mata Pucića).

Mato Mihov Pucić (*Matheus Michaelis Pozza*) nije pripadao plemićkom rodu porodice Pozza, već je potjecao iz istoimene građanske dubrovačke obitelji. U Dubrovniku se, naime, susreću istodobno prezimena obitelji od kojih su jedne pripadale plemstvu, a druge su bile građanskog staleža. U Matici mrtvih zapisano je godine 1783. da je umro u 84. godini života.¹⁹² U molbi upućenoj 16. srpnja 1774. Vijeću umoljenih zbog povišice plaće, Pucić navodi da već 50 godina

¹⁸⁸ Consilium Rogatorum 144, 200'; 222'; 145, 52; 146, 49'.

¹⁸⁹ Liber mortuorum I/6, sub die 15 Junii 1723.

¹⁹⁰ Consilium rogatorum 152, 86- 86'; 154, 213-214.

¹⁹¹ Isto.

¹⁹² Liber mortuorum I/8, fol. 185'.

služi na opće zadovoljstvo kao *maestro di musica* i da se nalazi u staračkoj dobi koja se približava osamdesetoj godini života.¹⁹³ Na temelju tih podataka treba godinu njegova rođenja tražiti negdje oko 1699., a vrijeme preuzimanja dužnosti *magistra musicae* negdje oko 1724. godine. Nije istraženo gdje je Pucić stekao glazbenu naobrazbu. Po svoj prilici on je učio svirati najprije obou kod jednog ili kod obojice prvih poslijepotresnih učitelja glazbe, Domenica Bonoma i Johannesa Pauluccija, a nakon uspješno svladane obuke u Dubrovniku studirao je glazbu negdje u Italiji. Premda nema potvrđenih podataka koji bi ukazivali na to da je Pucić zaista dok je učio glazbu neko vrijeme boravio u Italiji, čini se, ipak, da to treba dopustiti analogno slučaju fagotista Nicola Catafija, za kojega se u pismu dubrovačke vlade od 5. prosinca 1741., upućenom dubrovačkom konzulu u Veneciju, navodi da je *stipendiato da Republica per musico della Corte*.¹⁹⁴ Pucić je, kako to proizlazi iz korespondencije Julija Bajamontija s obitelji Sorkočević, bio cijenjen kao izvrstan glazbenik u kulturnom krugu Sorkočevićeva doma.¹⁹⁵ Na to ukazuje i činjenica da je Bajamonti skladao i neke skladbe po narudžbi Pučića, koje su se izvele u Dubrovniku.¹⁹⁶ Zbog tih sposobnosti on putuje godine 1731., u svojstvu glazbenika na dubrovačkom brodu, na poznati sajam u sjevernotalijanskom gradu Senegalliji.¹⁹⁷ Čini se da je Pucić više puta plovio na dubrovačkim brodovima na tu značajnu međunarodnu privrednu izložbu, koja je bila važna za razmjenu materijalnih dobara između hrvatskog dijela jadranske obale sa susjednom Italijom. Brojni zainteresirani prodavači i kupci iz hrvatskih krajeva posjećivali su tu izložbu, osobito stanovnici Pelješca koji su prodavali slanu ribu,¹⁹⁸ pa su, kako je to bivalo u ono doba na sajmovima, nastupali i glazbenici zabavljajući posjetioce glazbeno-plesnim priredbama. U tom svjetlu treba promatrati i prisutnost Pucića i Catafija godina 1730. i 1731. na tom sajmu.¹⁹⁹ Razumljivo je da je glazbenicima ta priredba bila i prilika da na razne načine unaprijede svoje novčano i materijalno stanje. Osim sjeverne Italije Pucić posjećuje i južnu Italiju (Napulj) godine 1748.²⁰⁰ i 1766. zbog, kako se navodi u molbi iz godine 1766., obiteljskih poslova.²⁰¹

Svakako, Pucić spada među najuglednije dubrovačke glazbenike XVIII. stoljeća, što pokazuju brojne glazbene uloge koje je u životu obavljao, od kojih je naju-

¹⁹³ ASMM 18/3356, br. 139.

¹⁹⁴ Lettere e commissioni de Ponente 57, 160.

¹⁹⁵ Da se to zaključiti i na temelju pisma Julija Bajamontija Mihi Sorkočeviću od 31. srpnja 1782., u kojem mu, između ostalog, javlja da još nije dovršio skladbu koju je naručio preko "starog oboista" (Spisi Bizzaro A b 3, str. 3).

¹⁹⁶ Spisi Bizzaro Ab3, str. 3.

¹⁹⁷ Consilium Rogatorum 155, 110; 158, 108-108', 113.

¹⁹⁸ Usp. Zdravko Šundrica, *O školskim prilikama na teritoriju Dubrovačke Republike u XVIII. vijeku*, Anali Historijskog instituta u Dubrovniku X-XI, Dubrovnik, 1966., str. 292.

¹⁹⁹ Vidi bilješku Consilium Rogatorum 155, 110; 158, 108-108', 113.

²⁰⁰ Consilium Rogatorum 163, 198, 200', 223'.

²⁰¹ Consilium Rogatorum 177, 87-87'.

glednija bila umjetničko rukovodstvo Kneževe glazbe. Ali ne treba umanjiti ni djelatnost podučavanja novih svirača,²⁰² ni brojna njegova nastupanja kao svirača u opernim izvedbama gostujućih talijanskih opernih družina.²⁰³

Pedesetih godina XVIII. stoljeća pojavljuju se u Dubrovniku dva istaknuta glazbenika koji će nositi naslov *magister capellae*. Ta služba odnosila se prvenstveno na ravnanje pjevačkim zborom i katedralnim orkestrom, ali ništa ne priječi da je shvatimo i u širem značenju organiziranja i ravnanja glazbenim priredbama koje su nadvisile značenje koračnica, budnica i izvedaba Kneževe duhačke glazbe. Potvrdu tome pokazuje odredba Malog vijeća od 28. listopada 1749., kojom se obvezuje voditelj operne družine koja je te godine djelovala u Dubrovniku, Francesco Berti, da mjesnog *magistra capellae* angažira za sviranje čembala u opernim izvedbama.²⁰⁴ Dvojica glazbenika koji su tu službu vršili u spomenutom razdoblju zvala su se Gaitano Albino i Giuseppe Valenti. Imena im se susreću i u latinskoj varijanti Gaietanus i Joseph. O Valentiju je pronađeno više arhivskih podataka nego o Albinu. Albino, koji se pojavljuje i u varijanti Alvin, imenovan je *magistrom capellae rectoralis* 20. veljače 1749.²⁰⁵ Osim tog podatka nije pronađena ni jedna druga arhivska vijest koja bi ukazivala kako uspješno i koliko dugo je Albino vršio tu dužnost. Da ju je zaista vršio potvrđuje oporuka njegove žene Terezije, koja se u oporučnom dokumentu naziva *uxor relicta quondam Gaitano Albino magistri capellae*.²⁰⁶ Oporuka je značajna i zbog pojedinih dijelova pisanih živim govorom Župe Dubrovačke.

GIUSEPPE VALENTI - UČITELJ GLAZBE OBITELJI SORKOČEVIĆ

Dana 26. listopada 1750. Vijeće umoljenih donosi odluku da se imenuje novi magistar Katedralne kapele, uz mjesečnu plaću od 10 dukata manje jedan groš.²⁰⁷ Istog dana postavljen je na tu dužnost Giuseppe Valenti.²⁰⁸ Čini se da treba razlikovati službu Giuseppea Valentija od one koju je obavljao glazbenik Gaitano Albino. Naime, u odluci o imenovanju Giuseppea Valentija stoji izričito da ga se imenuje *pro magistro capellae nostrae ecclesiae cathedralis*, dok se imenovanje Gaitana Albina označava izrazom *pro magistro nostrae capellae rectoralis*,²⁰⁹ što bi trebalo shvatiti kao da je on bio postavljen za ravnatelja Kneževa orkestra, a Valenti za ravnatelja katedralnog zbora i orkestra.

²⁰² Consilium Rogatorum 155, 10; 158, 108, 113.

²⁰³ Consilium Minus 96, 210.

²⁰⁴ Consilium Rogatorum 165, 106.

²⁰⁵ Consilium Rogatorum 164, 80.

²⁰⁶ Testamenta Notariae 81, 172`-173.

²⁰⁷ Consilium Rogatorum 165, 106.

²⁰⁸ Consilium Rogatorum 165, 106`.

²⁰⁹ Consilium Rogatorum 164, 80.

U međuvremenu Valenti je razvio i plodnu pedagošku djelatnost. Koliko je poznato, bio je kućni učitelj glazbe obitelji Antuna Lukina Sorkočevića. U Glazbenom arhivu Male braće u Dubrovniku čuva se i bilježnica poznatog dubrovačkog simfoničara Luke Sorkočevića s natpisom *Lezioni contrapunto date dal Sig(nore) Giuseppe Ant(onio) Valenti M(aestr)o di capella al Sig(nore) Luca Ant(onio) di Sorgo*. Zadaćnica nosi nadnevak godine 1754. Po građi koju obuhvaća smatra se da je nastala bar tijekom dvogodišnjeg odnosa učitelj - učenik. U njoj se također vidi opseg teoretskih načela iz kontrapunkta i način na koji su oni predstavljeni mladom Sorkočeviću.²¹⁰ Osim Luke, Valenti je podučavao i ostalu djecu obitelji Antuna Sorkočevića.²¹¹ Bili su to Miho, Mara i Katarina. Oni nisu ostavili snažniji trag u glazbenoj kulturi starog Dubrovnika i nije poznato kako su to troje djece obitelji Antuna Sorkočevića svladavali glazbenu poduku koju je Valenti pružao. Sačuvani arhivski podaci su nam ostavili mogućnost naslućivanja. Naime, početkom godine 1757. došlo je do nekih nesuglasica u pitanju Valentijeva honorara. On je osim poduke održavao s djecom i glazbene akademije, čini se produkcije ili koncertne nastupe. Za pružene glazbene usluge Valenti je zahtijevao viši honorar, pa kako spor nisu mogli osobno riješiti, stvar je došla do Malog vijeća, po svoj prilici na zahtjev samog Valentija. Malo vijeće, nakon što je razmotrilo stvar, donijelo je 25. svibnja 1757. odluku po kojoj Antun Sorkočević nije dužan više ništa isplatiti maestru Kapele Giuseppeu Valentiju za to što je održavao akademije s djecom Antuna Sorkočevića, a ni za poduku u kontrapunktu ili, kako se drukčije naziva, transpoziciji koje je pružao prigodom glazbene poduke. Teško je ovdje na temelju samo jednog kratkog arhivskog zapisa otkriti pravi razlog novčanog spora. Svakako su mogle postojati dvije mogućnosti, tj. da je Valenti odviše tražio ili je Sorkočević premalo plaćao. Spor je riješen u korist jačega, uglednog dubrovačkog plemića, kako se moglo i očekivati. Možda je nešto bilo i u ličnosti glazbenika Valentija što je vrijeđalo Dubrovački senat, jer osim ovog spora moralo je biti i drugih i veoma teških prigovora u vezi s radom i boravkom Valentija u Dubrovniku. Proizlazi to iz odluke Vijeća umoljenih od 6. kolovoza 1761., kojom mu se uskraćuje daljnji boravak u Dubrovniku. Odluka je bila strogo izvršiva, pa je Valenti trebao otputovati prvim brodom koji je iz Dubrovnika odlazio u Italiju.²¹²

Svakako, simfonijski opus Luke Sorkočevića, njegova učenika, koji je, istina, stečeno znanje kasnije usavršio u Rimu, ukazuje na to da je Valentijev pedagoški rad u kući Sorkočevića urodio izuzetnim skladateljskim plodom. Nije isključeno da je Valenti podučavao glazbu i u drugim domovima dubrovačkih obitelji. O tome, istina, nema arhivskih podataka, ali ipak treba shvatiti da su takvi arhivski

²¹⁰ Bilježnica se čuva u Glazbenom arhivu franjevačkog samostana Male braće, pod signaturom 2020/78.

²¹¹ Consilium Minus 98, 117.

²¹² Consilium Rogatorum 173, 126-127.

zapisi rijetkost, jer su nastajali zbog nekih izuzetnih okolnosti (kao uostalom i ovaj o podučavanju u Sorkočevićevu domu, npr. zbog isplate honorara), a ne kao redovita pojava.

Valenti je bio izvrstan teoretičar i osobiti poznavalac polifonog stavka, što pokazuju i dvije sačuvane njegove skladbe u Glazbenom arhivu samostana Male braće u Dubrovniku. Radi se o trima fugama pisanim na istu temu i jednoj misi za tri muška glasa, uz pratnju bassa continua i gudača.²¹³ Sama misa pisana je značajki, ali joj melodika nije inventivna, iz čega bi se dalo zaključiti da Valenti nije bio i osobito talentiran skladatelj. Međutim, ipak bi trebalo za takav zaključak ispitati nalazi li se negdje u Italiji još njegovih skladbi, pa bi se onda, ukoliko bi ih se još pronašlo, moglo nakon proučavanja donijeti konačan sud o Valentiju kao skladatelju.

U Naučnoj knjižnici u Dubrovniku, u poznatoj zbirci opernih libreta tiskanih i izvedenih u Italiji u drugoj polovini XVIII. i prvoj polovini XIX. stoljeća, nalazi se i opera buffa s naslovom *La donna romantica*, za koju se navode na naslovnoj stranici autori A. Buonomo, G. Valente, F. Ruggi i F. Campanella. Moglo bi se na prvi pogled zaključiti da se pod G. Valente krije ime ovog dubrovačkog glazbenika. Međutim, taj Valente nije Giuseppe, već Giovanni, kako piše na idućoj strani, gdje se navodi osoblje koje je operu trebalo izvesti.²¹⁴ Iako nije ispitano u kakvom su rodbinskom odnosu bili Giuseppe, koji djeluje u Dubrovniku, i Giovanni, koautor spomenute opere, moglo se ipak zaključiti da je Giuseppe Valenti potjecao iz talijanske obitelji u kojoj je glazba bila tradicionalno kultivirana i koja je odgojila ovog vrsnog glazbenika, koji je zadužio hrvatsku glazbenu kulturu uspješnim pedagoškim djelovanjem, koliko je do danas dokazano preko obiteljske poduke u domu plemićke dubrovačke obitelji Sorkočevića.

Kao što to više puta biva u životu značajnih ljudi (a za Dubrovnik XVIII. stoljeća Valenti je svakako značajna pojava), sudbina se poigrala i s daljnjim životnim boravkom i djelovanjem Giuseppea Valentija u Dubrovniku. Neočekivanom odlukom Vijeća umoljenih od 6. kolovoza 1761., kako je već istaknuto, Valenti je napustio zauvijek Dubrovnik poslije desetogodišnjeg uspješnog djelovanja kao dirigent Katedralne kapele i učitelj glazbe.²¹⁵ Razlog da je Valenti trebao napustiti Dubrovnik bio je, čini se, što se teško zamjerio obitelji Sorkočevića koji su se protivili čak i odluci Vijeća umoljenih o odgađanju njegova odlaska.²¹⁶

Nije poznat prijestup zbog kojeg su ga možda i Sorkočevići optužili. Udes je ovdje bio jači od života na štetu, u prvom redu, životnih poticaja glazbene kulture

²¹³ Skladbe se čuvaju u Glazbenom arhivu Male braće, pod signaturama 2050/80 i 2051/80.

²¹⁴ Djelo se čuva pod signaturom 19806/60 S; tiskano je u Milanu bez naznake godine.

²¹⁵ Valenti je na odredbu progona iz Dubrovnika zamolio da se za neko vrijeme još zadrži u Dubrovniku kako bi riješio dugove i zajmove i bez žurbe se priredio za prijevoz svoje imovine (ASMM 18/3354. br. 72).

²¹⁶ Consilium Rogatorum 173, 138'-139.

sredinom XVIII. stoljeća u Dubrovniku, koja bi sigurno bila bogatija da Valenti nije trebao napustiti Dubrovnik.

Zbog odlaska tog glazbenika najveću je štetu pretpjela Katedralna kapela koja za navedenih dvadesetak godina nije dobila stalnog dirigenta, što se bez sumnje moralo negativno odraziti i na razvoj crkvene glazbene umjetnosti u Dubrovniku.

KAPELNIK ANTONIO SANTORO

Nakon odlaska iz Dubrovnika Giuseppea Valentija prvi glazbenik kojeg će katkada arhivska građa označiti naslovom *maestro di cappella* bio je Antonio Santoro. Santorov dolazak u Dubrovnik, najvjerojatnije iz Italije, zbilo se nešto prije godine 1749. 10. ožujka te godine on je upravio molbu da mu se dodijeli mjesto violinista u Kneževoj kapeli. On će, kako navodi, uz tu dužnost uspješno skladati djelo *Sinfonia nuova per la chiesa, e le marce per l'accompagnamento dell'Eccellentissimo Signore Rettore*.²¹⁷ Molba je usvojena i 20. ožujka Santoro je stupio u svoju novu službu u Dubrovniku, uz dnevnu plaću od 6 dubrovačkih groša. Nisu poznate okolnosti koje su Santora potakle da dođe u Dubrovnik i zamoli da bude primljen u službu glazbenika u Kneževoj kapeli. U molbi od 29. ožujka 1779., kojom traži povišenje plaće (tada je već imao 11 groša dnevno), navodi da vrši službu savjesno već 30 godina,²¹⁸ a u podnesku od 16. studenoga 1786. tvrdi da se nalazi u službi violinista već oko 40 godina.²¹⁹ Iz njegovih navoda može se zaključiti da je došao u Dubrovnik tijekom godine 1748., a možda i nešto prije, te da je djelovao, najvjerojatnije honorarno, kao svirač violine godinu dana prije službenog imenovanja. Možda je i on došao u Dubrovnik kao svirač orkestra neke operne gostujuće družine i nakon uspješno završenog gostovanja odlučio se zaposliti kao svirač Kneževe kapele. U tom času on je veoma mlad. Imao je nešto oko 24 godine, kako bi se dalo zaključiti na temelju upisa njegove smrti godine 1794. u Maticu mrtvih dubrovačke katedralne župe, gdje se navodi da je umro u životnoj dobi od 78 godina.²²⁰ U početku Santoro djeluje isključivo kao violinist. Ali kako se u međuvremenu oženio i kako je šest groša dnevne plaće bilo premalo za uzdržavanje obitelji, odlučio je prihvatiti (kao i mnogi glazbenici prije njega) još i službu bombardijera, koja mu je dodijeljena odlukom Vijeća umoljenih od 21. ožujka 1753.²²¹ Ali i skromni novi prihod od jednog groša dnevno nije bio dovoljan za uzdržavanje, kako navodi u molbi od 22. travnja 1767., prilično brojne obitelji,²²² pa je zahtijevao od Vijeća umoljenih povišicu

²¹⁷ Consilium Rogatorum 164, 96' - 97.

²¹⁸ ASMM 18/3357, br. 169.

²¹⁹ ASMM 18/3358, br. 151; Consilium Rogatorum 194, 170' - 171.

²²⁰ Liber mortuorum I/8. fol. 307.

²²¹ Consilium Rogatorum 167, 177' - 179

²²² ASMM 18/3355, br. 118.

plaće. U molbi navodi da je službu violinista izvršavao točno i savjesno i da se nada da će je isto tako uspješno obavljati sve do smrti.

S godinama službe rastao je i umjetnički ugled Antonija Santora, što se vidi iz odluke Maloga vijeća od 21. veljače 1777., kojom se određuje da kneževi glazbenici trebaju dvaput mjesečno održavati javne koncerte pod ravnanjem, kako se navodi, Antonija Santora.²²³ Iz odluke se vidi da je Santoro već obavljao dužnost dirigenta Kneževa orkestra. To potvrđuje i odluka Vijeća umoljenih od 1755., kojom se mladom violinistu Ivanu Gleđu (Giovanni Glegh) priopćuje da ne smije ubuduće tražiti povišicu plaće prije nego pokaže svjedodžbu magistra Antonija Santora da je sposoban svojim instrumentom svirati u Kneževoj kapeli.²²⁴

Dva upisa o novčanoj nagradi potvrđuju da je Santoro, kako je to naveo u svojoj molbi godine 1749., skladao glazbu za potrebe dubrovačke sredine. Tako u godini 1773. u zapisnicima računске knjige Detta piše: “po odredbi uzvišenog senata Antoniju Santoru za pjevanje i glazbu kroz Veliki tjedan dukata 15,2”,²²⁵ i godine 1776. po istoj odredbi “Antoniju Santoru za raznovrsne simfonije dukata 20”.²²⁶ Intenzivnu Santorovu prisutnost u dubrovačkom glazbenom životu potvrđuju i zapisi u računskim knjigama bratovštine Presvetog Sakramenta, gdje se njegovo ime spominje kroz dugi niz godina,²²⁷ katedralne računске knjige,²²⁸ i brojne odluke dubrovačkih vijeća, osobito spomenuta odredba Maloga vijeća od 28. listopada 1749., nastala u vezi sa sudjelovanjem domaćih glazbenika u opernim izvedbama gostujućih trupa, gdje se navodi njegovo ime i služba latinskim jezikom *Antonio Santoro Magistro vulgo dicto del Violino*.²²⁹

Dok je u javnom životu Antonio Santoro kao glazbenik postizao uspjehe i uživao izuzetan ugled, istodobno u obiteljskom životu pratile su ga mnoge nevolje. Odmah po dolasku u Dubrovnik oženio se Pavlom Grgurevićevom²³⁰ i s njom imao brojnu djecu, od kojih je troje umrlo u godini 1768., i to sin Grgur (Gregorius) 18. listopada u dobi od 8 mjeseci,²³¹ 22. istog mjeseca kći Terezija stara 12 godina²³² te 25. istog mjeseca sin Didak u dobi od 2 i pol godine.²³³ Svakako, činjenicu da je Santoro izgubio troje djece u vremenskom razmaku od 8 dana treba smatrati obiteljskom

²²³ Consilium Rogatorum 164, 96` - 97.

²²⁴ Consilium Rogatorum 168, 196-196'; ASMM 18/3355, br. 179.

²²⁵ Detta 77, 1' (vidi izvod za godinu 1773.).

²²⁶ Detta 79, 6 (vidi izvod za godinu 1776.).

²²⁷ Conti per dare et avere della venerabile canfraternita del Sanctissimo Sacramento, god. 1755. - 1794.

²²⁸ Tako u godinama 1780., 1786. i 1787. u Libro Maestro-Cattedrale XXIII Bl, fol. 121, 206, 210.

²²⁹ Consilium Minus 96, 270.

²³⁰ Liber mortuorum, 1/5, fol. 97.

²³¹ Ibidem, 1/7, fol. 289.

²³² Ibidem, fol. 290.

²³³ Ibidem, fol. 291.

tragedijom. Da je i on osobno takvom smatrao, nazire se i u njegovoj molbi od 16. studenoga 1786., gdje izričito navodi da su ga nevolje, koje je podnio u prvim godinama nakon dolaska u Dubrovnik, učinile za čitav život nesretnim.²³⁴

Osobitu brigu Antonio je posvetio sinu Marinu koji je izabrao svećeničko zvanje i bio zaređen za svećenika 29. veljače 1771. On će uputiti molbu Vijeću umoljenih 1770. i 1774. kako bi Senat Marinu dodijelio stipendiju za studij glazbe u Napulju, o čemu će biti govora posebno kasnije u odjeljku o Marinu Santoru. Isto će učiniti i za mlađeg sina Antuna godine 1777., kojega je kanio poslati skupa s dubrovačkim svećenikom Vinčencom Kliševićem u Napulj na studij da bi ga osposobio svirati koji glazbeni instrument.²³⁵ Dok je Santoro za sina Marina uspio isposlovati stipendiju nakon četverogodišnjeg upornog zahtijevanja, čini se da za mlađeg sina nije to uspio jer je molba odložena ad acta gdje je i pronađena u svežnju neriješenih potraživanja serije ASMM, bivšeg Arhiva Dubrovačke Republike. Čini se da se mlađi sin Antun ipak bavio nekom glazbenom aktivnošću, kao popravljanjem orgulja, jer ga kao takvog spominje Stjepan Skurla u poznatom djelu *Ragusa, Cenni Storici*, navodeći da se tada (kad Skurla piše) nalazi u dobi od 77 godina.²³⁶ Takvu djelatnost potvrđuje i zapis na starim orguljama crkve Gospe od Šunja na otoku Lopudu, gdje je zabilježeno da je orgulje obnovio godine 1823. Antun Santoro.²³⁷

Stari Antonio Santoro, nakon što je kroz razdoblje od 45 godina druge polovine XVIII. stoljeća djelovao kao vodeći violinist i sposoban dirigent Kneževa orkestra, umro je u Dubrovniku 16. listopada 1794. u dobi od 78 godina. Pokopan je u dominikanskoj crkvi.²³⁸ Treba ga smatrati vrijednim i zaslužnim promicateljem glazbene umjetnosti u ovom razdoblju u starom Dubrovniku.

KAPELNIK MARINO SANTORO

Marino Santoro (12. III. 1754. - 27. X. 1823.) sin je talijanskog violinista Antonija Santora i Dubrovčanke Paule Grgurevićeve, rođen, odgojen i školovan u Dubrovniku. U oca Antonija glazbu uči najprije privatno. Znanja primljena iz glazbene poduke svog oca, čini se, proširuje pohađajući Dubrovački kolegij. Nakon toga studira teologiju. U Dubrovačkom kolegiju glazbu je predavao snagom odredbe iz godine 1726. glazbenik profesionalac.²³⁹ Đaci su osim kroz redovnu glazbenu poduku imali mogućnost proširiti znanja s područja glazbe nastupajući na đačkim akademijama kao pjevači i svirači. Takvih akademija bilo je mnogo i, po zapisima

²³⁴ Consilium Rogatorum 194, 170 -171.

²³⁵ ASMM 18/3360, br. 195, 3.

²³⁶ Usp. Skurla, St., *Ragusa Cenni...*, str. 39.

²³⁷ Usp. Ladislav Šaban, nav. dj., str. 558.

²³⁸ Liber mortuorum 1/8, fol. 307.

²³⁹ Consilium Rogatorum 152, 86-86` 54, 213-214.

Dijarija Kolegija, bile su na umjetničkoj razini. Neko vrijeme akademijama je ravnao dubrovački plemić, skladatelj Vladislav Menčetić.²⁴⁰ Đaci su nastupali i u zavodskoj crkvi, skoro svakodnevno, sudjelujući u bogoslužju zbornim pjevanjem i sviranjem raznovrsnih instrumenata. U vezi sa studijem glazbe na dubrovačkoj teologiji poznate su veoma stroge odredbe nadbiskupa Giovannija Lucchesinija, koji u više svojih odredaba naglašava da neće rediti za svećenike kandidate koji ne dostave svjedodžbe o uspješno završenoj glazbenoj poduci.²⁴¹ Da je ta poduka pružala i jednu širu glazbenu naobrazbu, npr. i sviranje glazbenih instrumenata dokazuje i činjenica da polovinom XVIII. stoljeća svećenici i klerici sviraju u orkestru u prigodi crkvenih svečanosti i za tu svoju ulogu primaju honorar od državne uprave.²⁴² Najvjerojatnije je da je jedan od one trojice klerika koji su nastupali oko 1770. u katedrali, svirajući instrumente u orkestru, mogao biti i Marino Santoro. Nakon završetka studija teologije Marino se redi za svećenika 29. veljače 1771.²⁴³ Nije poznato kakvu je dužnost kao mladi svećenik obavljao, ali se neće pogriješiti ako se zaključi da je to bila kapelanska služba, koju redovito vrše svi novi svećenici nekoliko godina nakon ređenja. Kako je već prije bilo istaknuto, njegov otac nastoji već 1771. poslati ga u Napulj na studij glazbe.²⁴⁴ U tomu ne uspijeva 1771., nego četiri godine kasnije. Dobivanje stipendije za Marinov studij išlo je veoma teško. Vijeće umoljenih prijedlog o tome dalo je na glasanje više puta. Prvi put prijedlog je glasio da se Marinu dodijeli stipendija u visini od tri karlina dnevno, u trajanju od četiri godine. Tom prijedlogu u drugom glasanju pridodan je uvjet da Marinu treba dubrovački konzul u Napulju izdati svjedodžbu da se uzorno vlada i uspješno studira. U trećem glasanju predlažu se dva karlina dnevne stipendije, ali ni takav prijedlog nije usvojen, pa se odustalo od daljnjeg glasanja.²⁴⁵ Stvar je riješena tek 11. travnja 1775., kada je usvojen prijedlog kojim se dodjeljuje "pomoć" u trajanju od dvije godine u visini od 1 karlina dnevno.²⁴⁶ Marino je 19. svibnja 1775. godine primio 5 cekina za putne troškove i nakon toga otputovao u Napulj.²⁴⁷ Iz povišice stipendije (1776. godine) treba zaključiti da je studij dobro svladavao i da je dubrovačka Vlada bila zadovoljna njegovim vladanjem.²⁴⁸ Godine 1781. Marino završava studij i vraća se u rodni grad. Zajmom dubrovačke vlade od 500 regna kupuje čembalo i donosi ga u Dubrovnik.²⁴⁹ Nakon dolaska vlada ga imenuje magistrum Katedralne kapele. Vjerojatno je da je nakon nastupa mladog ravnatelja Kapele bilo nekih neriješenih

²⁴⁰ Usp. Vanino, M., *Ljetopis dubrovačkog kolegija*, Vrela i prinosi 7, Sarajevo, 1937., str. 56-57.

²⁴¹ *Diversorum* u Arhivu Biskupije god. 1691. - 1693., fol. 74-75.

²⁴² *Detta* 70, 50. 73, 5-6, g. 1765. i 1768.

²⁴³ *Liber Ordinationum et Dimissorum* (Arhiv Nadbiskupije) VIII, 3, fol. 77. i 94.

²⁴⁴ ASMM 18/3356, br. 191, 16.

²⁴⁵ *Consilium Rogatorum* 183, 48-49.

²⁴⁶ *Consilium Rogatorum* 184, 90-90'.

²⁴⁷ *Consilium Rogatorum* 184, 118'.

²⁴⁸ *Consilium Rogatorum* 185, 93.

²⁴⁹ *Consilium Rogatorum* 185, 134'.

stvari s dotadašnjim voditeljima tog tijela, pa 20. listopada Malo vijeće razjašnjava tu problematiku odredbom da se ima smatrati Marino Santoro glavnim ravnateljem orkestra i kora, i katedrale i crkve Svetoga Vlaha.²⁵⁰ Od tada Marino redovito u tom svojstvu nastupa i u katedrali i u crkvi Svetoga Vlaha, kako se vidi iz računskih knjiga gdje je ime Marina zabilježeno prigodom isplate honorara, kao *maestro di cappella*.²⁵¹ On nastupa i kao orguljaš kada treba zamijeniti starijeg orguljaša Ivana Brižića. Bavi se skladanjem i za neke skladbe dobiva nagradu od Senata, o čemu će kasnije biti govora. U istraženoj arhivskoj dokumentaciji nije ostavio tragova o nekoj drugoj djelatnosti. Nakon očeve smrti godine 1794. od svojih materijalnih primanja trebao je Marino uzdržavati ostarjelu majku i dvije nezaposlene sestre. Kako to nije mogao uspješno izvršavati dosadašnjim svojim primanjima, 20. travnja 1797. upućuje molbu za povišicu plaće. Vijeće umoljenih glasanjem u odnosu 21 glas za i 7 protiv pozitivno rješava molbu povećanjem plaće u visini od 4 groša na dan.²⁵² Godine 1803. uputit će ponovno molbu Vijeću umoljenih, u kojoj ponovno moli povišicu plaće. Razlog za povišicu Santoro nalazi u činjenici što on, nakon smrti orguljaša Ivana Brižića, koja je nastupila 28. ožujka 1802., obavlja besplatno i službu orguljaša u blagdane kroz godinu kada ne nastupa orkestar, tj. u misnim slavljinama, vesperama, ophodima i večernjicama. Osim toga, on je kroz razdoblje od gotovo 20 godina uvijek kada je trebalo zamjenjivao, također besplatno orguljaša Brižića u nadi da će ga naslijediti. Osim toga, nedavno je Senat znatno povisio plaće glazbenicima Katedrale. Tako je, na primjer, povisio plaću gaziocu mijeha od 9 na trideset dukata godišnje. Santoro navodi da on obavlja službu magistra Kapele i orguljaša već duže vrijeme za samo 44 dukata na godinu, pa stoga moli da mu se povisi plaća. Na sjednici od 4. travnja 1803. plaća mu je zaista i povišena, i to gotovo za 100 posto, jer je određeno da treba za svoju službu dobivati 80 dukata godišnje.²⁵³ Okupacijom Dubrovnika francuska uprava umirovljuje Marina 1808. godine.²⁵⁴ On nastavlja vršiti službu orguljaša i dirigenta katedrale do svoje smrti, koja je nastupila 28. listopada 1823.²⁵⁵ Ta služba nije više imala državni karakter, već isključivo crkveni, jer je dubrovačka katedrala propašću Dubrovačke Republike prestala biti službena državna crkva.

Uz Marina Santora koncem XVIII. stoljeća javljaju se, povremeno, kao dirigenti Tommaso Resti i Angelo Frezza. Oni nisu taj položaj službeno zauzimali, pa se o njima ovdje posebno ne raspravlja, već u poglavlju o sviračima²⁵⁶

²⁵⁰ Consilium Minus 113, 115'.

²⁵¹ Libro Maestro-Cattedrale, XXIII, 1,b, fol. 121, 206, 210.

²⁵² Consilium Rogatorum 204, 55'.

²⁵³ Consilium Rogatorum 209, 55-56.

²⁵⁴ Acta Galica F. II, shema 5.

²⁵⁵ Liber mortuorum I/13, fol. 101.

²⁵⁶ Vidi odjeljak *Svirači*.

Ono što bi na temelju izložene građe valjalo zaključiti o Marinu Santoru, kao o reproduktivnom umjetniku, jest da je bio sposoban orguljaš i čembalist, koji je na prijelazu iz XVIII. u XIX. stoljeće uspješno djelovao u Dubrovniku. Kao svećeniku nije mu bilo zazorno nastupiti kao čembalist u izvedbama opera, ni u prigodnim zabavama u palačama i dvorcima dubrovačke vlastele, pa ni u pokladnim priredbama dubrovačke omladine, kako to pokazuje i glazba na Sasinovu maskeratu *Iz daleka vrta*,²⁵⁷ o čemu će kasnije biti govora. Uz to pod svodovima dubrovačkih crkava uspješno svira na orguljama, pjeva solo dionice i upravlja pjevačkim zborom, a k tome sklada duhovnu glazbu za bogoslužje, o čemu će kasnije biti govora. Time je postao jednim od vodećih dubrovačkih glazbenika ovog razdoblja.

SVIRAČI

U poslijepotresnom razdoblju Dubrovačke Republike djelovalo je u Dubrovniku, kako arhivska dokumentacija pokazuje, pedesetak glazbenika, svirača raznovrsnih glazbenih instrumenata. Treba istaknuti da je o toj vrsti glazbenika poslijepotresna arhivska građa prilično siromašnija od one pretpotresne. Naime, u prvotnom razdoblju dubrovačka je vlada svirače nanovo izabirala i potvrđivala svake godine, dok je u završnom vremenskom odsjeku bilo drukčije; jedanput izabran i namješten glazbenik službovao je doživotno, pa kako je u prvotnom razdoblju trebalo zadržati izbor i potvrdu glazbenika u zapisnike svake godine njegova službovanja, o istom su glazbeniku ostali brojni zapisi u arhivskim knjigama, dok je, naprotiv, u završnom razdoblju u arhivske knjige upisan izbor ili namještenje glazbenika jedanput za cjelokupno službovanje, pa otud i siromašnija arhivska dokumentacija. I ona koja je pronađena nastala je uglavnom zbog molbi za povišicu plaće, a da nije bilo takvih potraživanja, neka imena glazbenika ostala bi možda sasvim nepoznata. Otud i teškoće pri istraživanju imena i prezimena nekih glazbenika za koje se zna da su djelovali, ali im se ime nije uspjelo otkriti, kao npr. za glazbenike namještene godine 1695. koji su zavedeni u računsku knjigu Kneževa dvora kao Tre novi Pifari,²⁵⁸ ili za one koje je dubrovačka vlada naručivala preko konzula Espertisa u Napulju godine 1756., tj. pet svirača, od kojih su duhači trebali znati uz violinu svirati čelo i kontrabas, a oboista svirati rog, fagot i flautu.²⁵⁹ Stoga je moguće da se neka dokumentacija o sviračima izgubila, a druga promakla našem istraživanju i dosljedno tome ipak je poneko ime glazbenika i nakon ovog rada ostalo zaboravljeno. Ipak, treba smatrati da je broj svirača u cjelini zaokružen i da se on naknadnim istraživanjem ne može bitno povećati.

---

²⁵⁷ Skladbe se čuvaju u Arhivu Male braće u Dubrovniku, pod signaturom 26/812.

²⁵⁸ *Detta* 21,3' (g. 1695.).

²⁵⁹ *Lettere de Ponente* 105, 52 - 52'.

U ovom razdoblju svirače se može razvrstati na već otprije poznate nazive: na pifare, duhače, gudače i bubnjare.

SVIRAČI DUHAČKIH INSTRUMENATA

Arhivska dokumentacija nastala neposredno nakon potresa, dubrovačke svirače naziva još izrazom pifari. To je razdoblje kada se Kneževa kapela obnavlja uglavnom domaćim priučenim sviračima duhačkih instrumenata. Takvim izrazom imenuju se ovi glazbenici: Giovanni di Pietro, Paulus Blasii, Marcus Florii, Johannes Marci, Paulus Juanelli, Marco Clisceniza, Giovanni Gliffano. O njima je već prije bilo govora.

Od duhačkih instrumenata u arhivskim se spisima susreću oboa, fagot, lovački rog kao redovna pojava, tromba i klarinet kao neredovni instrumenti, dok trombon, koji se u pretpotresnoj arhivskoj građi susretao najučestalije, kao da više i ne postoji. Da se ipak muziciralo i na tome glazbenom instrumentu, ukazuje skromna računska stavka u troškovniku Kneževa dvora iz 1725., godine koja glasi *per accomodare il trombone in due volte*.²⁶⁰ Razlog zbog čega se pojedini instrumenti (duhački) više ne spominju onako često kao u prethodnim vremenima, čini se, leži u činjenici nove koncepcije orkestralnog muziciranja koja se u XVIII. stoljeću uvriježila posvuda u Europi: da osnovu orkestra tvore gudači, a od duhačkih instrumenata da ih nadopunjuju fagoti, oboe i rogovi. Kao orkestralni instrumenti upotrebljavali su se koncem XVIII. stoljeća u Dubrovniku i harfa i gitara, na što ukazuje činjenica da je u Dubrovniku djelovao i graditelj harfe i skladatelj kvarteta za gitaru i gudačke instrumente, Antonio Bertolini.²⁶¹ U daljnjem izlaganju, prema dostupnoj arhivskoj građi, posebno se osvrćem na rodove instrumenata, odnosno svirače instrumenata koji su bili redovni sastav dubrovačkih instrumentalnih tijela.

Broj oboista koji djeluju u Dubrovniku tijekom XVIII. stoljeća neobično je velik, osobito ako se on usporedi s brojem svirača ostalih glazbenih instrumenata. Arhivski dokumenti upravo vrve imenima svirača tog, kako ga nazivaju, kraljevskog glazbenog instrumenta. Prvi poznati dubrovački oboist bio je Mato Pucić (Matheo Pozza), o kojemu je prije bilo govora. Započeo je svoje glazbeno službovanje u Dubrovniku kao mladi oboist oko godine 1724. i uz dužnost dirigenta Kneževe glazbe djelovao je kao oboist sve do svoje smrti, godine 1783.²⁶²

Istodobno s Pucićem djeluju u Dubrovniku još tri oboista: Francesco Glegh, Johannes Leoni i Carolo Tesli. Njima je ta služba dodijeljena 23. siječnja 1728. godine uz dnevnu plaću od 4 groša.²⁶³ Francesco Glegh (Franjo Gled) podrijet-

²⁶⁰ Detta 32, 2' (g. 1725.).

²⁶¹ Usp. Knežev dvor (vodič), Dubrovnik, 1967., str. 6.

²⁶² Liber mortuorum, fol. 185'.

²⁶³ Consilium Rogatorum 153, 230.

lom je iz Dubrovačke Republike, iz jedne od starih obitelji Gleđa kojih je, osim u Konavlima, od starine bilo i drugdje na području dubrovačkog kraja.²⁶⁴ Nisu pronađeni odgovarajući arhivski podaci koji bi podrobnije osvijetlili ličnost i djelatnost tog domaćeg svirača. Po svoj prilici kao svirač bio je vrijedan i može se pretpostaviti da je u tom svojstvu uspješno duže vrijeme djelovao i da je svoja glazbena znanja prenio na violinista Johannesu Glegha, koji je bio s njim u užoj rodbinskoj vezi, a o kojemu će kasnije biti govora.²⁶⁵

Osim gore navedene odluke o zajedničkom imenovanju za oboiste, nije pronađena ni o Johannesu Leoniju nikakva arhivska vijest, pa ni o njegovoj djelatnosti nije moguće pobliže pisati. Iz talijanskog oblika prezimena može se naslutiti da je podrijetlom iz Italije.

Carolo Testi, treći od navedenih oboista, mogao bi biti rodom iz Italije, i to najvjerojatnije iz Napulja. Na to ukazuju i česta putovanja u Regnum Neapolis, kako se to navodi u brojnim arhivskim dokumentima. Arhivskom dokumentacijom potvrđeno je da je Testi putovao u Italiju 1732., 1733., 1734., 1736., 1737., 1740., 1741., 1743., 1746., 1747., 1750. i 1761. godine.²⁶⁶ Osim tih putovanja potvrđenih arhivskom građom, sigurno je bilo i još drugih koja nisu zapisana u zapisnicima dubrovačkih vijeća ili su zapisana u zasad još neotkrivenoj arhivskoj građi. U službu oboista primljen je, kako je već istaknuto, istoga dana s Gleghom i Leonijem godine 1728., uz dnevnu plaću od 4 groša. Kasnije, 20. ožujka 1731., uputio je molbu Vijeću umoljenih zbog povišice, koja je pozitivno riješena, tako da mu se plaća povisila za dva groša dnevno.²⁶⁷ U knjizi računa bratovštine Presvetog Sakramenta ime mu je zapisano u razdoblju od 1730. do 1755. godine, ali samo u onim prigodama kada je voditelj računske knjige unosio i imena glazbenika. U godini 1749. Testi se spominje i u knjizi računa Kneževa dvora, u vezi s nastupom u prigodi svečanosti blagdana Svetoga Vlaha.²⁶⁸ Dugi niz službovanja ukazuje da je Testi bio jedan od vodećih oboista u Dubrovniku. Iz odluke Vijeća umoljenih iz godine 1765., gdje se umjesto njega (tada je već pokojni) traži novi staratelj kćeri orguljara Moysesá de Moyséa, može se zaključiti da je s tim graditeljem orgulja za života prijateljevao, jer se skrbništvo u Dubrovniku redovito povjeravalo svojti i obiteljskim prijateljima.²⁶⁹

Četrdesetih godina XVIII. stoljeća nastupaju i dva nova domaća oboista, Ivo Betinelli (Johannes Betinelli) i Vice Bonomo.

Ivo Betinelli nezakonito je dijete Marije Seko iz Podimača, iz Dubrovačkog Primorja. Otac mu se zvao Giuseppe Betinelli. Bio je venecijanski trgovac nastanjen

²⁶⁴ Usp. Statistički godišnjak općine Dubrovnik, Dubrovnik, 1980., str. 237.

²⁶⁵ Vidi podnaslov o gudačima.

²⁶⁶ Consilium Rogatorum 155, 171'; 156, 40'. 176'; 156, 219; 157, 103, 219'; 158, 162; 159, 163; 160, 28; 161, 85; 163,36; 164, 170, 165, 27; 173, 54'.

²⁶⁷ Consilium Rogatorum 155, 83-83'.

²⁶⁸ Detta 90, 40.

²⁶⁹ Consilium Rogatorum 176, 194'.

u Dubrovniku.²⁷⁰ Betinelli je kao dijete dijelio sudbinu svoje samohrane majke služavke. Obou je učio najvjerojatnije u Mata Pucića. Kao svirač početnik tri godine svira u Kneževoj glazbi i po potrebi u orkestru dobrovoljno, bez ikakve nagrade. Nakon molbe upućene 28. ožujka 1739. Vijeću umoljenih postaje plaćeni svirač oboe, s dnevnom plaćom od tri groša.²⁷¹ 12. siječnja 1742. upućuje opet molbu za povišicu, pa mu se primanja povisuju na 5 groša dnevno.²⁷² Međutim, i to nije bilo dovoljno za njegovo životno uzdržavanje te se on odlučuje prihvatiti i drugih zanimanja. Tako nalazimo zapisano da je godine 1746. predložen, a 1748. bio potporom dubrovačke vlade poslan u Rim, gdje je trebao završiti zanat izrađivanja konjske opreme.²⁷³ 1750. prihvaća se službe podrezivača platna u carinarnici.²⁷⁴ Uz to vrši službu oboista ili po potrebi flautista (kako je to naveo u molbi iz 1742.) u Kneževoj glazbi i Kneževu orkestru. U knjizi računa bratovštine Presvetog Sakramenta zapisan je od 1754. do 1769. Umro je godine 1769., 22. studenoga, u 56. godini života.²⁷⁵ Ako se uzme da je počeo svirati u Kneževoj kapeli godine 1736., proizlazi da je u tom zvanju djelovao 33 godine.

Vicenco Bonomo naturalizirani je Dubrovčanin, sin Domenica Bonoma i Ane r. Gambari, rođen 1. ožujka 1716. godine.²⁷⁶ Glazbu je učio u svog oca violinista i vjerojatno u Mata Pucića obou. 1746. već se osjeća sposobnim svirati obou u Kneževu orkestru i u tom smislu upućuje molbu Vijeću umoljenih u kojoj navodi da već kao glazbenici djeluju u Dubrovniku njegov otac Domenico i brat Mihael, pa moli da i njega prime za svirača oboe s plaćom koju mu odredi po svojoj uvidavnosti Vijeće umoljenih. Na sjednici od 4. travnja 1746. isto mu je Vijeće izglasalo primanje u službu svirača oboe s dnevnom plaćom od 4 groša.²⁷⁷ Godine 1748. dubrovački pjesnik Andro Gianpiero Pauli spjevao je eroikomičnu pjesmu *Na hvalu od Mužike* i posvetio je nadarenom glazbeniku, plemiću Vladislavu Menčetiću. U toj pjesmi među osobama spominje se i Vice Erkolani u vezi s pjevanjem moteta. Luka Zore misli da se dio teksta *I mogô pjet motete samo s Vicom Erkolani* odnosi na don Miha Bonoma, dugogodišnjeg katedralnog orguljaša, što nije točno jer je Vicenco na krštenju po starom običaju dobio i drugo ime Ercolanus i treće Venantius, pa je sasvim sigurno da se navedena aluzija odnosi na njega, a ne na Miha. Vjerojatno je Zore nešto čuo o glazbenoj tradiciji obitelji Bonomo, pa je, u nedostatku osnovnih podataka o oboistu "Vici" Bonomu, zaključio da bi se taj tekst mogao odnositi na Miha, o kojemu je vjerojatno znao da je bio katedralni orguljaš.²⁷⁸ Znakovito je da Andro Gianpiero Pauli Vicenca

²⁷⁰ Usp. Beritić, N., nav. dj., str. 352.

²⁷¹ Consilium Rogatorum 158, 217'.

²⁷² Consilium Rogatorum 160, 56-56'.

²⁷³ Consilium Rogatorum 163, 31, 185'-186. 206.

²⁷⁴ Consilium Rogatorum 165, 7'.

²⁷⁵ Liber mortuorum 1/8, fol. 10.

²⁷⁶ Liber baptisorum 1/8, fol. 60.

²⁷⁷ Consilium Rogatorum 162, 187-187'.

²⁷⁸ Usp. Zore, L., *Eroikomične dubrovačke pjesme*, Rad JAZU LXXI, Zagreb, 1885., str. 154-155.

stavlja u društvo glazbenika Menčetića, jer to ukazuje na to da su ta dva glazbenika najvjerojatnije surađivali na glazbenom području, osobito u izvedbama svećanih misa i akademija održanih sredinom XVIII. stoljeća u poznatom Dubrovačkom kolegiju, o čemu će biti kasnije govora. Prije godine 1754. Vicenco je napustio Dubrovnik, a time i službu oboista u Kneževu orkestru. U molbi od 9. ožujka 1761. navodi da je već dugo godina svirao u orkestru Kneževe kapele i da je dozvolom Senata bio otputovao u Smirnu, pa sada kad se vratio u Dubrovnik traži da ga opet prime u prijašnju službu svirača oboe.²⁷⁹ U zapisnicima je zabilježeno također da je Bonomo i godine 1762. četiri mjeseca izbio iz Dubrovnika i za to vrijeme boravio u Napulju.²⁸⁰ Umro je u Dubrovniku 10. siječnja 1764., u 48. godini života, i pokopan je u crkvi Svetoga Dominika.²⁸¹

Oboist Michael Bianchi došao je u Dubrovnik kao svirač, kako navodi u molbi upućenoj Vijeću umoljenih, s *Compania de Recitanti Virtuosi* (opernom družinom).²⁸² Nije poznato kako se zvala družina koja je tih dana gostovala u Dubrovniku. Dubrovnik se Bianchiju svidio pa je odlučio u njemu duže ostati i zaposliti se kao oboist Kneževe kapele. Vijeće umoljenih udovoljilo je njegovoj molbi, primilo ga među kneževe glazbenike i odredilo mu plaću od 6 groša na dan. Nisu pronađeni dokumenti koji bi ukazali na to koliko dugo i kako je uspješno Bianchi djelovao u Dubrovniku kao knežev oboist.

Šezdesetih godina XVIII. stoljeća dubrovačka vlada prima u službu oboista opet dva domaća mlada svirača oboe: Nicola Radmilija (Nikola Radmili) i Domenica Benditta.

Oboist Nikola Radmili rođen je i školovan u Dubrovniku. Obou ga je naučio svirati dirigent Kneževe glazbe Mato Pucić.²⁸³ Nakon smrti oboista Carola Testija, koja se zbila negdje oko početka 1763. godine, za ispražnjeno mjesto svirača oboe natjecao se tada mladi Nikola Radmili. Molba koju je uputio Vijeću umoljenih rješavala se na sjednicama Vijeća 23. siječnja, 23. i 29. ožujka, 8. 21. i 26. travnja, 15. i 25. srpnja te 31. prosinca, kako to stoji na poledini molbe, ali bezuspješno. Premda je Mato Pucić izdao posebnu svjedodžbu u kojoj je napisao da Nikola Radmili zna svirati sve koračnice koje se izvode pred gosp. knezom, a također da je zna svirati sve ono što se svira u katedralnom orkestru i da će uskoro naučiti svirati i sonate koje se sviraju u orkestru gosp. kneza, ipak Radmilova molba nije riješena pozitivno.²⁸⁴ Nije poznata daljnja sudbina tog mladog oboista. Drugi oboist Domenico Benditto, kako proizlazi iz molbe upućene 21. siječnja 1764. Vijeću umoljenih zbog namještenja, školovan je u Dubrovniku. On u toj molbi tvrdi da je studirao glazbu kako bi se mogao posvetiti zvanju glazbenika u Kneževoj glazbi.

²⁷⁹ Consilium Rogatorum 168, 12.

²⁸⁰ Consilium Rogatorum 174, 19.

²⁸¹ Liber mortuorum I/7, fol. 249.

²⁸² Consilium Rogatorum 170, 106 - 106'.

²⁸³ ASMM 18/3354, br. 177.

Budući da se u tom času osjeća spremnim svirati s ostalim glazbenicima, moli da mu se dodijeli mjesto oboista u istom tijelu. Molba je pozitivno riješena i Benditto stupa u novu službu s početničkim primanjima od dva groša dnevno.²⁸⁵ Na popisu je glazbenika nastalom oko 1780., iz čega treba zaključiti da je doživotno uspješno djelovao kao svirač oboe.²⁸⁶ Iz talijanskog oblika prezimena može se naslutiti da su mu preci doselili u Dubrovnik iz Italije.

Osamdesetih godina XVIII. stoljeća ponovno se natječu dva domaća mlada svirača za stalno mjesto među kneževim glazbenicima. Bili su to Antonio Costa i Francesco Barabich. Oni u molbi, koju su uputili Vijeću umoljenih 12. travnja 1787., a koja je riješena tek u kolovozu 1788., navode da su godine 1786. počeli učiti svirati glazbeni instrument s jezičcem kod učitelja glazbe Luiggija Leggija po odredbi Senata i da su u studiju toliko napredovali da smatraju kako mogu svirati u Kneževoj glazbi, a kako njihov učitelj potvrđuje, za kratko vrijeme bit će osposobljeni i za svirača u Kneževu orkestru. Uz molbu su priložili i izvornu svjedodžbu učitelja Luiggija Leggija.²⁸⁷ Barabich je prije toga učio svirati violinu. On je, naime, na popisu računske knjige Detta među violinistima koji su primali novčane nagrade za sviranje u crkvi za godine 1779., 1788., 1789., 1790., 1791., 1792. Za godinu 1790. zabilježba glasi *A Francesco Barabich violino haver sonato in Duomo 7 volte nella festa di Natale*,²⁸⁸ iz čega jasno proizlazi da je Barabich uz obou svirao i violinu. Nastupao je i prigodom tijelovskih svečanosti, o čemu postoji zabilježba za godinu 1786. i 1787., u knjizi računa bratovštine Presvetog Sakramenta.²⁸⁹ Barabich je rođen u Dubrovniku 24. srpnja 1756., od oca Kristofora i majke Ane, rođene Otanari, gdje je i umro 25. ožujka 1823.²⁹⁰

Antonius Costa ne susreće se u istraženju dokumentaciji u vezi sa sviračkom djelatnosti, već u vezi s priredbom predstavljanja nekog stroja, koji se u arhivskoj dokumentaciji naziva *nova Machina, nota Machina*. Po svoj prilici radilo se o glazbenoj napravi koja je pomoću automata imitirala ljudski glas i koju je u drugoj polovini XVIII. stoljeća izumio Wolfgang Kempelen (1734. - 1804.), poznati izumitelj mnogih automatskih strojeva, među kojima je i glasovir u Schönbrunu.²⁹¹ Još se dva glazbenika susreću u ovom razdoblju, i to s istim prezimenom Carlo; od jednoga su se sačuvala dva *Tantum ergo*, a drugi je krojač - zanatlija, plesač Giacomo, koji je godine 1800. nastupao kao *capo ballo* svoje bratovštine. Ime Giacomo (Jakov) podsjeća na Jakova Costicha i njegova oca Costu te nešto mlađega Tomu, koji su u drugoj polovini XV. stoljeća djelovali kao izvrsni

²⁸⁴ ASMM 18/3355/ br. 177.

²⁸⁵ ASMM 18/3354, br. 250; Consilium Rogatorum 175, 80'.

²⁸⁶ ASMM 18/3190, br. 301.

²⁸⁷ ASMM 18/3358, br. 217; Consilium Rogatorum 196, 42.

²⁸⁸ Detta 81,4; 83, 5', 16', 40, 44', 51, 118 (g. 1779., 1788., 1789. i 1790.).

²⁸⁹ Conti per dare et avere della venerabile canfraternita del Sanctissimo Sacramento, god. 1781., 1786. i 1787.

²⁹⁰ Liber baptisorum 1/9, fol. 321'; Liber mortuorum 1/10, fol. 5.

svirači u Dubrovniku, pa, po svoj prilici, i on kao i trojica spomenutih potječe iz ove stare obitelji, stoga talijanski oblik prezimena ne bi trebao značiti da je podrijetlom iz Italije.²⁹²

Istraženi arhivski podaci o oboistu Giuseppeu Alimentiju nisu ni brojni ni iscrpni, pa o njegovu životu i djelovanju ostaje mnogo toga nerazjašnjeno. Na temelju ubilježbe o primitku honorara za sudjelovanje u tijelovskim svečanostima u godini 1778., te popisa glazbenika koje je nova okupacijska francuska vlast u Dubrovniku umirovila, proizlazi da je djelovao kao svirač oboe u Dubrovniku od prije 1778. do 1808. godine. U Matici mrtvih gradske župe osim nadnevka smrti, koja ga je zadesila 30. svibnja 1831. u 83. godini života, i podataka da je pokopan na dubrovačkom groblju Danče, naznačeno je da je po zvanju bio glazbenik (musicus) rođen u Napulju,²⁹³ pa je sasvim sigurno da je bio podrijetlom Talijan. Dosljedno tome može se pretpostaviti da je u Napulju stekao osnovno, srednje i više glazbeno obrazovanje. Dostupna arhivska građa ukazuje na to da je godine 1786. putovao u Napulj i da je svoj predviđeni boravak od dva mjeseca produžio još na osam mjeseci, zbog čega je izgubio mjesto oboista, pa je nakon povratka u Dubrovnik, u mjesecu prosincu 1787., zbog ponovnog primanja u službu uputio podužu molbu. U njoj razlaže razloge produljenja boravka u Napulju (neki poslovi pravne naravi), naglašujući da je tom prigodom mnogo potrošio, a kako nema od čega uzdržavati obitelj, moli da ga ponovno prime u službu, što je i učinjeno, pa ostaje u Dubrovniku sve do svoje smrti 1831. godine.²⁹⁴ Po svoj prilici fagot je svirao i Luigi Leggi, koji je bio profesor instrumenata s jezičcem (istromenti di fiato)²⁹⁵ i redoviti svirač roga, o čemu će kasnije biti govora.

Veoma malo arhivskih podataka govori o djelovanju svirača duhačkih limenih instrumenata. Doduše ti instrumenti pojavljuju se, kako je već spomenuto, veoma rano u poslijepotresnom razdoblju, već godine 1677. Iz arhivskog zapisa proizlazi da su to bili kornet i dvije trube, ali se ne navode imena svirača.²⁹⁶ Iz knjige računa bratovštine Presvetog Sakramenta vidi se po dodijeljenim nagradama da je lovački rog bio gotovo obvezni instrument glazbenog sastava koji se svirao u tijelovskom ophodu. Tako se taj instrument izrazito spominje godine 1784., kada su nastupila dva svirača lovačkog roga, te 1785., 1796., 1798., 1799., 1800., 1801., 1802., 1803. i 1804., kada je nastupio po jedan svirač tog instrumenta.²⁹⁷

Jedini poznati svirači lovačkog roga u Dubrovniku, koliko se na temelju do danas proučenih arhivskih dokumenata može ustanoviti, bili su Luigi Leggi i Benigno

²⁹¹ Consilium Minus 107, 81', 87'; O Wolfgangu Kempelenu više u *Bolšaja sovjetska enciklopedija* (12), Moskva, 1973., str. 37 i Kuhač, F., *Josip Haydn i hrvatske narodne popevke*, Vijenac XII, Zagreb, 1880., (br. 13), str. 204.

²⁹² Consilium Maius 14, 31' at, 24, 181.

²⁹³ Liber mortuorum I/14, fol. 75.

²⁹⁴ Consilium Rogatorum 194, 152; ASSM 18/3358, br. 214.

²⁹⁵ ASMM 18/3358, br. 217.

²⁹⁶ Detta 17, 25, g. 1677.

Curiale. Nije poznato otkuda su i kada došli u Dubrovnik. Svakako na temelju molbe, koja se rješavala u Vijeću umoljenih 7. kolovoza 1786., proizlazi da je Leggi bio sposoban glazbenik. Dokument ga naziva sviračem trube i lovačkog roga, a iz istog dokumenta slijedi da je podučavao učenike u sviranju fagota i oboe, iz čega bi trebalo zaključiti da je znao dobro svirati i te instrumente.²⁹⁸ Njegovi učenici bili su Carlo Costa i Franjo Barabić.²⁹⁹ Kao svirač lovačkog roga djelovao je u Dubrovniku sve do dolaska Francuza. Francuska okupacijska vlast ga je umirovila. Curiale nije ostavio za sobom značajniju arhivsku dokumentaciju, osim što se nalazi na platnim listama bratovštine Presvetoga Sakramenta i u ASMM.³⁰⁰ Leggi i Curiale po svoj prilici su također podrijetlom iz Italije. Neko vrijeme rog je svirao i Agostino Belloli. Belloli je bio član jedne milanske operne družine u kojoj je svirao *corno di caccia*, o čemu će kasnije biti govora.³⁰¹ Da je kao glazbenik sudjelovao s ostalim dubrovačkim sviračima, vidi se iz računске knjige Kneževa dvora, gdje je upisana nagrada za sudjelovanje u priredbama u prigodi blagdana Svetoga Vlaha, godine 1802.³⁰² Njegov boravak u Dubrovniku u razdoblju od 1801. do 1811. može se pokazati na temelju njegovih skladbi, koje se čuvaju u Glazbenom arhivu Male braće u Dubrovniku.³⁰³ O Belloliju kao skladatelju bit će govora u poglavlju o skladateljima.

SVIRAČI GUDAČKIH INSTRUMENTATA

Kada su se pojavili nakon katastrofalnog potresa prvi violinisti u Dubrovniku i tko su oni bili, teško je sa sigurnošću ustanoviti zbog manjkavosti arhivske građe.

Violinisti se najprije javljaju kao izuzetna pojava sredinom prve polovine XVIII. stoljeća, a oko pedesetih godina istog stoljeća, skupa sa sviračima duhačkih drvenih instrumenata, čije dobro uvježbano simfonijsko tijelo nastupa ne samo u katedrali za vrijeme crkvenih obreda, već i izvan nje na priredbama svjetovnog karaktera. Čini se da prve dubrovačke violiniste treba tražiti u dirigentima (maestro di musica), gostujućim opernim sviračima te svećenicima i đacima - studentima teologije. Iako se ne zna za četiri dirigenta - učitelja glazbe (Domenica Bonoma, Johanna Pauluccija, Gaitana Albina i Giuseppea Valentija), čije se djelovanje uključuje u prvu polovinu XVIII. stoljeća, da su svirali bar jedan jedini glazbeni instrument, ipak treba pretpostaviti da su znali svirati više instrumenata, i to ne samo duhačkih, nego i gudačkih. Nemoguće je, naime, zamisliti da bi đaci i

²⁹⁷ Conti per dare et avere della venerabile canfraternita del Sanctissimo Sacramento, god. 1781. - 1785. do 1802.

²⁹⁸ Consilium Rogatorum 194, 131.

²⁹⁹ ASMM 18/3358, br. 217.

³⁰⁰ ASMM 18/3190, br. 303.

³⁰¹ Usp. Arrichetto, drama per Musica alla Scala, Milano, 1822., str. 4 (libretto u Naučnoj biblioteci u Dubrovniku, 198113/S, br. 35).

³⁰² Detta 89,113' (g. 1802.).

³⁰³ Vidi skladbe u Glazbenom arhivu Male braće pod signaturama 16/551-16/557.

glazbenici, koje su poučavali, mogli koristiti njihova znanja, ukoliko nisu tumačili obuku zornim sviranjem na instrumentima. A takvih učenika je bilo u kleričkim redovima, a i izvan studenata teologije, kao npr. Johannes Brisgich, koji kao mladi svećenik svira violinu o crkvenim blagdanima godine 1749., 1751., 1754., 1760., itd.³⁰⁴ Osim Brisgicha, anonimno izrazom *clerici* ili *preti* spominje se muziciranje studenata teologije i svećenika.³⁰⁵ Da je i izvan kleričkih krugova bilo obuke u umijeću sviranja violine, pokazuje i pojava Johanna Glegha (Ivana Gleđa), koji prvi put 1749., skupa s Brisgichem, svira violinu o blagdanu Svetog Vlaha, a kasnije će tom umijeću posvetiti čitav svoj život. Nakon što je nastupila prva gostujuća operna družina u Dubrovniku godine 1729.³⁰⁶ (a možda i ranije), treba smatrati da su se Dubrovčani potpuno u glazbenom pogledu "otvorili glazbenom svijetu", pa i violinskom umijeću i da nakon tog datuma nisu za Dubrovčane više postojale glazbene "tajne". Treba, naime, smatrati da su operni gostujući glazbenici ne samo odigrali svoju opernu ulogu u krajevima gdje su gostovali, nego da su uspješno promicali i glazbenu kulturu svakog sloja i vrste, pa i violinske glazbe.

Jedan je od prvih domaćih poznatih violinista bio je Johannes Gleggh, koji je glazbenu naobrazbu primio od jednog od spomenutih talijanskih učitelja glazbe u Dubrovniku. U molbi upućenoj 24. ožujka 1755. za namještenje violinista, ističe da već duže vrijeme svira violinu u katedralnom orkestru kao dobrovoljac, pa sada moli da ga prime kao redovnog svirača violine. Molba je pozitivno riješena te je Vijeće umoljenih novom sviraču dodijelilo plaću od tri groša na dan, uz uvjet da ne smije tražiti povišicu svojih novčanih primanja ako mu magistar Antonius Santoro ne izda zakletvom potvrđenu svjedodžbu da je sposoban svirati violinu u Kneževoj kapeli.³⁰⁷ U međuvremenu Gleđ iz nepoznatih razloga napušta Dubrovnik. Nakon povratka 1768. godine, ponovno moli da ga prime u kneževu službu kao violinista.³⁰⁸ Inače, osim u računskoj knjizi *Detta*, gdje mu je ime zabilježeno prvi put 1749.,³⁰⁹ spominje se i u istoimenom računskom zapisniku bratovštine Presvetog Sakramenta od godine 1754. do 1759.³¹⁰

Od talijanskih violinista, koji djeluju u ovom razdoblju u Dubrovniku, pronađeni su arhivski podaci o Antoniju Santoru, o kojemu je već bilo govora, i Michaelu Marchigianiju. Santoro je svakako bio jedan od vodećih dubrovačkih violinista XVIII. stoljeća.³¹¹

Michael Marchigiani došao je u Dubrovnik početkom 1757. godine. 14. travnja

³⁰⁴ *Detta* 59 I, 63, 3; 66/4; 67/, 3 (g. 1751., 1754., 1757.).

³⁰⁵ *Libro-Maestro-Cattedrale* XXIII/1, g. 1729. – 1808., fol. 110.

³⁰⁶ Usp. Nada Beritić, nav. dj., str. 338.

³⁰⁷ *Consilium Rogatorum* 168, 196-196'; ASMM 18/3355, br. 179.

³⁰⁸ ASMM 18/3355 br. 179.

³⁰⁹ *Detta* 56, 2' (g. 1749.).

³¹⁰ *Conti per dare et avere della venerabile canfraternita del Sanctissimo Sacramento* g. 1781., 1754. do 1759.

uputio je Vijeću umoljenih pismenu molbu za namještenje violinista u Kneževu orkestru. Na glasanju je molba usvojena većinom glasova, u odnosu 24 za naspram 8 protiv.³¹² On tu službu uspješno vrši dva prva desetljeća druge polovine XVIII. stoljeća. U arhivskoj građi, koliko je danas poznato, posljednji je put zapisan godine 1769. Umro je u Dubrovniku 14. kolovoza 1775., i to, kako se navodi u Matici mrtvih katedralne župe, u 44. godini života.³¹³ Nije poznato kolike su bile njegove sviračke vještine, koje, čini se, ne treba podcjenjivati samo zbog toga što se u drugoj polovini XVIII. stoljeća snažno promiče violinistička glazba, pa jednoga od uspješnih promicatelja uz ličnost Antonija Santora, čini se, treba tražiti i u osobi Michaela Marchigianija. Arhivska je građa zabilježila da je putovao u Italiju godine 1761. i 1762.³¹⁴ Po prezimenu i putovanjima u Italiju, možemo pretpostaviti da je bio podrijetlom iz Italije.

Njegov sin deset godina nakon očeve smrti zatražit će mjesto bombardijera, kako bi riješio obiteljska ekonomska pitanja.³¹⁵

Domenico Antonietti mogao bi biti podrijetlom iz Napulja, kao i oboist Giuseppe Alimenti.³¹⁶ U knjizi računa bratovštine Presvetog Sakramenta ime mu se spominje u vezi s novčanom nagradom, koju je kao glazbenik primio za sudjelovanje u tijelovskim svečanostima godine 1778. i 1781.³¹⁷ Odredba Vijeća umoljenih iz godine 1783., kojom mu se povisuje plaća za 4 groša na dan, naziva ga profesorom violine naše Katedralne kapele.³¹⁸

Antonietti je umro oko godine 1786., pa njegovo mjesto Vijeće umoljenih nudi zadarskom violinistu Angiolu Frezziju, uz Antoniettijevu dnevnu plaću i još jedan groš više.³¹⁹

Domenico Antonietti ostavio je nekoliko uspješnih plesnih skladbi, o čemu će kasnije biti posebno govora u poglavlju o skladateljima.

Violinist Gulielmo Zabolio rođen je u talijanskom gradu Chiavena, od oca Bartolomeja i majke Rozarije Spaietti, oko 1747. godine. Ti podaci nalaze se u Matici mrtvih župe Sv. Andrije u Dubrovniku, u koji je unesena Zabolijeva smrt, koja je nastupila 2. listopada 1829. godine, kako se navodi, u 82. godini života. Pokopan je po dubrovačkom običaju sutradan, nakon smrti, na groblju Danče u Dubrovniku.³²⁰ U Dubrovnik je došao negdje oko 1775. godine. To je godina u kojoj bi Zabolio mogao imati životnu dob do koje je mogao završiti školovanje

³¹¹ Vidi bilješke 419-439.

³¹² Consilium Rogatorum 170,105'-106.

³¹³ Liber mortuorum 1/8, fol. 97'.

³¹⁴ Consilium Rogatorum 173, 54', 107'; 174, 42'.

³¹⁵ ASMM 18/3358, br. 120.

³¹⁶ Liber mortuorum 1/14, fol. 75; Acta Galica F. II. shema 5.

³¹⁷ Conti per dare et avere della venerabile canfraternita del Sanctissimo Sacramento, god. 1778. i 1781.

³¹⁸ Consilium Rogatorum 191, 70'-71.

³¹⁹ Consilium Rogatorum 194, 95-95'.

i postići akademski stupanj profesora violine, kako ga nazivaju dubrovački dokumenti, i doputovati u Dubrovnik zbog zaposlenja. U knjigu računa bratovštine Presvetog Sakramenta uveden je godine 1778., što znači da je prije te godine mogao doći u Dubrovnik.³²¹ Nije istraženo kada je primljen u katedralni orkestar, ali se neće pogriješiti ako se odredi da je to bilo oko 1775. godine. Uz službu violinista on vrši i dužnost alfiera.³²² U času smrti on, kako se navodi u Matici, posjeduje vlastitu kuću, pa se čini da mu je ta dvostruka služba glazbenika i pazitelja javnog reda donosila zadovoljavajući dohodak, pa je mogao kupiti i kuću. U arhivskoj dokumentaciji spominje se 1791. i 1792. u vezi s putovanjem u Italiju.³²³ 1809. francuska uprava ga je umirovila.³²⁴ U braku s Dubrovčankom Marijom Milković imao je sina Giuseppea (Josipa), koji je umro u dobi od 55 godina kao *maestro di cappella*, kako se navodi u Matici mrtvih.³²⁵ Giuseppe je bio plodan skladatelj što pokazuju brojne njegove skladbe, koje se čuvaju u Glazbenom arhivu samostana Male braće u Dubrovniku.³²⁶

Violinist Francesco Boriani rođen je u Livornu u Italiji oko 1761. godine, kako se to može zaključiti na temelju upisa u Maticu mrtvih u Dubrovniku, gdje je naznačeno da je umro 15. siječnja 1847. u 86. godini života i da je pokopan na dubrovačkom groblju Danče. Iz istog zapisa doznaje se da mu se otac zvao Giuseppe, a majka Margarita.³²⁷ U vrijeme kada dolazi u Dubrovnik već je diplomirani profesor violine, star otprilike 25 godina. U Dubrovnik je prvi put došao u prvoj polovini 1785. godine, što se može zaključiti na temelju njegove molbe upućene Malom vijeću, a koja nosi nadnevak 10. lipnja 1785.³²⁸ Molba je kratka s motivacijom da Katedralna kapela po statutarnoj odredbi treba imati 4 profesionalna violinista s redovitom plaćom i da su dva mjesta u tom trenutku prazna, pa moli da se jedno od slobodnih mjesta dodijeli njemu. Molba nije razmatrana tog mjeseca već tek 20. kolovoza iste godine.³²⁹ Prije zaposlenja u Kneževoj katedralnoj kapeli Boriani je bio operni plesač i nastupao je u dubrovačkom kazalištu, kako je već istaknuto, u operi *Il conte del bel'umore*.³³⁰ Nakon toga nastupa u katedralnom orkestru i pri tijelovskim svečanostima, kako stoji zapisano u knjizi računa bratovštine Presvetog Sakramenta: *A Franscesco Boriani Violino p(er) essere intervenuto in Orchestra a suonare*.³³¹ U okviru istih svečanosti godine 1789., u društvu s violinistom Angelom Frezzom Borianijem, kako je naznačeno u knjizi računa iste bratovštine, izvodi dva koncerta (due concerti).³³²

³²⁰ Liber mortuorum 2/13, fol. 24.

³²¹ Vidi izvod iz nav. dj., u tekstu za godinu 1778.

³²² Consilium Rogatorum 197, 74. Katkada pisar upisuje prezime oblikom Zaborio, što je greška pisara.

³²³ Ibidem; Consilium Rogatorum 199, 158.

³²⁴ Acta Galica I, shema 5.

³²⁵ Liber mortuorum 1/16, fol. 200.

³²⁶ Skladbe čuvaju u Arhivu Male braće u Dubrovniku, pod signaturom 3/89 - 3/90.

³²⁷ Liber mortuorum 1/17, fol. 52.

³²⁸ ASMM 18/3358, br. 125.

U godini 1793. Boriani je boravio duže vrijeme izvan Dubrovnika da bi, kako ističe u molbi za ponovno namještenje u Katedralnoj kapeli, vratio neke svoje dugove. Nije poznato koliko su oni iznosili ni gdje je za vrijeme izbjivanja iz Dubrovnika boravio.³³³ Francuska okupacijska vlast ga je umirovila skupa s ostalim nekim dubrovačkim glazbenicima. On je, ipak, nastavio sa sviračima bivše Kneževe katedralne kapele svirati u katedrali po starom ustaljenom običaju, kako je to bila praksa dok je postojala Republika. To je potrajalo sve do godine 1821. ili 1822., kad je na osnovi jednog upravnog dekreta za vrijeme *sedis vacanciae* dubrovačke Metropolitanske crkve vladao generalni kapitularni vikar Paulus Ciumbellich (Pavao Čumbelić). Boriani je skupa sa sudrugovima tužio tog crkvenog starješinu pokrajinskoj vladi u Zadru jer je dokinuo staru dubrovačku praksu da gradski svirači uz svirku svojih instrumenata uveličavaju bogoslužje u katedralnoj crkvi. Ciumbellich se pravda u svom odgovoru upućenom 30. ožujka 1832. godine pokrajinskoj vladi u Zadru da su glazbenici pretvorili crkvu u teatar i da je on u tom pogledu savjesno postupio.³³⁴ Ukidanjem Katedralne kapele administrativnim aktom crkvene vlasti, Boriani i njegovi sudrugovi postali su kao glazbenici sasvim suvišni slavnom gradu koji je kroz duga stoljeća svoje samostalnosti bio najveće stjecište glazbenika u jugoistočnom dijelu Europe. Ciumbellicheva parola o pretvaranju crkve u teatar pomoću nastupa starih glazbenika iz razdoblja Republike nije valjana. Pobija je i poznati glazbeni repertoar izvođen u posljednjim desetljećima XVIII. stoljeća, pa takvu neumjesnu odluku dubrovačkog kapitularnog vikara treba smatrati manjkom ukusa za crkvenu glazbu. I da Ciumbellich nije ukinuo glazbenu Kapelu ne bi se ona bila dulje održala, ali bi se bila nešto dulje održala tradicija, što bi ipak bilo značajno za dubrovačku glazbenu prošlost novijeg razdoblja.

Violinist Angelo Frezza rođen je u Rimu oko godine 1759., od oca Filipa i majke Roze.³³⁵ Nije poznato mjesto njegova školovanja nakon kojeg je kao mladi profesor violine službovao u Zadru. Iz Zadra ga je Vijeće umoljenih pozvalo u Dubrovnik u lipnju 1786. godine. Dogodilo se to nakon smrti violinista Domenika Antoniettija.³³⁶ Vijeće je htjelo popuniti ispražnjeno mjesto gradskog violinista sposobnim glazbenikom i, čini se, na temelju primljenih informacija o vrsnim sposobnostima violinista Frezze zaključilo da ga pozove u Dubrovnik. On je prihvatio poziv i nakon nekoliko dana došao. U novom mjestu službovanja odmah se na početku razočarao u novčana mjesečna primanja koja su iznosila 19 groša,

³²⁹ Isto; Consilium Rogatorum 193,149-149'.

³³⁰ Usp. libretto *Il conte del bell' amore*, Ragusa, 1785., str. 6.

³³¹ *Conti per dare et avere della venerabile canfraternita del Sanctissimo Sacramento*, god. 1781., 1789.

³³² Isto.

³³³ ASMM 18/3359, br. 80; Consilium Rogatorum 201, 4'-5.

³³⁴ *Atti Curiali degli anni 1821. - 1834.*, XVII b, 2-5, N. 84.

³³⁵ *Liber mortuorum* 1/15, fol. 47, br. 56.

groš više nego je to imao njegov prethodnik Domenico Antonietti.³³⁷ Stoga već 27. studenog upućuje molbu za povišenje plaće. U dopisu navodi kako je došao u Dubrovnik sa ženom i dvoje djece i da je prigodom premještaja imao izuzetne troškove. Vijeće umoljenih povisilo mu je primanja za još 5 groša dnevno.³³⁸ Ali i s tim Frezza nije bio zadovoljan pa 11. siječnja 1787. zahtijeva zajam od 18 cekina, navodeći da mu je novac potreban da vrati dug iz vremena premještaja iz Zadra u Dubrovnik.³³⁹ Iako je već imao novčana primanja toliko visoka kao ni jedan glazbenik prije njega (24 groša dnevno), nije zadovoljan te se u međuvremenu obraća dva puta Vijeću umoljenih za povišicu.³⁴⁰

GLAZBENA ŠKOLA

Zanimljivo je da je prvu glazbenu školu u Dubrovniku ustrojio baš Angello Frezza, što se jasno vidi iz molbe koja je niže napisana. Uputio je nakon što je privatno upozoren da mu prethodne molbe nisu riješene zbog nejasnoće u stilizaciji. 30. travnja 1792. obraća se i treći put predstavkom koja u prijevodu glasi:

“Čestita i uzvišena gospodo, nakon što sam dvaput bezuspješno uputio Vašim Uzvišenostima skromne molbe, ne postigavši zatraženu milost, ne bih se usudio uznemiriti Vas treći put da me nisu sklonila nekolicina gospode senatora, uvjerivši me da je razlog što molba nije riješena nejasnoća s kojom je sastavljena. Pišem dakle treći put, iznoseći pred Vas da sam spreman i odlučan, uz nagradu koju Vaše Uzvišenosti u mudroj pronicljivosti nađu za zgodnu, održavati glazbenu školu za četiri dubrovačka učenika koje izaberu Vaše Uzvišenosti, i da ću ih za pet godina osposobiti da sviraju simfonije, prate koncerte i izvode u orkestru sve skladbe koje sviramo i mi inozemni glazbenici. I da se ne bi posumnjalo u ovo moje obećanje, nakon isteka petogodišnje pouke, koju bi od danas do tada odobrili održavati, ja ću izdati svjedodžbu navedenoj četvorici đaka o njihovoj sposobnosti da sviraju simfonije i prate koncerte, uz supotpisanu zakletvu još dvojice profesora glazbe pred dvojicom vijećnika Uzvišenog Malog vijeća. Nadam se da će Vaše Uzvišenosti razumjeti dobrobit ovog mog pothvata za budućnost, kojim će biti umanjeni sadašnji veliki novčani izdaci kojima se nagrađuju inozemni profesori glazbe, jer će osposobljeni domaći mladi violinisti biti zadovoljni i s manjim novčanim primanjima, i da ubuduće Vaše Uzvišenosti neće biti prisiljene zbog nedostatka domaćih glazbenika pozivati profesore glazbe iz Italije. Nadam se da će zbog općeg dobra i zbog moje kritične materijalne situacije Vaše Uzvišenosti pozitivno riješiti ovu moju molbu.”

³³⁶ Consilium Rogatum 195, 95-95’.

³³⁷ Isto.

³³⁸ Consilium Rogatum 194, 172’-173; ASMM 18/3358, br. 176.

³³⁹ ASMM 18/3358, br. 197; Consilium Rogatum 194, 200’.

³⁴⁰ Consilium Rogatum 199, 96.

Nakon što je molba pročitana u Vijeću umoljenih, pristupilo se istog dana glasanju. Ni nakon petokratnog glasanja molba nije pozitivno riješena.³⁴¹ Riješena je tek 24. siječnja 1793. godine. Tom odlukom povećana je plaća Frezzi za još 6 groša, tako da su njegova novčana primanja iznosila 30 groša na dan, što je ujedno i najveća plaća jednog dubrovačkog glazbenika ostvarena u prošlosti Dubrovačke Republike. Vijeće umoljenih uz dodjeljivanje plaće postavilo je klauzulu koja u prijevodu glasi: "S tim da spomenuti Frezza uistinu održava poduku iz violine četvorici dubrovačkih đaka u smislu njegove molbe i da je spomenuti Frezza dužan prije svakog preuzimanja plaće priložiti potvrdu dvaju profesora glazbe i dvojice vijećnika Uzvišenog Malog vijeća da u školi ima predviđena četiri đaka i da ih uspješno poučava."³⁴²

Frezza je školu uspješno organizirao i nakon 5 godina izdao svjedodžbe prvim školovanim dubrovačkim violinistima.³⁴³ Osim toga, kao reproduktivni umjetnik bio je veoma aktivan. Svira posvuda gdje su se održavale glazbene priredbe: u katedrali, crkvi Svetog Vlaha, na koncertima, na privatnim zabavama, itd. Obavljao je i poštansku službu u kojoj je umirovljen u zvanju direktora.³⁴⁴ Uz to razvija i skladateljsku djelatnost.³⁴⁵ Sve u svemu, on postaje jedna od najsnažnijih glazbenih ličnosti u Dubrovniku zadnjih godina postojanja Dubrovačke Republike. Arhivska građa zabilježila je njegovo putovanje godine 1793., ali se u njoj ne navodi kamo.³⁴⁶ Nova okupacijska vlast ga je umirovila godine 1809.³⁴⁷

Godine 1797., pet godina nakon što je Angelo Frezza počeo s redovitom školskom obukom, pojavljuju se u Dubrovniku i prvi školovani domaći violinisti. Bili su to Giovanni Martini, Paolo Novacci, Vincenzo Rocci, neki Colucci te Niccolotto Zuetcovich. Za ta imena zahvaljujemo izdanoj svjedodžbi Angela Frezze, koju su potpisali Luiggi Leggi, profesor trube, Tommaso Resti, maestro Kapele, Francesco Boriani, profesor violine i Angelo Frezza.³⁴⁸

Sva imena zapisana su talijanskom ortografijom i zvuče kao da se radi o sinovima Talijana, ali po svoj prilici riječ je o Hrvatima, tj. o đacima iz obitelji Martinović, Novaković, Kulušić, Rosović i Cvetković, koje su u ono doba postojale u Dubrovniku, a postoje još i danas.

Budući da je Frezza nastavio sa školom do pada Republike, trebale su iz njegove škole izići bar dvije generacije, čija imena nisu otkrivena. Šteta da je ta ustanova

³⁴¹ Consilium Rogatorum 199, 162'.

³⁴² Consilium Rogatorum 199, 222'.

³⁴³ Miscelanea sec. XVIII, F. XXIII, Attestates sub die 1 & III. 1797, et 2 I. 1798.

³⁴⁴ Detta 86, 173'; 89, 7', 113', 116, 217; 90, 27, 91', 98; Conti per dare et avere della venerabile canfraternita del Santissimo Sacramento, god. 1781., 1789., 1794., 1795., itd; vidi bilješku br. 566.

³⁴⁵ Skladbe se čuvaju u Arhivu Male braće.

³⁴⁶ Consilium Rogatorum 199, 232.

³⁴⁷ Acta Galica F.II, shema 5.

³⁴⁸ Liber mortuorum I/13, fol. 101, 4.

padom Republike prestala s radom, posebno kad se zna da su iz takvih ustanova drugdje po svijetu potekli značajni svjetski glazbenici.

U godini 1804. i 1805. zabilježen je u računskoj knjizi Kneževa dvora i violinist Antonio Bertolini, a 1779., 1788., 1789., 1791. i 1792. Franjo Barabić.³⁴⁹ O Franji Barabiću bilo je već pisano u odjeljku o oboistima. Nisu se pronašli arhivski podaci o Bertoliniju koji bi potvrdili da je kao violinist bio stalno namješten u Kneževu orkestru ili Katedralnoj kapeli.

POSLJEDNJI SVIRAČI PRIJE GUBITKA SAMOSTALNOSTI

Manje je sreće bilo u istraživanju arhivskih vijesti o sviračima viole, čela i kontrabasa. Svirač viole trebao se pojaviti u Dubrovniku već u prvom desetljeću XVIII. stoljeća, jer njega zahtijeva magistar pifara Domenico Bonomo u svojoj predstavi od 25. veljače 1706. upućenoj Vijeću umoljenih, navodeći da bez svirača trombona ili viole nije moguće postići savršeno suglasje u sviračkim tijelima.³⁵⁰ Međutim, ipak uza sve to u otkrivenim arhivskim vijestima o dubrovačkim glazbenicima ne susreće se ni jedno ime svirača viole sve do godine 1797., kada je u računskoj knjizi Kneževa dvora zapisano: *Ad Antonio Trentino viola per aver suonato le due Feste al Duomo*,³⁵¹ i 1798.: *Al Frezza violino; Al Figlio di Trentino simile*.³⁵² Iz tih dvaju zapisa nije vidljivo je li riječ o istom sviraču viole, koji se zvao Antonio i bio sin nekog Trentina, ili su u orkestru sudjelovala dva svirača tog prezimena: otac Antonio sa sinom kojega se upisalo u računsku knjigu prezimenom oca, tj. sin Trentina.

5. siječnja 1802. u službu kneževa violista primljen je Tommaso Resti. U molbi koju je uputio Vijeću umoljenih za to namještenje navodi da je nastojao kroz dvanaest godina, otkako boravi u Dubrovniku, zadovoljiti svakoga od dubrovačke vlastele, pruživši svima koji su to zaželjeli svoje slabe usluge, a da je uz to uvijek priželjkivao mjesto svirača viole u Kneževu orkestru, pa kako svi dobro znaju da je glazbeni instrument viola neophodno potreban da bi orkestar postigao savršeno suglasje, moli da mu se dodijeli to namještenje uz plaću kakvu ih Bog nadahne da mu odrede.³⁵³ Vijećnici su molbu pozitivno riješili i odredili Restiju dnevnu plaću od 10 groša na dan. Francuska okupacijska uprava umirovila je 1809. godine Restija, navodeći njegovu dotadašnju službu kao (suonatore di) violetta.³⁵⁴ Nije poznato pod kakvim je životnim okolnostima Tommaso Resti došao u Dubrovnik. Na temelju izvještaja upisanih u dubrovačke matične knjige, njegova vjenčanja godine 1792. s Ivankom Antuna Miloslavića, te krštenja njegove djece, Alojzije

³⁴⁹ Detta 89, 7'; 71, 166, 217 (g. 1804. i 1805.).

³⁵⁰ Liber mortuorum I/9, fol. 56.

³⁵¹ Detta 86, 125 (g. 1797.).

³⁵² Detta 86, 173' (g. 1798.).

³⁵³ Consilium Rogatorum 209, 19-19'.

³⁵⁴ Acta Galica F. II, shema 5.

godine 1809., Franciske godine 1815., te Josipa godine 1819. izlazi da je rođen u talijanskom gradu Lecce i da mu se otac zvao Michael.³⁵⁵ Nije poznato je li njegova obitelj vukla korijene preko kakvog dubrovačkog trgovca od istoimene dubrovačke plemićke obitelji Resti (Rastić) ili je izvornog talijanskog podrijetla. Također nisu poznate pojedinosti njegova općeg odgoja i glazbenog školovanja. Po svoj prilici školovan je u Napulju i nakon završenog studija glazbe, kao svirač s nekom putujućom napuljskom opernom družinom, došao je u Dubrovnik, gdje se prvi put oženio Ivankom Antuna Miloslavića, godine 1792.³⁵⁶ Nakon smrti prve žene (umrla god. 1801.)³⁵⁷ oženio se Resti drugi put Marijom Botta³⁵⁸ te s njom imao četvero djece.³⁵⁹

Po svoj prilici Resti nije bio profesionalno obrazovan kao violist, već je taj instrument svirao kao amater. To bi se dalo zaključiti i iz spomenute njegove molbe od 5. siječnja 1802., gdje se navodi da je usavršavajući se u tom zanimanju (sviranju viole), uvijek zamišljao kako bi jedanput postao službeni dubrovački violist,³⁶⁰ što bi se moglo čak protumačiti da je iscrpnije vještine na violi postigao nakon dolaska u Dubrovnik. S druge strane, njegova glazbena aktivnost, kao što je plodna skladateljska djelatnost, sviranje na orguljama, dirigiranje zborom i orkestrom, ukazuju više na svestrano obrazovanog glazbenika teoretičara ili dirigenta, nego na svirača gudačkog instrumenta viole. Na temelju arhivskih podataka i skladateljskog opusa može se, bez opasnosti od upada u pogrešno zaključivanje utvrditi da je Resti imao veoma solidnu svestranu glazbenu naobrazbu, koja je, svakako, bar s obzirom na skladateljske vještine, nadvisivala glazbene moći ostalih dubrovačkih kneževih glazbenika.

Takve glazbene vještine omogućile su mu da se uključi u dubrovački glazbeni život neposredno nakon dolaska u Dubrovnik, u okolnostima kada je tu bilo dovoljno sposobnih glazbenika i kada su sva namještenja na glazbenom području bila popunjena. I on se uključuje najprije kao skladatelj, jer u računskoj knjizi Kneževa dvora čitamo pod 9. veljače 1791. da je primio nagradu za skladanje i razmnožavanje Mise i Večernje blagdane Svetog Vlaha.³⁶¹ Slični upisi bit će ubilježeni i narednih godina, kao 1793. skladanje Mise i himne u čast svetoga Vlaha, 1797. skladanje glazbe, 1800. također skladanje glazbe, 1802. i 1803. opet skladanje glazbe.³⁶² Uz to u prigodi svečanosti svetoga Vlaha javlja se kao dirigent i pjevač svojih novih skladbi,³⁶³ pa ga se uvodi u računsku knjigu i imenom

³⁵⁵ Liber matrimoniorum 1/6, fol. 52; Liber mortuorum 1/11, fol. 154'-155; 12 fol. 42.

³⁵⁶ Liber matrimoniorum 1/6, fol. 52'.

³⁵⁷ Liber mortuorum 1/9, fol. 46.

³⁵⁸ Ibidem fol. 123.

³⁵⁹ Liber baptisorum 1/11 str. 116', 154'-155, 1/12 str. 40; 1/13 str. 43.

³⁶⁰ Consilium Rogatorum 209, 19-19'.

³⁶¹ Detta 83, 40 (g. 1791.).

³⁶² Detta 83, 217'; 86, 124; 89, 7', 113', 166 (g. 1793., 1797., 1802., 1803.).

³⁶³ Detta 83, 40. (g. 1791.).

maestro i maestro di cappella godina 1791., 1792., 1800., itd., te kao orguljaša 1798., 1799., 1806.³⁶⁴ Uza sve uspješno honorarno uključivanje u glazbeni život Dubrovnika, kroz jedno desetljeće Resti nije mogao postići položaj stalnog plaćenog glazbenika te je službovao kao tenente dubrovačke vojske i kapetan.³⁶⁵ Plodnu glazbenu djelatnost Resti je nastavio i nakon propasti Dubrovačke Republike godine 1808., sve do dvadesetih godina XIX. stoljeća (do oko 1824.), a zatim je premješten, najprije u Zadar, a potom u Split (oko 1826.) za orguljaša, gdje je umro 19. siječnja 1830. godine i pokopan je na groblju Sustjepanu.³⁶⁶ O njegovoj skladateljskoj djelatnosti bit će govora u poglavlju “Skladatelji”.

Nije pronađeno mnogo arhivskih podataka ni o sviračima čela i kontrabasa. U pismu upućenom konzulu Espertisu u Napulj godine 1756., u kojem se traži da pošalje u Dubrovnik 5 novih svirača, preporučuje se da violinisti znaju svirati i čelo i kontrabas, a 20. veljače 1777. u Vijeću umoljenih donosi se odluka da se Pozove iz Italije svirač čela uz mjesečnu plaću od 7 napolitanskih škuda.³⁶⁷ Nije poznato tko je bio taj svirač čela, koji je jamačno nakon te odluke bio primljen u državnu službu.

Koncem XVIII. ili početkom XIX. stoljeća djeluje kao svirač čela Ludovico Massaglia. Rođen je u Bresciji oko 1760. godine, a umro u Dubrovniku 12. ožujka 1825., gdje je i pokopan na groblju Danče.³⁶⁸ Arhivski ga dokumenti redovito nazivaju *musicante*, ali u popisu stanovništva iz godine 1815. naznačuje se da je po zanimanju bio profesor violončela. On nije bio među onim sviračima koji su imali sreću dobiti mirovinu, a kako je ukidanjem Dubrovačke Republike Knežev orkestar prestao s radom, Massaglia je ostao bez posla, ali i bez zarade. Ostavši bez sredstava za život, bio je prinuđen tražiti socijalnu pomoć godine 1819. od gradske uprave. Sačuvana je njegova molba koju je u tu svrhu napisao. Uz ostalu bijedu koja je zadesila Dubrovnik u okupatorskim sistemima, iz molbe se nazire i siromaštvo glazbenog života u tom razdoblju. Tu piše, između ostaloga, “...u današnje vrijeme postala je suvišna plemenita glazbena umjetnost, a posljedica je

³⁶⁴ Detta 90, 40; Conti per dare et avere della venerabile canfraternita del Sanctissimo Sacramento god. 1798. i 1799.

³⁶⁵ Consilium Rogatorum 204, 56. Dokument predstavlja molbu Tommasa Restija upućenu Vijeću umoljenih u vezi s vojničkom odorom.

³⁶⁶ Usp. Ivan Bošković, *Prinosi životopisu Tommasa Restija, Sveta Cecilija*, XLVII, Zagreb, 1977., str. 105-106.

³⁶⁷ Vidi bilješku 361, Consilium Rogatorum 186, 24.

³⁶⁸ Liber mortuorum 1/14, fol. 4. - Tabella e Registro individuale della Popolazione (l'anno) 1815. O(pćinski) D(ubrovački spisi godine) 1815.

³⁶⁹ O(pćina) D(ubrovnik) 1819., br. 1240.

³⁷⁰ Consilium Rogatorum 186, 115.; Detta 89, 217' (g. 1805.).

³⁷¹ Detta 86, 62 (g. 1795.).

toga da je nesretni Massaglia ostao bez ikakve zarade”.³⁶⁹ Svakako je ova izjava iz pera jednog glazbenika znakovita i pokazuje kako je Dubrovnik, nekada dom plemenite glazbene umjetnosti, spao na to da mu glazbenici više nisu bili potrebni.

Tko je sve svirao kontrabas u Kneževu orkestru i Katedralnoj kapeli također nije poznato. Zna se iz prethodnog izlaganja da je od godine 1769. do ukidanja spomenutih tijela taj instrument svirao svećenik Vincenzo Klišević, kojega je Dubrovački senat bio poslao u Napulj da usavrši sviranje na tom glazbalu i usvoji zanat orguljara. Međutim, uz Kliševića godine 1805. u blagajničkom dnevniku Kneževa dvora upisan je i neki Pizzi, svirač kontrabasa.³⁷⁰ Nije poznato je li Pizzi bio stalni namještenik Kneževa dvora ili pak instrumentalist orkestra neke strane operne družine.

Možda je jednoj takvoj opernoj družini pripadao i svirač Luigi Malservigi, koji je 1795. primio nagradu od dva dukata i dva groša u prigodi svečanosti svetoga Vlaha, kako s navodi *per avere suonato nell'clarino*.³⁷¹

Nisu pronađene značajnije arhivske vijesti o sviračima bubnja i udaraljki, premda se zna da su osim u gradskoj glazbi svirali i pri gradskoj straži. U godini 1721. spominje se u zapisniku Vijeća umoljenih Franciscus Antonius Timpanista, u vezi s nekom molbom koju je trebalo riješiti Malo vijeće,³⁷² a u knjizi računa Kneževa dvora Giuro Gogga Tamboro, koji je svirao za blagdan Svetoga Vlaha 1803.³⁷³ Čini se da su bubnjeve svirali mladi stražari Kneževa dvora kao obavezni dio svoje službe i da je dubrovačka vlada pazila da vojnici, koji su čuvali dvorsku stražu, i po odjeći i po vanjskom izgledu budu zgodni. Iz godine u godinu u računskoj knjizi Kneževa dvora zapisuje se nagrada sudionicima koji su nazivani talijanskim jezikom *alabardieri e timpanini*. To su bili nosači koplja i svirači bubnja, kojih je bilo više i koji su u vojnoj paradi u prigodi državnih svečanosti zaštitnika grada svetoga Vlaha koračali tako da je prvi izvodio određene pokrete svojim hladnim oružjem, a drugi svirao bubanj. Po svoj prilici bili su to mladi vojnici predviđeni za dvorsku stražu.³⁷⁴ Jamačno je među njima uvijek bilo sposobnih bubnjara koji su svirali u sastavu Kneževe glazbe, a i u Kneževu orkestru kada je to zahtijevala potreba.

Osim navedenih bilo je i drugih glazbenika za koje mi možda nije uspjelo pronaći zadovoljavajuće podatke o životu i djelovanju ili je slučaj htio da nisu ostavili dublji trag u arhivskoj građi. Takav je npr. bio Giovanni Ricci star 32 godine, koji se godine 1817. navodi u popisu stanovništva kao *musico*, a živio je s majkom Marijom, udovicom, u predjelu grada Sveta Marija.³⁷⁵ Vjerojatno je bio podrijetlom iz Italije.

³⁷² Consilium Rogatorum 150, 165’.

³⁷³ Detta 81, 1-4; 86, 60’; 89, 217: Conti per dare et avere della venerabile canfraternita del Santissimo Sacramento, god. 1769. i 1778., 1786. - 1804.

³⁷⁴ Detta 86, 60, 62 (g. 1795.).

³⁷⁵ Detta 66, 2-4, (g.1757.).

Šteta što su pisari neke glazbenike zaveli u svoje zapisnike s manjkavim podacima, kao npr. svirača nekog instrumenta imenom Ciccio, ne kazujući mu ni pravo ime, ni instrument, a možda mu je i ime pod kojim je zapisan bio samo nadimak. On se često javlja u računskim knjigama Kneževa dvora i u onoj bratovštine Presvetog Sakramenta, i to u skupini violinista Zabolja, Borianija i Frezze, pa se može naslutiti da je svirao gudački instrument u razdoblju od 1786. do 1805. Ciccio svakako nije pripadao nekoj opernoj družini niti je njegov boravak u Dubrovniku bio privremen. Također se nije moglo ustanoviti koji je instrument svirao redovnik Giacinto Altapena, koji se povremeno javlja u računskim knjigama od 1769. do 1779., dakle u razdoblju od 10 godina.³⁷⁶ Isto tako se susreću i druga imena, po svoj prilici pripadnika talijanskih opernih gostujućih družina, kao godine 1795. Giovannija Botta Toniolija, Giovannija Battorija, Luiggija Santija, Angela Bonifazija, koji su s nekom glazbenom ulogom sudjelovali u svečanostima blagdana Svetog Vlaha, ali se na temelju arhivskog upisa ne vidi kakva je bila ta uloga koju su odigrali.³⁷⁷ Rado bismo saznali i imena svirača koji su pedesetih, šezdesetih i sedamdesetih godina XVIII. stoljeća nastupali prigodom svečanosti svetoga Vlaha i za koje je pisar unio samo broj koliko ih je nastupilo bez ikakva drugog bližeg pokazatelja, kao npr. godine 1757. “7 Musici Forestieri, e due Oboe e Fagoto che anno suonato avanti sua Eccellenza il tempo della Rassegna”,³⁷⁸ 1767. “quattro chierici che sonavano in Duomo nel Orchestra”,³⁷⁹ 1678. “sei chierici sonavano nell Orchestra al Duomo”,³⁸⁰ 1770. “cinque Musici che sonavano nel Orchestra in Duomo 4 volta”,³⁸¹ 1773. “sette Sonatori stati nell’Orchestra in Duomo”,³⁸² 1773. “nove Sonatori stati in Orchestra in Duomo le Feste di Natale”,³⁸³ itd. Iako su mnoga imena nemarom pisara ostala nepoznata, i takvi su upisi dragocjeni jer ukazuju na činjenicu da se u Dubrovniku u tom razdoblju ozbiljno muziciralo.

Poznato je da su klerici, pa i svećenici, među kojima je bilo i izvrsnih svirača, od vremena do vremena muzicirali skupa s kneževim glazbenicima u katedrali i za tu ulogu bili nagrađivani.³⁸⁴ I među redovima dubrovačke vlastele bilo je odličnih glazbenika, osobito pjevača i svirača čembala, ali i drugih instrumenata. Oni zbog svog vlastelinskog ugleda nisu smjeli nastupati na javnim priredbama, ali su zato nastupali u zatvorenom krugu kućnih zabava, često skupa s kneževim glazbenicima, o čemu će biti kasnije govora.³⁸⁵

³⁷⁶ Detta 72, 1’ (g. 1767.).

³⁷⁷ Detta 73, 5 (g. 1768.).

³⁷⁸ Detta 75, 4 (g. 1770.).

³⁷⁹ Detta 77, 1’ (g. 1773.).

³⁸⁰ Detta 77, 7’ (g. 1773.).

³⁸¹ Detta 70, 5, 11; 72, 4; 73, 1, 4 (g. 1767., 1768., 1771.).

³⁸² Usp. Josip Bersa, *Dubrovačke slike i prilike*, Zagreb, 1941., str. 108.

³⁸³ Consilium Rogaturm 144, 97’; 145, 2’; 204, 197; 210, 89.

³⁸⁴ Consilium Rogaturm 144, 97’; 145, 2’.

³⁸⁵ Diversa Notariae 13, 334’.

SVRHA POSTOJANJA KNEŽEVE KAPELE

Svrha postojanja Kneževe kapele glazbenika ili kako nazivaju latinskim i talijanskim izrazima *concerto di piffari*, *compagnia delli piffari* i *societas tibicinum*, *capella*, *orchestra* itd.,³⁸⁶ bila je, kako je to naglašeno i u molbi svirača Lamberta Courtoysa mlađega od 21. siječnja 1621., *ornamento di questa illustrissima et eccellentissima republica*.³⁸⁷ Dakle, ugled dubrovačke države bio je razlog postojanja tog glazbenog tijela, pa su njegovi svirači u prvom redu stajali na raspolaganju suverenu države, dubrovačkom knezu. Stoga se to pri stupanju novih svirača u službu pojedinim dokumentima naglašava, kao 1423. godine *temporibus esquirentibus teneantur et debeant sonare et fistulare tam coram domino Rectore et dominis Ragusinis quam etiam quibuslibet aliis eos exquirentibus*.³⁸⁸ Iz navedenog citata vidi se da su glazbenici Kneževe kapele stajali na raspolaganju ostalim Dubrovčanima, bilo plemićima, bilo pučanima, pa je taj skup glazbenika bio redovito dubrovačko glazbeno tijelo koje je muziciralo već prema običajima kraja i obilježjima pojedinih stilskih glazbenih razdoblja, te davalo glazbene usluge svim Dubrovčanima, bez obzira na stalež ili imovno stanje.

DVA SLOJA GLAZBENIKA

U tom tijelu muzicirala su u pretpotresnom razdoblju dva roda glazbenika. Naime, u arhivskim se dokumentima zapaža razlika u tretiranju pojedinih svirača, a posebno kada je govor o novčanim primanjima. Jedni su u službi isključivo glazbene umjetnosti i pripadaju društvu glazbenika u strogom smislu riječi. Nazivaju se redovito izrazom *piffari*, a primanja im iznose do 210 perpera dubrovačkog novca ili 5 zlatnih dukata na mjesec, kao što su primali, npr. 1450. Petrus Bodon ili Philippus de Drivasto godine 1460.³⁸⁹ Drugi rod su trubači i bubnjari; oni službuju pri gradskoj straži,³⁹⁰ tvrđavama,³⁹¹ brodovima³⁹² itd., a u prigodama

³⁸⁶ Liber mortuorum 1/8, fol. 97; Consilium rogatorum 194, 152; ASMM 18/3358, br. 214.

³⁸⁷ Takav je bio svirač Petrus de Grupa, koji se spominje u zapisu Malog vijeća 20. travnja 1497. (Consilium Rogatorum 129, 73).

³⁸⁸ Takva tvrđava bila je grad Sokol u Konavlima na kojoj je uz kastelana, tri balestera, pet vojnika i kapelana trebao službovati i jedan trubač (Consilium Maius 2, 124; Consilium Minus 3, 69).

³⁸⁹ Vidi bilješke od 308. do 311. Trubač Johanes Grechus trebao je služiti na brodu kapetana Nikole Jurjeva, koji je prevezio nekog vladara (despota). On je tu službu nerado prihvaćao, čak i odbijao, pa mu je vlada godine 1444. prijetila zatvorom ako odbije službovati na brodu (Consilium Rogatorum 9, 67; Consilium Minus 9, 6).

³⁹⁰ Consilium Minus, 14, 243; Consilium Maius 12, 5 at, Consilium Rogatorum, 24, 266.

³⁹¹ Evo tog Razzijevog zapisa: "Il Rettore illustrissimo veste sempre di rosso, e di richi drappi, foderati l'inverno di pelli di martore, o cervieri. Quando esce fuori di palazzo, v'è sempre accompagnato col Minor Consiglio, i quali sono dodici Senatori eletti per un'anno, e le precedono parrechie coppie di ministri vestiti di rosso, e la musica di flauti, di trombe, et altri instrumenti." (Razzi, S., *Storia di Raugia*, Lucca, 1590.; II. izdanje Gelcich, J., Dubrovnik, 1900., str. 184).

³⁹² Demović, M., *Razvoj glazbene kulture u Dubrovniku od XI. do XVIII. stoljeća* (diplomski radnja na Filozofskom fakultetu u Ljubljani, 1970., str. 49-50).

nastupaju skupa s onim prvima, povećavajući ansambl Kneževe kapele. Plaća im je minimalna, ali uz obavljanje različitih drugih dužnosti ili poslova povećavaju je. Tako npr. Gabriel de Arimino (djeluje od prije 1458. do iza 1484.), vrši dužnost glasonoše (zdura), posjeduje hotel, uzgaja sokolove, koje je dubrovačka vlada slada u Napulj na kraljevski dvor kao poklon izuzetne pažnje.³⁹³ Osim svirača duhača, u tom razdoblju djeluju i svirači raznih žičanih instrumenata, kao što je bio npr. Georgius ab arpa, koji je godine 1423. od Senata dobio kuću, čini se, besplatno.³⁹⁴ Kakva je bila uloga takvih svirača žičanih instrumenata, nije se moglo ustanoviti na temelju istražene arhivske građe. Treba pretpostaviti da su muzicirali u prigodi priredaba u Kneževu dvoru i plemićkim palačama. Osim toga, po svoj prilici su podučavali dubrovačku omladinu sviranju žičanih instrumenata.

BROJ SVIRAČA

Koncem XVII. stoljeća glazbenici dubrovačkog Kneževa dvora povećat će se prema zahtjevu novonastale glazbeno-reproduktivne prakse. Oni će i razdijeliti svoje uloge. Kapela će prerasti u orkestar, a ulogu sviranja koračnica u prigodi kneževa izlaska iz dvora ili u drugim prigodama, preuzet će banda. Bandu će ubuduće sačinjavati samo duhači koji će svirati kad knez zbog nekog javnog posla izlazi iz svoje rezidencije, ili će svirati koračnice, budnice u određene dane po gradu i na zabavama građana. Kapela će njegovati ozbiljnu simfonijsku glazbu i svirati u crkvi za obreda. U nekim slučajevima svirat će skupa i jedan i drugi, sačinjavajući simfonijsko tijelo koje će pri koncu XVIII. stoljeća brojiti i do pet profesora violine.³⁹⁵

Na temelju arhivskih iskaza može se zaključiti da je za vrijeme poslijepotresnog razdoblja opstojnosti Dubrovačke Republike u Dubrovniku djelovao relativno velik broj glazbenih instrumentalista, koji su bili članovi jednog ili više dubrovačkih poznatih instrumentalnih tijela, tj. Kneževe glazbe, Kneževa orkestra i Katedralne kapele, koji su svestrano gajili i unapređivali glazbenu umjetnost. Njihov broj, čini se, znatno je veći nego što to pokazuju arhivskom dokumentacijom potvrđena imena svirača. U prvom razdoblju XVIII. stoljeća, do oko 1720., oni se još nazivaju tradicionalnim imenom pifari i pod tim nazivom zabilježena su prva poznata imena nakon potresa kao Giovanni di Pietro, Paulus Blasii, Marcus Flori, Johannes Marci, Paulus Iuanelli, Marcus Clisceniza, Baglien Pifaro, Giovanni Gliffano. Malo kasnije javljaju se svirači oboisti: Matteo Pozza, Francesco Glegh, Johannes Leoni, Carlo Testi, Johannes Betinelli, Vincenzo Bonomo, Michael Bianchi, Nicolo Radmili, Antonio Costa, Francesco Barabich

³⁹³ Consilium Rogatorum 129, 73.

³⁹⁴ Consilium Rogatorum 193, 69'-70.

³⁹⁵ Usp. Schneider, A., *Ivan Mane Jarnović hrvatski guslač-virtuoz i skladatelj XVIII. stoljeća*, Sveta Cecilija XXXVII, Zagreb, 1943., str. 45.

te fagotisti Nicolo Catafio i Johannes Givanovich, zatim svirači lovačkog roga i drugih limenih instrumenata: Luiggi Leggi i Luiggi Malserviggi. Istovremeno su djelovali i violinisti Antonio Santoro, Johannes Brisgich, Johannes Glegh, Michael Marchigiani, Domenico Antonietti, Gulielmo Zabolio, Francesco Boriani, Angelo Frezza, Antonio Bertolini, Giovanni Martini, Paolo Novacci, Vincenzo Rocci, Colucci Violino, Niccoletto Zuetcovich, pa svirači viole Antonio Trentino i Tommaso Resti te kontrabasa Vincenzo Cliscevich i Pizzi Contrabasso. Bujanj su svirali Franciscus Antonius i Giuro Gogga. Za neke nije poznato koji su instrument svirali, kao za Giacinta Altapenu i svirača Ciccia. Sigurno su kao instrumentalisti od zgrade do zgrade nastupali i dirigenti Domenico Bonomo, Johannes Paulucci, Gaitano Albino, Giuseppe Valente i Marino Santoro. Tim imenima trebalo bi dodati još dvadesetak koji su anonimno i skupno uneseni u arhivske knjige pod nazivom *sonatores* ili su dokumenti, u kojima su oni zapisani, promakli ovom istraživanju.

Čitatelja će zanimati približan broj svirača koji je mogao nastupati u pojedinoj kalendarskoj godini. Pri njegovu iskazivanju treba imati u vidu da je dubrovačka vlada svirače dijelila na dvije grupe, i *to cum salario* i *sine salario*. Prvi su bili s plaćom i od nje živjeli, pa je zbog novčanih izdataka vlada željela da ih bude ograničen broj. Ona ih je godine 1687. ograničila na devet,³⁹⁶ kasnije se taj broj povećao, ali je 1785. opet ograničila broj svirača Katedralne kapele i to na sedam.³⁹⁷ Ali tada, osim plaćenih svirača Katedralne kapele, postoje isto tako plaćeni svirači Kneževe glazbe (najmanje 9) i određeni broj svirača Kneževa orkestra, pa je sigurno da broj plaćenih svirača posljednja dva desetljeća u Dubrovniku nije bio manji od 20, što je za ono vrijeme relativno mnogo.

Ako bismo htjeli odrediti svirače koji su mogli skupa muzicirati oko godine 1797., onda bi njihov sastav mogao biti ovaj:

violinisti: Angelo Frezza, Gulielmo Zabolio, Francesco Boriani, Antonio Bertolini, Giovanni Martini, Paolo Novacci, Vincenzo Rocci, Niccoletto Zuetcovich, Colucci Violino, Francesco Barabich

violisti: Antonio Trentino, Tommaso Resti

čelo: Ludovico Massaglia

kontrabasisti: Vincenzo Cliscevich, Pizzi Contrabasso

oboisti: Nicolo Radmili, Giuseppe Alimenti, Francesco Barabich, Domenico Benditto

fagot: Antonio Costa

lovački rog: Luiggi Leggi

trublja: Luiggi Malserviggi

timpani: Giuro Gogga.

³⁹⁶ Razzi, S., *Storia di Raugia*, Lucca, 1590; II. izdanje Gelcich, J., Dubrovnik, 1900., str. 184.

³⁹⁷ Isto 215.

Njima bi trebalo pridodati još nekolicinu svirača za koje se ne zna koji su instrument svirali ili određeni broj đaka muzičke škole Dubrovačkog kolegija. Sastav orkestra od dvadesetak svirača u onom razdoblju bio je standardan i za veće europske glazbene centre. Naime, svi europski instrumentalni sastavi još u XVIII. stoljeću nisu brojili veći broj svirača kao što to danas broje. Prvi put je veliki simfonijski orkestar, u današnjem smislu riječi, stvoren u Berlinu godine 1786. spajanjem u jedno glazbeno tijelo Kraljevske berlinske kapele i osobnog Orkestra kralja Wilhelma Friedricha II. Tako je nastao prvi veliki svjetski simfonijski orkestar koji je brojio 65 svirača, i to 20 violinista, 7 viola, 8 čela, 8 kontrabasa.³⁹⁸ Stoga, broj glazbenika u XVIII. stoljeću treba promatrati u okviru ondašnje izvođačke europske prakse i treba smatrati da je taj dubrovački sastav bio sposoban izvoditi glazbenu literaturu koja se izvodila u ono vrijeme u Europi. Glazbeni repertoar koji su izvodili dubrovački glazbenici, premda nisu sačuvani programi izvedaba niti su tiskane kritike o koncertima, mogao bi se ustanoviti na temelju muzičkih arhivalija, posebno onih koji se čuvaju u bogatom Glazbenom arhivu Male braće u Dubrovniku, koji, po mojem mišljenju, čuva baš najviše notne građe koju su izvodili dubrovački glazbenici, o kojima je prije bilo govora. Pri proučavanju glazbenog repertoara, koji su izvodili stari dubrovački poslijepotresni glazbenici, treba razlikovati nekoliko slojeva, i to instrumentalno-vokalni sloj liturgijskih skladbi, instrumentalni orkestralni sloj, instrumentalni plesno-zabavni sloj, instrumentalni sloj obilježja budnice, koračnice i slične glazbe, te svjetovni instrumentalno-vokalni sloj. U svim tim slojevima naziru se djela domaćih skladatelja, koji imaju za glazbenu prošlost starog Dubrovnika prvorazredno značenje, te sloj skladbi inozemnih skladatelja, koje su u Dubrovnik prodirale raznovrsnim kulturnim vezama, a na poseban način brojnim gostovanjima inozemnih opernih družina.

IZVOĐAČKA PRAKSA

Izvođačka praksa dubrovačkih svirača bila je raznolika. U pretpotresnom razdoblju muziciralo se u dvoru kneza, u palačama plemića, na gradskoj ulici i u crkvama. Naravno da je glavni i najodgovorniji dio sviračke službe veličao moć Dubrovačke Republike, u prvom redu njezina suverena. Po opisu Serafina Razzija iz godine 1588., knez je u Dubrovniku pri službenom izlasku iz dvora uvijek bio praćen i glazbenicima.³⁹⁹

Takvih prigoda, kada je dubrovački knez izlazio iz dvora, bilo je više. Bili su to dani kada je morao po ceremonijalu dvora prisustvovati crkvenim svečanostima, a činio je to, uglavnom na sve veće crkvene blagdane, zatim pri održavanju pojedinih javnih smotra i zabava koje su se obično održavale o blagdanu Sv. Vlaha i u pokladnim danima, pa onda pri izvanrednim izlascima u prigodi dočeka dip-

³⁹⁸ Usp. Gelcich, G., *Dello sviluppo civile di Ragusa*, Ragusa, 1884., 36.

³⁹⁹ Consilium Minus 36, 56; Liepopili, A., *Obrednik Dubrovačke Republike*, List Dubrovačke biskupije XXI, Dubrovnik, 1921., str. 59.

lomatskih ličnosti i drugih uglednih gostiju, itd. U svim tim prigodama njegov izlazak bio je popraćen nastupima dubrovačke Kapele glazbenika.

Osim tih prigoda, kada su ti glazbenici svirali u prisutnosti kneza, bilo je i drugih redovitih i izvanrednih kada su nastupali također po odredbama Senata. To su bile budnice i koračnice koje su se izvodile o većim blagdanima, o čemu je također ostalo zapisano ponešto u arhivskoj građi. Dubrovnik je bio u prošlosti poznat kao jaka trgovačka pomorska sila. Brodove je izgrađivao u svom vlastitom brodogradilištu u Gružu. Prije porinuća brod se blagoslivljao i priređivala se prigodna svečanost na kojoj su sudjelovali svirači. Godine 1588. takav jedan blagoslov obavio je već spomenuti Razzi i ovako ga opisao: “Dove a Gravosa benedette che sono, con molte belle ciremonie (il qual carico honorato di benedirle, per ordinario tocca e appartiene a frati di Santa Croce) se ne vanno, sciolte alcune funi che le tenevano, quasi spose novelle, gravi e pompose, da per loro, sopra gl' apparecchiati curuli, con suono di trombe e di tamburi, al quasi marito loro del mare.”⁴⁰⁰

No Senat je ponekad zahtijevao i izvanredne nastupe prema pojedinim prigodama koje je tražio interes i ugled Republike. Tako je npr. Senat odredio godine 1466. da glazbenici svake subote navečer trebaju ispred palače obitelji Šime Allegrettija izvoditi *una Serenada ossia Matinata di Musica* kao nagradu tom svom građaninu za izuzetne usluge učinjene Dubrovačkoj Republici.⁴⁰¹ Slično će godine 1529. narediti da glazbenici trebaju svirati, kako je već istaknuto, subotom i nedjeljom navečer nakon povečerja (completorium) ispred oltara svetog Križa i Majke Božje *singulam saltem cantilenam* ili da nakon završetka pojedinih svečanosti glazbenici sviraju u crkvama ispred oltara zahvalnicu zbog dobro uspjelih svečanosti.⁴⁰²

Oni će glazbom obilježiti i pojedine političke događaje, kao što govori podatak iz nešto kasnijeg razdoblja (1790.), kada je Vijeće umoljenih naredilo da se prigodom krunidbe turskog sultana u Carigradu puca iz topova na tvrđavi Revelin i *faccia pure un puo di musica*.⁴⁰³ Za sudjelovanje u karnevalskim svečanostima i u drugim sličnim zabavama, kao što su bile kolede, glazbenici će dobivati i prigodnu manju nagradu što će biti ubilježeno iz godine u godinu u knjigama troškova Kneževa dvora stavkom *ali piffari per la festa di carnevale secondo il solito*,⁴⁰⁴ *ali piffari per la festa di Natale e per la Colenda secondo il solito*.⁴⁰⁵

Službeni dio njihova nastupa bit će sudjelovanje u bogoslužju u katedrali i zavjetnoj crkvi patrona Republike sv. Vlaha, o čemu je bilo govora u poglavlju o crkvenoj

⁴⁰⁰ Consilium Rogatorum 197, 40’.

⁴⁰¹ Detta 1 (1543) fol. 2’.

⁴⁰² Isto (1547) fol. 125’.

⁴⁰³ Consilium Minus, 7, 107.

⁴⁰⁴ Detta 72, 4; 77, 8; 78, 6, 82, 4’.

⁴⁰⁵ Tantum ergo skladali su Agostino Belloli, Carlo Costa, Tommaso Resti, Antun Sorkočević, Marino Santoro te Giorgio Kraglich i Giuseppe Zabolio. Skladbe se čuvaju u Arhivu Male Braće u Dubrovniku, pod signaturama 9/230, 13/337, 16/551, 46/1294, 78/2019.

glazbi. Jedna pomalo čudna prigoda sviranja dubrovačkih glazbenika bila je i prilikom izvršavanja smrtnih osuda, o čemu je također prije bilo govora. Ta obveza bila je i za same svirače neugodna, pa su se i pojavile spomenute arhivske vijesti, kojima se htjelo obvezati pojedinog svirača da ne bi izbjegao takvu dužnost.⁴⁰⁶

U poslijepotresnom razdoblju izvodačka praksa dubrovačkih svirača postala je raznolikija, učestalija i bogatija, a djelomično se može pratiti repertoar koji je izvođen na temelju arhivske građe, koja se čuva u Glazbenom arhivu Male braće u Dubrovniku. Glazbeni repertoar koji su izvodili dubrovački glazbenici, premda nisu sačuvani programi izvedaba niti su tiskane kritike o koncertima, mogao bi se ustanoviti na temelju muzičkih arhivalija, posebno onih koje se čuvaju u bogatom Glazbenom arhivu Male braće u Dubrovniku, koji, po mojem mišljenju, čuva baš najviše notne građe koju su izvodili dubrovački glazbenici, o kojima je prije bilo govora. Pri proučavanju glazbenog repertoara, koji su izvodili stari dubrovački poslijepotresni glazbenici, treba razlikovati nekoliko slojeva, i to instrumentalno-vokalni sloj liturgijskih skladbi, instrumentalni orkestralni sloj, instrumentalni plesno-zabavni sloj, instrumentalni sloj obilježja budnice, koračnice i slične glazbe, te svjetovni instrumentalno-vokalni sloj. U svim tim slojevima naziru se djela domaćih skladatelja, koji imaju za glazbenu prošlost starog Dubrovnika prvorazredno značenje, te sloj skladbi inozemnih skladatelja, koje su u Dubrovnik prodirale raznovrsnim kulturnim vezama, a na poseban način brojnim gostovanjima inozemnih opernih družina.

SKLADBE DOMAĆIH SKLADATELJA

Za neke instrumentalno-vokalne skladbe, kao što su Restijeva himna u čast svetog Vlaha (Salutis aram Blasius), mise iz godine 1791., 1793., 1799., te mise Marina Santora iz godine 1782. i Angela Frezze iz 1806., znamo da ih je naručila i njihovo skladanje financirala dubrovačka vlada i da su bile izvedene navedenih godina.⁴⁰⁷ I neke druge bogoslužne glazbene forme skladali su dubrovački glazbenici i izveli u Dubrovniku, kao brojne *Tantum ergo*,⁴⁰⁸ a čini se i psalam *Dixit Dominus* i kantik *Magnificat*, koji su se izveli u razdoblju od 1790. do 1798.⁴⁰⁹ Instrumentalni orkestralni sloj sačinjavale bi simfonije, uvertire, kvarteti i druge komorne forme skladatelja iz obitelji Sorkočević (Luke i Antuna), te nekih drugih skladatelja, kao Antonija Bertolinija, Angela Frezze, Tommasa Restija, Giuseppa Zabolija i Giorgija Kragliča.⁴¹⁰ U plesno-zabavni sloj instrumentalne glazbe svakako

⁴⁰⁶ *Conti per dare et avere della venerabile canfraternita del Santissimo Sacramento*, god. 1790., 1794., 1795. i 1796.

⁴⁰⁷ Skladbe se čuvaju u Glazbenom arhivu Male braće, pod signaturama 1/1-1/6, 3/89, 3/90, 9/220, 9/221, 9/224, 9/225, 16/555-16/557, 16/566, 16/67, 277/1981-77/1995 itd.

⁴⁰⁸ Skladbe se čuvaju u Glazbenom arhivu Male braće, pod signaturama 1/1-1/6.

⁴⁰⁹ Vidi popis skladbi A. Frezze u Glazbenom arhivu Male braće, pod signaturom 3/89-3/90.

⁴¹⁰ Skladbe se čuvaju u Glazbenom arhivu Male braće, pod signaturama 16/555, 64/ 1736, 64/1739.

spadaju menueti, kontradance, baleti i slični oblici, koje su skladali Domenico Antonietti, Angelo Frezza, i drugi.⁴¹¹ Za neke od njih znamo iz natpisa na partiturama, znamo i u kojoj su se prilici izvodili, kao npr. menueti i baleti Angela Frezze u prigodi svadbenih svečanosti Marina Đurgjevića.⁴¹² Koračnice i slične glazbene oblike za Kneževu glazbu skladali su ili prerađivali Agostino Belloli, Juraj Kraglich i Bernard Zamagna.⁴¹³ Instrumentalno-vokalni oblici odnose se uglavnom na rod solo popijevke, kavatine, romance i slično, a skladali su ih Antun i Luka Sorkočević, Tommaso Resti, Jelena Pucić-Sorkočević i drugi.⁴¹⁴ Paralelno s nastankom tih skladbi dubrovačkih skladatelja, u Dubrovniku su nastajali prijepisi istorodnih glazbenih oblika inozemnih skladatelja. Spomenimo još da je za potrebe izvođačke prakse dubrovačkih glazbenika bio angažiran i poznati splitski liječnik i glazbenik Julije Bajamonti i da se sačuvao njegov Requiem, koji je on skladao prigodom zadušnica koje je godine 1787. Dubrovački senat priredio svom velikanu Ruđeru Boškoviću.⁴¹⁵ Čini se da je godine 1783. Bajamonti dovršio i concertino koji je naručio oboist Mato Pucić, i o kojemu (Bajamonti) u pismu od 31. srpnja 1782. izvješćuje Miha Sorkočevića da je dovršio samo jedan dio. Mato Pucić u pismu upućenom Juliju Bajamontiju, u siječnju godinu dana kasnije, između ostaloga piše da je primio njegov concertino čija je dubrovačka izvedba ostvarena s oduševljenim uspjehom i odobrena općim pljeskom.⁴¹⁶ Nije isključeno da su dubrovački svirači izvodili i još pokoje djelo Julija Bajamontija, što bi bilo sasvim prirodno očekivati nakon što su sklopljene tolike prisne kulturno-prijateljske veze između Bajamontija i Dubrovčana, osobito s Mihom, Lukom i Antunom Sorkočevićem.

Sve u svemu, glazbeni repertoar, kako ga iskazuje sačuvana notna grada, značajan je i ukazuje na visoku razinu reproduktivne glazbene prakse u Dubrovniku tijekom XVIII. stoljeća. Ona odgovara repertoaru ostalih europskih glazbenih središta.

NASTUPI DUBROVAČKIH SVIRAČA

Prigode za glazbene priredbe bile su brojne i raznovrsne. Tko pozna kult dubrovačkog patrona svetoga Vlaha u Dubrovniku s lakoćom će predmnijevati da se o blagdanu toga sveca muzicalo s najvećom brižljivošću i da je broj glaz-

⁴¹¹ Skladbe se čuvaju u Glazbeom arhivu Male braće, pod signaturama 75/1962-1964, 75/2006, 77/1998.

⁴¹² Usp. Ivan Bošković, *O Bajamontijevu "Requiemu" za Ruđera Boškovića*, Marulić, XIX, Zagreb, 1981., str. 393.

⁴¹³ Usp. Bošković, I., *Veze Dr. Julija Bajamontija s Lukom i Antunom Sorkočevićem*, Luka i Antun Sorkočević, Zagreb - Osor, 1983., str. 120.

⁴¹⁴ Consilium Minus 108, 195.

⁴¹⁵ Usp. Schneider, A., *Ivan Mane Jarnović hrvatski guslač-virtuoz i skladatelj XVIII. stoljeća*, Sveta Cecilija XXXVII, Zagreb, 1943., str. 26.

⁴¹⁶ Ceremoniale se nalazi pod signaturom 21, 1/8.

benih nastupa bio najbrojniji. Tih dana trebali su glazbenici nastupati u crkvenim obredima, koračnicama pri pratnji kneza u crkvu i na javne zabave, budnicama kojima su u ranu zoru najavljivali građanima svečanost, izvedbama brojnih priredbi, mitoloških igara, plesnih zabava i slično, o čemu je već bilo govora. Poznato je da su glazbenici u crkvenim obredima svirali uvijek kada je po propisu ceremonijala njima nazočio službeno dubrovački knez, a to je bilo na svim većim crkvenim svetkovinama. Osim toga, bilo je i drugih prigoda kada su oni nastupali ne samo u katedrali, već i u crkvi Svetoga Vlaha, crkvi Dubrovačkog kolegija, crkvi redovnica svete Klare i slično. S najvećom brižljivošću i brojnošću svirali su i o blagdanu Tijelova, čiju je svečanost priređivala bratovština Presvetog Sakramenta, o čemu je već bilo govora.

U dubrovačkoj katedrali svi glazbenici bili su obavezni, kako je to zapisano u arhivskom podatku iz godine 1789., ili onom iz godine 1777., da jedanput mjesečno moraju prirediti *concertum musicae*.⁴¹⁷ Bile su to glazbene priredbe poput pariških Concerts Spirituels, koje je godine 1725. ustanovio Anne Danican Philidor (1681. - 1728.), a održavali su se o velikim crkvenim svetkovinama i na njima se izvodila orkestralna glazba.⁴¹⁸ Međutim, kako u Dubrovniku iz tog razdoblja ne postoje novinski izvještaji ni novine, nemoguće je pobliže doznati o tijeku, svojstvima i načinu održavanja tih dubrovačkih koncerata. Ali da su postojali, sasvim je sigurno jer ih potvrđuju arhivski dokumenti. Treba ovdje posebno istaknuti riječ *omnes sonatores*: svi glazbenici koji su u javnoj službi, što znači da su u ovu priredbu bili uključeni i svirači Katedralne kapele, i Kneževe glazbe, i Kneževa orkestra, i gradski trubači i bubnjari, itd., jednom riječju svi namještenici koji su se u svom zanimanju posve ili djelomično bavili glazbenom umjetnošću. Bilo je i drugih prigoda zajedničkog muziciranja svih glazbenika i one će biti spomenute tijekom daljnjeg izlaganja ili je već bilo o njima govora.

Kneževa glazba nastupala je uvijek kada je knez javno izlazio iz dvora. Njihova svirka služila je knezu kao zvučna maska i stvarala je među građanima dojmove otmjenosti, svečanosti i sigurnosti. Posebne nastupe Kneževe glazbe određivao je Ceremoniale, posebna knjiga u dva sveska gdje je zabilježen crkveni dubrovački kalendar, raspored ophoda i posebnih obreda, upute crkveno-obredne naravi kao i političko-pravnih pojedinosti, od obrazaca na hrvatskom i latinskom jeziku kako treba pozdraviti uvažene ličnosti koje posjećuju Dubrovnik ili kojima Dubrovčani idu u pohode.⁴¹⁹ Dakle po toj knjizi upravljali su se nastupi Kneževe glazbe, koja se u knjizi naziva još starim izrazom piffari. Uz to se upotrebljava i novi izraz musici. Ipak se može napraviti razlika između ta dva izraza. Glazbenici koji sviraju izvan crkve, to su piffari, a oni u crkvi su musici, kao što to razlikuje pisar ovog kodeksa, npr. o blagdanu Svih svetih kada novoizabrani knez treba

⁴¹⁷ Ceremoniale 21, 1/8, fol. 52'.

⁴¹⁸ Ibidem, fol. 69.

⁴¹⁹ Reformationes 26, 135.

prisustvovati obredu u katedrali,⁴²⁰ a po volji i dotadašnji knez. Zanimljiv je, npr. prema ovom ceremonijalu, obred čestitanja na Novu godinu. Knez na Staru godinu poslije podne odlazi u crkvu Svetoga Vlaha nazočiti svečanoj Večernji. Nakon Večernje dočekuje ga svirka glazbenika smještenih pod svodovima dvora. Za njim koračaju kanonici, svećenici i klerici koji, ušavši kroz unutarnje stepenice dvora, pozivaju kneza i Malo vijeće, kako se navodi, hrvatskim jezikom “Gospodo V(aše) Ec(elenze) na običajni blagoslov”. Kanonike i kler prate, kako se navodi, “piffari”, svirajući u dolasku i odlasku.⁴²¹ Iz tog kodeksa mogle bi se naznačiti još i druge zgode kada je nastupala Kneževa glazba.

GOSTOVANJA DUBROVAČKIH GLAZBENIKA

Ali uz obveze i nastupe koje su izvršavali u gradu Dubrovniku, dubrovački glazbenici češće gostuju, osobito na dvorovima susjednih bosansko-hercegovačkih vladara. Arhivski dokumenti zabilježili su da su oni nastupali:

1385. kod kneza Balše,⁴²²

1399. na vjenčanju Vukašina Milatovića,⁴²³

1399. na vjenčanju Zore de Boksa,⁴²⁴

1415. na krstikama sina kneza Balše,⁴²⁵

1417. na dvoru vojvode Petra Pavlovića,⁴²⁶

1418. na dvoru bosanskog kralja,⁴²⁷

1432. na dvoru vojvode Sandalja u Blagaju,⁴²⁸

1440. na vjenčanju vojvode Stipana,⁴²⁹

1442. na dvoru vojvode Stipana,⁴³⁰

1452. na dvoru hercega Vladislava,⁴³¹

1454. na galiji koja prevozi hercega Vladislava,⁴³²

⁴²⁰ Reformationes 31, 61.

⁴²¹ Isto 31, 56.

⁴²² Consilium Minus 1, 34.

⁴²³ Consilium Minus 1, 135’.

⁴²⁴ Consilium Minus 1, 191’.

⁴²⁵ Consilium Maius 4, 187.

⁴²⁶ Consilium Maius 6, 63’.

⁴²⁷ Consilium Maius 7, 10’.

⁴²⁸ Consilium Rogatorum 13, 1.

⁴²⁹ Consilium Rogatorum 13, 1.

⁴³⁰ Consilium Rogatorum 13, 1.

⁴³¹ Consilium Minus 13, 202.

⁴³² Consilium Minus 24, 285.

1455. na dvoru hercega Vladislava,⁴³³

1474. na dvoru hercega Vlatka,⁴³⁴

1493. u rezidenciji Sulejman-paše u Herceg Novom.⁴³⁵

Sigurno je takvih gostovanja bilo i više nego što je ovdje navedeno. Gostovanja su uvijek bila povezana s nekim političkim ili diplomatskim motivima, jer je umjetničko sviranje dubrovačke Kneževe kapele bilo odlično sredstvo da se ugodi susjednim vladarima, pa kada se oni zbog glazbenog užitka udobrovolje, da se iskoristi prigoda i postigne koja povlastica u korist Dubrovačke Republike. Tako je, npr. godine 1428. u prigodi svadbe bosanskog kralja Tvrtka II. Republika poslala i dva svirača da pridonesu svadbenom veselju svojom svirkom, a ujedno pisala poslanicima na dvoru kralja, da uhvate pogodan čas i kada kralj bude zaokupljen zabavom i veselim raspoloženjem zatraže dokidanje naredbe o bolanju srebra, koja je za Dubrovčane bila nepovoljna.⁴³⁶ Tako je slala svoje svirače i godine 1455. na vjenčanje hercega Vladislava, dajući uputu da kada susretnu svečare trebaju *sonare ad tubis et piffaris* i klicati.⁴³⁷ Hodočašća su dubrovački svirači poduzimali na svoju ruku, iako su ona zapravo bila gostovanja. To je naime prigoda da se nešto zaradi, pa su oni rado i često putovali u velika svetišta, gdje je sakupljeno mnoštvo vjernika nakon svečanih crkvenih obreda rado slušalo svirku, pjevalo i plesalo. Spomenimo samo neka hodočašća dubrovačkih svirača, kako je to u spisima zapisano *pro voto*: svi svirači godine 1395. u svetište Gospe u Ratacu kod Bara,⁴³⁸ Philippus Piffarus i Andreas Piffarus 1448.⁴³⁹ u Sv. Trojicu kod Kotora, Zanetus Trombonus, Peterchinus Tibicinus i Jacobus Tibicinus⁴⁴⁰ godine 1489. u Recamatum, poznato hodočasničko i velesajamsko mjesto u sjevernoj Italiji. Marcus Tubeta hodočastit će godine 1459. u svetište Santiago de Compostella u Španjolskoj⁴⁴¹ koje je i za današnje pojmove veoma udaljeno od Dubrovnika.

Nije poznato da su dubrovački glazbenici u poslijepotresnom razdoblju gostovali izvan granica Dubrovačke Republike, kao što je to bio slučaj u pretpotresnom vremenu. Razlog tomu sasvim je jasan. Bosna i Hercegovina već je odavna izmučena ratom, siromaštvom i turskim ropstvom, i narodu u takvim životnim okolnostima nisu bila potrebna sazvučja visokih glazbenih dostignuća zapadne Europe. U područje Dalmacije nije bilo poželjno zalaziti iz poznatih političkih

⁴³³ Babić, A., *Fragment iz kulturnog života srednjovjekove Bosne*, Radovi Filozofskog fakulteta u Sarajevu II, Sarajevo, 1964., str. 332.

⁴³⁴ Consilium Rogatorum 13, 1; Consilium Minus 13, 202.

⁴³⁵ Reformationes 30, 19.

⁴³⁶ Consilium Minus 11, 199.

⁴³⁷ Isto, 23, 202.

⁴³⁸ Consilium Maius 11, 164, 100'; 12, 66, 82', 117.

⁴³⁹ Consilium Rogatorum 44, 148; 45, 255', 52, 89.

⁴⁴⁰ Reformatioes 15, 4.

⁴⁴¹ Reformationes 424, 11.

napetosti između Dubrovnika i Venecije, pa je nastupe trebalo ograničiti isključivo na domaće dubrovačko područje.

Jesu li i veoma brojna putovanja dubrovačkih glazbenika u Italiju bila povezana uz ikakvo gostovanje, nije se moglo ustanoviti na temelju arhivske građe. Nema, naime, glazbenika o kojemu su se pronašli brojniji arhivski dokumenti, a da se među njima ne bi našla bar jedna vijest o putovanju u Italiju. Neki su, kao npr. u XVI. stoljeću Bartholomeo Rossi, putovali za vrijeme svoje dugogodišnje službe u Dubrovniku i desetak puta.⁴⁴² Treba ipak smatrati da su najvjerojatnije dubrovački svirači tu i tamo nastupali i u Italiji, kad se za to pružila prigoda.

GLAZBENI INSTRUMENTI DUBROVAČKIH SVIRAČA

Glazbeni instrumenti dubrovačkih svirača bili su istovjetni s onima koje su svirali glazbenici u drugim zemljama Europe. U pojedinim vremenskim razdobljima razlikuju se, već prema povijesnom nastanku i razvitku pojedinih instrumenata, i zahtjevu stilskih glazbenih razdoblja. Instrument, koji se susreće od početka postojanja dubrovačke Kapele sve do razdoblja koji je obuhvaćen ovim radom, jest truba, koja je u latinskim varijantama zabilježena kao trombetta, trombecta, tubecta, tuba, a njezin svirač kao tubator, tubicinus, tubicen, trombator, tubeta, i slično. Istovremeno se od instrumenata susreće i bubanj, pisan latinski kao taburelo, tamburelo, tamburino, tamburlino, i slično. Ostali instrumenti posebno se spominju tek od polovine XIV. stoljeća. Međutim, to još nije pokazatelj da i prije tog razdoblja ljestvica instrumenata nije bila raznovrsna, jer arhivska građa, iako ne spominje posebno ime pojedinog instrumenta, već od 1331. upotrebljava općeniti izraz *cum aliis instrumentis*, što je očiti dokaz da su već u prvoj polovini XIV. stoljeća dubrovački svirači muzicirali raznovrsnim instrumentima. Inače, redosljed pojave u spisima pojedinog instrumenta izgledao bi ovako: 1349. zaramela,⁴⁴³ 1385. kornet,⁴⁴⁴ 1423. harfa i lutnja,⁴⁴⁵ 1465. trombon.⁴⁴⁶ Uz te, najčešće se susreću još izrazi piffarus i tibicinus, kojima se u dubrovačkim arhivskim spisima označuje, u prvom redu, zvanje svirača Kneževe kapele, a zatim u užem smislu riječi svirača drvenog duhačkog instrumenata iz kojih su se razvile današnja flauta i oboa.

Ali susreću se i nazivi ostalih glazbenih instrumenata. Oni se često i u tančine razlikuju u spisima, kako to pokazuju arhivske vijesti nastale u vezi s darivanjem glazbenika sudionika na svečanostima blagdana Svetoga Vlaha. Ti dokumenti

⁴⁴² Consilium Minus 3, 56'.

⁴⁴³ Consilium Maius. 12, 29.

⁴⁴⁴ Consilium Maius 21, 180-181.

⁴⁴⁵ Testamenta Notariae 40, 20.

⁴⁴⁶ Testamenta Notariae 18, 54.

nabrajaju sonatores, timpanistas, gnacharinos, tibicines, tubicines, citharedos i druge.⁴⁴⁷ Instrumenti su redovito bili vlasništvo svirača. U nekoliko oporuka redovito ostavljaju glazbala drugovima koji su s njima svirali u Kneževoj kapeli.⁴⁴⁸ Redovito ih posjeduju u većem broju, kao npr. Marchus Johanis godine 1463., koji posjeduje *pifaro, sette trumbini, una trombeta e dui flauti*.⁴⁴⁹ Svoje instrumente nabavljaju u Veneciji, pa zbog toga pojedini svirači putuju u taj grad, ali ih mogu nabaviti i u Dubrovniku, jer se tu i tamo u arhivskim knjigama susreću vijesti i o tome. Tako 1443. Philippus de Feraria izrađuje u Dubrovniku instrument *dulce melos*,⁴⁵⁰ a Barnaba Piffarus posjeduje *ferri del lavorar instrumenti*, koje oporučno ostavlja 1437. godine Philippu Trombeti.⁴⁵¹

Posebno je zanimljivo uočiti u Dubrovniku u XV. stoljeću postojanje instrumenata, koji se u spisima dubrovačke provenijencije nalaze zapisani pod inače rijetko poznatim latinskim izrazima *dulce melos* (Dulcimer) i *sinfonia* (organistrum), koji godine 1443. nije imao tko svirati pa je Veliko vijeće poslalo u Veneciju Georgiusa Piffara da pronade svirača koji bi svirao taj instrument.⁴⁵²

O kupovanju instrumenata u Veneciji ostalo je više zapisa u arhivskim spisima. Tako su 1435. godine išli u Veneciju kupovati instrumente Francesco i Georgio Piffari,⁴⁵³ 1488. Peterchinus Piffarus,⁴⁵⁴ a 1489. Zaneta Trombonus i 1510. Jacobus Costich.⁴⁵⁵ Kako je već istaknuto, na svojim instrumentima u službenim nastupima oni nose manju zastavicu s likom svetoga Vlaha, koja se izrađuje na državni trošak.⁴⁵⁶

Ne samo da pojedini svirači posjeduju više instrumenata, nego ih i znaju svirati, i to već kao svirači početnici, što se vidi i iz pojedinih molbi koje upućuju Senatu za primanje u službu. Tako će u molbi Joseph Johannis Maria 1549. navesti da zna svirati flautu, trombon i pifar,⁴⁵⁷ a Lambert Courtoys mlađi navest će u molbi iz 1621. godine da zna svirati kornet, trombon i pifar.⁴⁵⁸

Ali instrumentarij u Dubrovniku može se proučavati iz drugih izvora. Tako već spomenuti filozofski pisac Nikola Gučetić u djelu *Dello Stato delle Republiche* (Venezia, 1581.) nabraja renesansni instrumentarij, spominjući trombe, pifare,

⁴⁴⁷ Diversa Notariae 27, 42.

⁴⁴⁸ Testamenta Notariae, 13, 46.

⁴⁴⁹ Consilium Maous 9, 33.

⁴⁵⁰ Consilium Maius 5, 24.

⁴⁵¹ Consilium Minus 23, 187; 30, 154.

⁴⁵² Consilium Minus 23, 187; 30, 154'.

⁴⁵³ Consilium Minus, 1, 168.

⁴⁵⁴ Reformationes 32, 127.

⁴⁵⁵ Consilium Rogatorum 87, 155-155'.

⁴⁵⁶ Gučetić (Gozze), N., *Dello Stato delle Republiche*, Venezia, 1581., str. 407.

⁴⁵⁷ Usp. Kolendić, P., *Tri doslije nepoznate pjesme dum Mavra Vetranića*, Srdj, list za književnost i nauku IV, Dubrovnik, 1905., 209.

⁴⁵⁸ ASMM 18/3077, br. 97.

kornamuse, flaute, trombone, sordine, bubnjeve, lutnje, viole, klavičembale,⁴⁵⁹ a poznaje i stari grčki instrumentarij. U prigodi prerane smrti komediografa Marina Držića, Mavro Vetranović u poznatoj pjesmi “Na preminutje Marina Držića tužba” pruža neobično širok spektar glazbenih instrumenata. Prema Vetranoviću, zbog smrti Marina Držića

*“plačni su leuti i tužni ostali,
nijemi su flauti i ostali svirali.
Smetel je violune taj čemer nemili,
da slatko ne zvone kako su zvonili;
još išteti nesretni taj poraz,
kordine i korneti da izgube slatki glas,
smuti monikorde i glavončimbale,
smete arpikorde i žice ostale.”*

Kako se vidi iz teksta, Vetranović nabraja lutnju, flautu, violu, kornet (cink), klavikord (monikorde), klavičembalo te kordine i arpikorde (vrsta roga i klavičembala). Uz to spominje Vetranović još i orgulje (“er slatke ne čuje organe zvoneći”). To su instrumenti na kojima je Marin Držić muzicirao, jer se u genealogiji obitelji Držića tvrdi da je Marin znao svirati svaku vrstu instrumenata.⁴⁶⁰ Očito je da Vetranović ne nabraja sve instrumente XVI. stoljeća. Izostavlja posve raznovrsne rodove truba i osvrće se samo na one koje je Marin znao svirati.

Glazbeni instrumentarij dubrovačkih svirača poslijepotresnog razdoblja nije više onako brojna ni šarolik kakav je bio onaj pretpotresnog vremena, što je sasvim razumljivo jer su orkestralni glazbeni instrumenti kroz XVII. i XVIII. stoljeće u Europi doživjeli krupne promjene nabolje. Istina, njihov se broj smanjio, ali su se postojeći usavršavali, osobito drveni duhački i gudački instrumenti, pa su uglavnom s tim tehničkim svojstvima kao savršena glazbala zadržana sve do danas. Osnovu orkestra ne čine više tromboni ni flaute, već gudačka glazbala, oboe i rogov. Dakle ti su instrumenti osnova poslijepotresnog dubrovačkog orkestra. Uz njih se javljaju i drugi duhački instrumenti, kao fagot, klarinet, flauta, trombon i trublja. Od žičanih zastupljeni su harfa i gitara. Broj pojedinih instrumenata varirao je prema broju glazbenika. Najbrojniji su bili violinisti, a zatim oboisti. Udvostručuju se i svirači roga, fagota, viole i kontrabasa, dok je od ostalih uglavnom zastupljen po jedan svirač. Nije moguće s potpunom točnošću razlučiti broj stalnih svirača s plaćom od prigodnih, gostujućih i onog đaka naučnika. Zna se da je Kneževa glazba po pravilu imala devet, a Katedralna kapela sedam svirača s plaćom. Ovima treba pribrojiti dva do tri bubnjara koji su pripadali vojno-stražarskoj grupi dubrovačkih službenika, te svirače Kneževa orkestra koji nisu s obzirom na financijsko izdržavanje pripadali ni Glazbi ni Kapeli, a od zgrade do zgrade su svirali i u jednom i drugom tijelu, kao što su, obratno,

⁴⁵⁹ Consilium Minus 3, 69.

⁴⁶⁰ Lettere e commissioni di Ponente 57, 190’.

svirači Glazbe i Kapele nastupali u Kneževu orkestru. Premda nije otkriven točan popis plaćenih glazbenika, smatram da se neće pogriješiti ako se ustvrdi da je on iznosio oko dvadesetak glazbenika sa stalnim namještenjem. Njima su se u odgovornijim izvedbama pridruživali prigodni glazbenici i đaci glazbene škole, tako da je Dubrovnik u to vrijeme imao, s obzirom na broj i vještinu svirača, orkestar na razini ostalih europskih glazbenih središta.

Glazbenici su redovito posjedovali vlastita glazbala, kao npr. Johannes Givanovich fagot, Vincenzo Cliscevich kontrabas, Marino Santoro čembalo.⁴⁶¹ Ali i Knežev dvor posjeduje vlastite instrumente. Prisjetimo se da je to stara dubrovačka tradicija potvrđena brojnim arhivskim podacima, kao onim iz 1390., kada je trebalo posuditi nekom Rufinu dvije trube iz *que sunt in camera* ili 1423., kada je dvije trube trebalo poslati na tvrđavu Sokol u Konavlima, opet iz instrumentalnog fonda *que sunt in camera*.⁴⁶² Sličan podatak nalazi se i u poslijepotresnim zapisnicima godine 1742., kad je, npr. Nicolo Catafio napustio kradom Dubrovnik i ponio *fagotto di ragon pubblica* (fagot javnog vlasništva).⁴⁶³ Koliki je i kakav sve bio fond glazbala Kneževa dvora u ovom razdoblju, nije se uspjelo osvijetliti na temelju arhivske dokumentacije. Ali da je bio zaista vrijedan i dragocjen, pokazuje nekoliko dopisa dubrovačkog kneza upućenih konzulima u vezi s popravkom ili nabavkom novih instrumenata. Oni naručuju najbolje instrumente od najboljih ondašnjih majstora, dajući u pismima upute koje se odnose na intonaciju i druga obilježja glazbala koje žele popraviti ili nabaviti. Tako npr. piše knez godine 1726. konzulu Floriju Bonomelliju u Veneciju da nabavi četiri oboe kakvoće i savršenosti naznačene na posebnom papiriću (koji nije pronađen), i to u Milanu. Papirić s opisom treba pokazati graditelju, čije se ime ne spominje, kako ne bi bilo zabune. Godinu dana kasnije oni će preko istog konzula naručiti i fagot i naglasiti da treba biti iste intonacije kao oboe koje su naručili prošle godine.⁴⁶⁴

Isto tako će godine 1743. poslati konzulu Giustu Vandenheuvelu u Napulj dva fagota, od kojih je prvi bio distoniran, a drugomu su nedostajali neki dijelovi, da ih popravi kod *qualche abile maestro* (kod sposobnog graditelja), što je i učinjeno za svotu od jedanaest dukata.⁴⁶⁵

Zanimljivi su arhivski podaci iz godine 1749., otkriveni u seriji spisa svete Marije Velike, a odnose se na kupovinu jednog fagota i četiriju oboa. Na papiriću, koji je konzul trebao pokazati graditelju tih glazbala u Napulju, knez je opisao kakve oboe i fagot želi (kratke oboe i kratki fagot s intonacijom za glas više, a uz to da budu opskrbljene i škrinjom za prenošenje). Na papiriću je naznačeno da majstor stanuje na Casa al Borgo delle Vergini i zove se Antonio Castelli. Po

⁴⁶¹ Ivan Mane Jarnović *hrvatski guslač-virtuoz i skladatelj XVIII. stoljeća*, Sveta Cecilija XXXVII, Zagreb, 1943., str. 26, 50, 45'-46, 134'.

⁴⁶² Lettere e commissioni di Ponente 57, 190' ; 58,177'-188.

⁴⁶³ ASMM 18/3074, br. 94.

⁴⁶⁴ Detta 79, 1' (g. 1776.).

narudžbi konzul je dao predujam od 10 dukata, a na istom papiriću graditelj Castelli upisao je priznanicu o tom novčanom primitku. Nakon što su instrumenti bili izgrađeni i otkupljeni, konzul Vandenheuvel poslao je s glazbalima račun i izvorni papirić s priznanicom, koji su se sačuvali u naznačenoj seriji spisa. Svi ti troškovi izrade pet spomenutih glazbala, s carinom i dopremom u Dubrovnik, iznosili su oko 35 dukata.⁴⁶⁶ Jedna oboa je kupljena preko Iva Bunića u Napulju 1776. godine.⁴⁶⁷ Nije poznato kako je stari fond glazbenih instrumenata nestao iz Dubrovnika. Nakon propasti dubrovačke samostalnosti može se pretpostaviti da ako ih nisu prisvojili tadašnji glazbenici, onda su ih francuski vojnici otpremili kao ratni plijen. Iz tog razdoblja čuva se u Kneževu dvoru jedino jedna harfa, koju je u Dubrovniku napravio svirač i skladatelj Antonio Bertolini.⁴⁶⁸ Nije poznato da je i koji je glazbeni instrument bivših dubrovačkih glazbenika "zalutao" u franjevački samostan. Frano Jurić, doduše, spominje jedan potentni kontrabas, ali koji potječe iz razdoblja oko godine 1913., kako navodi, kada je u franjevačkoj crkvi muzicirao vojnički orkestar, a ne iz razdoblja bivše Dubrovačke Republike.⁴⁶⁹ Vjerojatno su nakon što su zanimali zvukovi tih starih glazbala i umrli njihovi vlasnici toliki svirači službenici dubrovačkog kneza i Republike, nestale iz Dubrovnika i te dragocjenosti, kao i knjižne, slikarske, zlatarske i druge umjetnine. Najvjerojatnije se znatan broj tih starih dubrovačkih glazbala nalazi danas u svjetskim zbirkama starih instrumenata, ali bez naznake da su nekada davno svojim zvukovima oplemenjivali plemeniti grad Dubrovnik.

Na dubrovačkom području, već od najranijih vremena, glazbeni su instrumenti prikazivani i u likovnoj umjetnosti. Najstariji prikaz nalazi se na otoku Koločepu i potječe iz razdoblja od 11. do 12. stoljeća. To je zapravo reljefna ploča koja prikazuje prizor iz lova i na kojoj je, između ostaloga, prikazan lovac koji trubi u velik savijen rog. Ovaj je prizor ujedno i najstariji prikaz glazbenog instrumenta kod Hrvata.⁴⁷⁰ Jedan od najljepših prizora s glazbenom tematikom u likovnoj umjetnosti starog Dubrovnika nalazi se u gotičkom okviru glavnog portala Kneževa dvora. S obje strane dovratnika prikazan je prizor kako putti muziciraju. Na desnoj strani ovratnika četiri su putta, od kojih jedan svira na portativu, drugi pritišće mijeh, treći svira uz trompeta, a četvrti drži trompetu u ruci. Na drugoj (lijevoj) strani opet su četiri putta, od kojih jedan svira u trubu, a ostali plešu. Postoji još niz uspješnih likovnih ostvarenja s prizorima muzici-

⁴⁶⁵ Usp. Knežev dvor, vodič, Dubrovnik, 1967., str. 6. Vidi sliku na str. 78.

⁴⁶⁶ Usp. Jurić, F., *Vod. po franjevačkom samostanu Male braće u Dubrovniku*, Dubrovnik, 1921., str. 29.

⁴⁶⁶ Usp. Kos, K., *Muzički instrumenti u srednjovjekovnoj umjetnosti Hrvatske*, Rad JAZU 331, Zagreb, 1969., 171 str. 198-199.

⁴⁶⁷ *Consilium Minus* I, 168, 177'; 7, 89.

⁴⁶⁸ *Consilium Minus* 8, 123'.

⁴⁶⁹ *Lettere e commissioni de Levante* 21, 58; *Consilium Maius* 37, 267.

⁴⁷⁰ *Lettere e commissioni de Levante* II, 17.

ranja uz glazbene instrumente, od kojih se osobito ističe anđeo s portativom na poliptihu u crkvi Gospe od Danača u Dubrovniku, renesansnog dubrovačkog slikara Lovre Dobričevića. Posebno su lijepi slični prizori na inicijalima slova u dubrovačkim koralnim kodeksima. Prizorom s portala Kneževa dvora likovni umjetnik kao da je htio ovjekovječiti ono što je iz godine u godinu bio redoviti prizor ispred Kneževa dvora u Dubrovniku, kada su folklorne grupe mladića i djevojaka plesale i svirale raznovrsne instrumente prigodom svečanosti sv. Vlaha i u drugim prigodama.

ODORE DUBROVAČKIH SVIRAČA

Likovni izgled, odnosno odijela dubrovačkih svirača nisu sačuvana. Sasvim je sigurno da su oni, kao što je to bio običaj u to vrijeme, posjedovali uniforme. Iz jednoga opisa iz 1588. godine Serafina Razzija proizlazi da je odijelo i dubrovačkih svirača, kao odijelo dubrovačkog kneza i njegove pratnje, bilo crveno. I njihovi instrumenti izgledali su živopisno. Bili su urešeni manjom zastavom na kojoj je bio oslikan lik svetog Vlaha, patrona Dubrovnika.⁴⁷¹ Te zastavice svirači su smjeli nositi na svojim instrumentima samo za službenih nastupa, tj. pri izvedbama kojima je prisustvovao suveren Dubrovačke Republike. Za ostale prigode bilo im je zabranjivano urešivati instrumente tim poznatim starim dubrovačkim simbolom.⁴⁷² Postoji jedino jedan akvarel s čokom bubnjara u poznatom albumu dubrovačkog tiskara Martechinija, koji se čuva u dubrovačkom Državnom arhivu.

GLAZBENE VJEŠTINE DUBROVAČKIH SVIRAČA

Glazbene vještine dubrovačkih svirača bile su na visokom stupnju. Na tomu je gotovo uvijek inzistirala dubrovačka vlada, koja je glazbenike primala na jednu ili dvije godine, pa ako glazbenici ne bi svojim umijećem zadovoljili, ne bi ih nanovo potvrđivala. To je bio najlakši način da se otpusti iz službe nesposoban svirač. Sačuvano je nekoliko pisama dubrovačke vlade povjerenicima u Italiju iz kojih se jasno vidi kakve je glazbenike primala u svoju službu. Malo je vijeće tako pisalo godine 1536. i odobrilo nadstojnicima katedralne crkve da prime u službu nekog orguljaša Francuza, koji je tada boravio u Anconi, naglašavajući da je u svome umijeću *summe excelentis*. U isto vrijeme piše u sjevernu Italiju kanoniku Silvestru da pronade *qualche buono musico et organista*.⁴⁷³ God 1361. pismom knezu Paganu u Polinianu moli da pronade i pošalje u Dubrovnik *duos bonos tubatores meliori pretio quo poterit*.⁴⁷⁴ Tako se postupilo i u uputama iz

⁴⁷¹ Diversa Notariae 13, 334`.

⁴⁷² Lettere e commisioni de Levante 144, 162`.

⁴⁷³ Consilium Maius 7, 89.

⁴⁷⁴ Lettere e commisioni de Ponente 6, 96.

1423., gdje se naručuje *duos probos et expertos pipharos et totidem probos et expertos tubicines artis preoptime expertos*,⁴⁷⁵ i 1455. kada se naručuje preko Filipa Trubljača *buoni, practici et sufficienti piffari (...) zoe uno suorano, l'altro tenor, terzo contratenor che siano sufficienti et avantesati et intelligenti in l'arte de sonar, persone de bona etade et buono condicion*.⁴⁷⁶ Još više, godine 1443. zahtijevat će da novi svirač iz Ancone mora donijeti potvrdu da je *satis sufficiens*,⁴⁷⁷ a 1590. zahtijevat će da Giovanni Bosano, vođa mletačke Kneževe kapele, za dva glazbenika iz Venecije da potvrdu da su doista sposobni.⁴⁷⁸ Kasnije, godine 1776., tražit će se da svirači koji dolaze iz Napulja znaju svirati više instrumenata i da su sposobni za solističke nastupe.⁴⁷⁹

Osim tih podataka, nastalih u vezi s primanjem novih svirača, moglo bi se i po nekim drugim vijestima zaključiti da je to dubrovačko instrumentalno tijelo redovito bilo sastavljeno od vrsnih glazbenika. Takav je npr. zahtjev dubrovačkih svirača iz godine 1433. da mogu ići s ambasadorima u Rim i svirati pred carem.⁴⁸⁰ Sigurno je da dubrovački svirači ne bi ni bili postavili takav zahtjev da se nisu osjećali sposobnima. Sama činjenica da u Dubrovnik na službu dolaze svirači iz gotovo svih zapadnoeuropskih država također bi na to upozoravala, a posebno kad se zna za neke da su prije dolaska u Dubrovnik službovali u pojedinom europskom glazbenom centru, kao što je to bio slučaj npr. s Petrom Bodonom, za kojega je godine 1449. zapisano da je pripadao glazbenicima *ducis de Bergogna* (burgundski dvor) tog značajnog europskog glazbenog renesansnog centra.⁴⁸¹ To još ne dokazuje da je Dubrovnik bio u tom razdoblju na istoj razini glazbene kulture, ali je sigurni pokazatelj njezine razvijenosti u Dubrovniku, odnosno visoke glazbene spreme dubrovačkih svirača.

DRUŠTVENI POLOŽAJ DUBROVAČKIH SVIRAČA

Društveni položaj dubrovačkih svirača ugledan je. Oni su djelovali u neposrednoj blizini suverena dubrovačke države i njegovih organa vlasti, pa su kao dobro informirani o svemu što se u Dubrovniku događalo, bili i ljudi od povjerenja.

Osim toga, kao dio staleža koji je donosio radost i veselje svojom svirkom svuda gdje su nastupali, cijenili su ih i voljeli i građani i Senat, pa su mogli i postići pojedine pogodnosti za sebe i svoju obitelj. Nije njihov položaj bio siromašan,

⁴⁷⁵ Lettere e commissioni di Ponente 176, 52.

⁴⁷⁶ Consilium Minus 4, 284.

⁴⁷⁷ Consilium Maius 7, 79'.

⁴⁷⁸ Usp. Torbarina, J., *Fragments iz neizdanih pisama Ludovika Beccadellija*, Dubrovnik I, Dubrovnik, 1929., str. 336.

⁴⁷⁹ Consilium Minus 31, 161.

⁴⁸⁰ Diversa Notariae 116, 224; 117, 169'.

⁴⁸¹ Diversa Notariae 76, 94.

kako to ponekad pokazuju arhivski dokumenti. Kao početnici u toj službi, doduše, često posuđuju novac i oskudijevaju, ali ta je pojava zajednička svim početnicima u nekom zvanju. Kasnije kupuju kuće, zemljišta i slično, što pokazuju i neke oporuke pojedinih svirača. Dubrovački nadbiskup, prije spomenuti Ludovico Beccadelli, i sam Talijan, u jednom je pismu od 5. I. 1557. napisao da njegovi sunarodnjaci, koji se nalaze u Dubrovniku kao državni namještenici, ne oskudijevaju i provode život u dokolici jer im nije potrebno obavljati drugi posao, osim službenog, za koji su dobro plaćeni.⁴⁸² Ipak pojedini glazbenici bave se i drugim poslovima, kao što orguljaš Eduardus de Fermo godine 1513. izrađuje zrcala,⁴⁸³ ili drugi orguljaš, Thomas Melchioris de Cingulo, koji trguje platnom, španjolskim prahom i drvima koja se upotrebljavaju pri izradi umjetničkog stakla.⁴⁸⁴ Neki će svirači obavljati uz sviračku dužnost i zanat, kao godine 1474. Blasius Tubicen postolarski,⁴⁸⁵ ali će neki drugi obavljati i službeno neke druge dužnosti, kao Gabriel de Arimino službu zdura, gostioničara i uzgajatelja sokolova koje je dubrovačka vlada slala napuljskom kralju na dar,⁴⁸⁶ ili Petercinus Piffarus službu i pjevača i bombardijera,⁴⁸⁷ ili Andreas Soldatus službu trubača i liječnika i sve drugo što bude trebalo.⁴⁸⁸ Čini se da su takvi slučajevi samo pojedinačni i da glazbenicima to nije bilo potrebno, osim u iznimnim slučajevima, kada je pojedinac htio brzo i na lakši način steći bogatstvo. Oni su izvan državne plaće mogli zaraditi pružajući svoje umjetničke usluge građanima u slobodno vrijeme, bilo sviranjem na vjenčanjima ili zabavama, bilo glazbenom podukom. Osobita mogućnost zarade bila su vjenčanja građana, odnosno pirne svečanosti. Ta okolnost se gotovo uvijek naglašava u času pregovaranja s novim sviračima.⁴⁸⁹ Zarađeni novac u takvim prigodama po pravilu dijele međusobno *pro rata parte*.⁴⁹⁰

Dubrovnik je i u poslijepotresnom razdoblju bio za svirače veoma privlačan. Činjenica je da se za zvanje svirača u jednom od dubrovačkih orkestralnih tijela natječu mladi i stariji svirači, te da gostujući svirači inozemnih opernih družina napuštaju svoje trupe, moleći dubrovačku vladu da ih namjesti kao stalne svirače u jednom od svojih glazbenih tijela. Takvi su npr. bili Michael Bianchi, Francesco Boriani i neki drugi.⁴⁹¹ S druge strane, oni se tuže na svoje prihode i upućuju vladi molbe za povišicu primanja. Ako se usporede njihova službena primanja

⁴⁸² Consilium Maius 12, 15 at.

⁴⁸³ Consilium Minus 23, 133.

⁴⁸⁴ Consilium Minus 13, 103.

⁴⁸⁵ Lettere e commisioni de Levante II 77, 27.

⁴⁸⁶ Consilium Rogatorum 170, 106; Libretto opere II Conte..., str. 6.

⁴⁸⁷ Consilium Rogatorum 170, 106; Libretto opere II Conte..., str. 6.

⁴⁸⁸ ASMM 18/33190, br. 301.

⁴⁸⁹ Usp. Vojnović, K., *Bratovštine i obrte korporacije u Republici Dubrovačkoj od XIII. do konca XVII. vijeka*, Monumenta historico-juridica Slavorum Meridionalium VII, Zagreb, 1889., str. 187.

⁴⁹⁰ Acta Galica F II, shema 5.

⁴⁹¹ Usp. Demović M., *Glazba i glazbenici u Dubrovačkoj Republici od početka XI. do polovine XVII. stoljeća*, Zagreb, 1981., str. 277.

s primanjima ostalih službenika, proizlazi da su ona u visini srednje stojećih službenika, posebno ako se zna da su glazbenici mogli zaraditi svirajući na privatnim kućnim zabavama, crkvenim svečanostima bratovština i prigodom drugih slavlja. U sačuvanom popisu novčanih primanja iz oko godine 1780., njihove plaće kreću se od 18 (početnici) do 140 (stariji svirači) dukata na godinu. Po svoj prilici mogli su zaraditi i još stotinjak dukata na godinu u privatnoj glazbenoj djelatnosti, pa bi njihova stvarna novčana primanja na godinu iznosila od 118 do 240 dukata. Liječnici koji su bili državni namještenici i nisu smjeli svoje usluge naplaćivati od privatnika (već liječiti besplatno), dobivali su primanja u rasponu od 300 do 583 dukata godišnje. Zubar Gaetano Pierini imao je u istom razdoblju manju prosječnu plaću od svirača, 109 dukata.⁴⁹² U tom svjetlu njihovo imovinsko stanje nije bilo skromno, ali se isto tako ne može tvrditi da su dubrovački svirači živjeli u izobilju. Iz činjenice da se u Dubrovniku zadržavaju glazbenici koji su pripadali stranim opernim družinama da se naslutiti da je ipak imovinski položaj dubrovačkih svirača bio unosniji od svirača u nekim talijanskim gradovima.

Njihov društveni ugled bio je velik jer su to bili državni službenici, kako je već istaknuto, koji su djelovali u neposrednoj blizini suverena dubrovačke države, njezinih senatora i visokih službenika. Osim toga, bili su rado gledani i u palačama i dvorcima dubrovačkih plemićkih obitelji, u crkvama, i gdje god se sviralo, plesalo i veselilo. No ipak upada u oči jedan podatak zapisan u statutu bratovštine Navještenja, gdje se jednog bratima isključuje iz zajednice s razloga *per essersi fatto tamburino* (jer je postao bubnjar). Od trinaest otpuštenih iz te bratovštine još su dvojica otpuštena zbog prihvaćanja novog zvanja carinskih pregledača, a svi ostali zbog uzrokovanja nemira. Carinski službenici bili su u ono vrijeme zvanje od kojega se zaziralo, no čudno je da se s njim usporedilo i zvanje glazbenika bubnjara.⁴⁹³

Prošlost dubrovačke glazbene Kapele u cjelini je značajna i zanimljiva. Razdoblje na prijelazu iz XVI. u XVII. stoljeće od posebne je važnosti za povijest glazbene kulture europskih naroda, jer su se u tom razdoblju gradili temelji kasnijih velikih glazbenih dostignuća. U tom razdoblju u Dubrovniku to je glazbeno tijelo bilo solidno postavljeno i obećavalo mnogo za razvitak glazbene umjetnosti. I kada su se očekivali prvi veći rezultati sredinom XVII. stoljeća, katastrofalni potres 1667. godine prekinuo je prirodni rast i razvoj tog glazbenog tijela. I kada se ono opet u XVIII. stoljeću obnovilo i uzdiglo na značajnu umjetničku razinu, Napoleon je okupirao Dubrovnik, uništio njegovu slobodu, samostalnost i državnost, a time i glavni uvjet opstanka glazbene Kapele, koju je ukinuo poslavši njezine glazbenike, kako je već istaknuto, u mirovinu.⁴⁹⁴ Tim činom posve je iščezla glazbena tradicija u Dubrovniku, koja je uništena do te mjere da je nestalo ili odneseno

⁴⁹² ASMM 18/33190, br. 301.

⁴⁹³ Usp. Vojnović, K., *Bratovštine i obrte korporacije u Republici Dubrovačkoj od XIII. do konca XVII. vijeka*, Monumenta historico-juridica Slavorum Meridionalium VII, Zagreb, 1889., str. 187.

⁴⁹⁴ Acta Galica F II, shema 5.

iz tog grada ono što bi danas najviše i najbolje govorilo o glazbi starog Dubrovnika: nestalo je notne građe, koju su namrli toliki glazbenici. Ostali su iz starijeg razdoblja jedino arhivski zapisi koji su otkrili tolika imena glazbenika između kojih brojem i značajem zauzimaju najčasnije mjesto baš glazbenici iz Italije. Ovo što je u ovome radu izneseno na temelju arhivskih dokumenta u tom slučaju postaje još vrednije, jer je jedino iz čega se danas može proučavati ne samo prošlost dubrovačke glazbene kulture, nego i u koječemu pojedinosti značajne za razvoj te umjetnosti u zemljama Europe, čiji su glazbenici djelovali u Dubrovniku. A to što je izneseno o društvenom položaju, odorama, intrumentariju, izvođačkoj praksi, itd., ne odnosi se samo na svirače podrijetlom iz Italije, nego na sve dubrovačke svirače u cjelini, a čiji su eminentni dio bili baš svirači iz Italije. Oni su skladno nastupali stoljećima u Dubrovniku s domaćim dubrovačkim i drugim inozemnim sviračima te uvelike obogaćivali glazbeni život tog drevnog grada.

SUMMARY

The Republic of Dubrovnik was abolished through a short notice of the French general Marmont, the general army for Dalmatia, read on 31 January 1808 in the Duke's court. Even though the Republic of Dubrovnik no longer exists, the living spirit of the ancient culture of Dubrovnik continues to enrich the spiritual life of the citizens of the area, especially on the field of drama and music, which can be seen through the Dubrovnik summer festival. The Festival's charm is not only because the best artists from abroad and from the country perform there, but because the performances take place in old Dubrovnik's premises consisting of 26 summer stages which originate from old times when the Duke ruled. The Duke and the Parliament built this famous city, famous for its tuneful instruments that never stop tuning. Many musicians from Italy, who were mentioned in this discussion and whose names will be remembered in the history of Croatian and Italian musical culture, gave a mite to the glorious musical history.

Their names are written in temporal chronology, as they performed their duties in the Duke's chapel and orchestra, the town music or cathedral chapel.

The order is as follows:

- 1331. Angelus de Nei, trombatore
- 1332. Mihael Cianni de Venetia, trubecta
- 1391. Cola de Brundusio, trombecta
- 1395. Nicolaus de Florentia, tubator
- 1395. Robertus de Ascholi, tubetta
- 1406. Antonio Petrucci da Verona, tubicinus
- 1414. Johannes de Pace, tubeta
- 1417. Franciscus de Reato, tubeta

1450. Andeas de Licio, piffarus
1458. Gabriel de Arimino, tubeta
1470. Laurentius de Padova, tubicen
1482. Pelegrinus de Bartholomeo, tubicinus
1484. Johannes Antonius de Trapisio, trombonus
1484. Franciscus Martii de Vemetia, piffarus
1496. Franciscus de Padua, tibicinus
1504. Marchetus Saracenus, trombonus
1529. Franciscus de Venetia, piffarus
1541. Antonius Patavinus, trombonus
1552. Lucentius de Napoli, trombonus
1627. Petrus Negrini, tibicinus
1627. Leonardo Belhuomo, tibicinus
1628. Carolo Testi, oboa
1728. Johannes Leoni, oboa
1746. Vincenzo Bonomo, oboa
1749. Antonio Santoro, violino
1749. Gaetano Albino, maestri di cappella
1750. Giuseppe Valenti, maestro di cappella
1757. Michale Marchigiani, violino
1757. Michale Biancju, oboa
1764. Domenico Benditto, oboa
1799. Antonio Bertolini, violino
1780. Domenico Antonietti, violino
1780. Luigi Leggi, corno
1780. Benigno Curiale, corno
1785. Francesco Boriani, violino
1786. Giuseppe Alimenti, oboa
1790. Gulielmo Zabolio, violino
1795. Luigi Malserviggi, clarinetto
1802. Tomasso Resti, viola

According to archival writings it is reliably known that their names originate from Italy. Their number is surely larger because for some names that sounded as Italian names the writers of that time didn't write down where they came from to Dubrovnik. These records were written in Italian in the 17th and 18th century in Dubrovnik, and it can't be exactly proven, that those players, whose

names sounded as Italian, originate from Italy. A few organists of Dubrovnik's cathedral who were not members of the Duke's chapel should be added to the above mentioned list of names.

These names are written according to entering upon service:

1493. Pelegrinus de Ariminu

1502. Edurdus Jacobi de Fermo

1541. Tomas Melchoris de Cingulo

1551. Eneas de Neapoli⁴⁹⁵

One of the most beautiful characteristics of the old Dubrovnik's culture was a highly developed level of musical art and the beauty of sound of different musical instruments has for more than six centuries pervaded almost all important church, social and political events of the once independent Republic of Dubrovnik. As we can see from the previous *discussion* (rasprava), Dubrovnik was like other European musical centres, hosting musicians from all European towns, mostly from Italy. That's why it is very important not to forget that segment of cultural history, which should equally be remembered by Italian as well as Croatian people.

---

⁴⁹⁵ Usp. Demović M., *Glazba i glazbenici u Dubrovačkoj Republici od početka XI. do polovine XVII. stoljeća*, Zagreb, 1981., str 277.